МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ВПЛИВ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала: студентка ІІ курсу,
групи 7.С4.25-1-з
спеціальності С4– Психологія
освітньо-професійної програми: Психологія
Палець Юлія Миколаївна
Керівник: канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної та початкової освіти Самсонова О.О.
Рецензент: доктор PhD, доцент кафедри
психології Коваль Г.В.

Запоріжжя – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність С4 Психологія
Освітньо-професійна програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
в.о. завідувача кафедри психології
канд.психол.наук, доцент Н.О. Губа
_____
«____»_____2026 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Палець Юлії Миколаївні

1. Тема роботи Вплив ігрових технологій на розвиток пам'яті дітей дошкільного віку.

керівник роботи Самсонова О.О., канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

затверджені наказом ЗНУ від «25» 09 2026 року № 1323-с

2. Строк подання студентом роботи ___21.10.2026_____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: проаналізувати наукову літературу з проблеми розвитку пам'яті дошкільників та використання ігрових технологій в освітньому процесі; визначити особливості розвитку пам'яті старших дошкільників та можливості застосування ігрових технологій для її вдосконалення; розробити та апробувати програму розвитку пам'яті дітей дошкільного віку з використанням ігрових технологій; експериментально дослідити ефективність програми та визначити її вплив на розвиток пам'яті дошкільників; розробити практичні психологічні рекомендації для педагогів ЗДО щодо використання ігрових технологій у процесі розвитку пам'яті дітей.

5. Перелік графічного матеріалу: 5 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання прийняв
Вступ	Самсонова О.О., доцент		
Розділ 1	Самсонова О.О., доцент		
Розділ 2	Самсонова О.О., доцент		
Розділ 3	Самсонова О.О., доцент		
Висновки	Самсонова О.О., доцент		

7. Дата видачі завдання __2026 рік_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень –лютий 2026р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2026 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2026р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	липень 2026 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	червень -серпень 2026 р.	Виконано
6	Написання висновків	вересень 2026 р.	Виконано
7	Передзахист	жовтень 2026 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	листопад 2026 р.	Виконано

Студент _____ Ю. М. Палець

Керівник роботи _____ О. О. Самсонова

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ А. О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 111 сторінок, 5таблиць, 58 джерел, 11 додатків.

Об'єкт дослідження: процес розвитку пам’яті у дітей дошкільного віку

Предмет дослідження:психологічні особливості розвитку пам’яті у дітей дошкільного віку під впливом ігрових технологій (мнемотехніки та флеш-карток) в умовах ЗДО

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив ігрових технологій (зокрема мнемотехніки та флеш-карток) на розвиток пам’яті дітей дошкільного віку

Гіпотеза дослідження: розвиток пам’яті у дітей дошкільного віку відбуватиметься більш ефективно за умови систематичного, цілеспрямованого та методично обґрунтованого застосування ігрових технологій, зокрема мнемотехніки та флеш-карток. Передбачається, що діти дошкільного віку, які братимуть участь у навчально-розвивальній роботі із застосуванням зазначених технологій, продемонструють вищий рівень розвитку пам’яті, зокрема збільшення її обсягу, покращення довільного запам’ятовування та відтворення інформації, порівняно з результатами, отриманими в умовах традиційного освітнього процесу.

Методи дослідження: теоретичні: теоретико-порівняльний аналіз психологічної літератури з досліджуваної проблеми, емпіричні: опитування, тестування, методи кількісної та якісної обробки результатів.

Наукова новизна: теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці можливостей застосування ігрових технологій, зокрема мнемотехніки та флеш-карток, у процесі розвитку пам’яті дітей дошкільного віку

Галузь використання:когнітивний розвиток вихованців ЗДО.

ДОВІЛЬНА ПАМ’ЯТЬ, МИМОВІЛЬНА ПАМ’ЯТЬ, МНЕМОТЕХНІКА, ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ФЛЕШ-КАРТКИ.

SUMMARY

Palets Y. M. The Impact of Game-Based Technologies on the Development of Memory in Preschool-Aged Children.

The qualifying work consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, References (58 items, 9 of foreign origin), 11 appendix on 124 pages. The qualifying work volume is 242 pages long, 111 of them– main text. There are 5 tables.

The qualifying work gives a theoretical review of the problem and an experimental study of the development of preschool children's memory through play-based technologies. The master's thesis consists of three chapters, each of which focuses on a particular aspect of the development of preschool children's memory.

Theresearch object: the process of memory development in preschool children.

The research subject: the psychological characteristics of memory development in preschool children under the influence of play-based technologies (mnemonic techniques and flashcards) in preschool educational institutions.

The research goal: to provide a theoretical rationale for and experimentally verify the influence of play-based technologies, particularly mnemonic techniques and flashcards, on the development of memory in preschool children.

The research tasks are:

— to analyze the scientific literature on memory development in preschool children and the use of play-based technologies in the educational process;

— to identify the characteristics of memory development in older preschool children and the possibilities of using mnemonic techniques and flashcards to enhance it;

— to develop and pilot a program for memory development in preschool children using play-based technologies;

— to experimentally investigate the effectiveness of the program and determine its impact on preschool children's memory development;

— to develop practical psychological recommendations for preschool educators on the use of play-based technologies to promote memory development in children.

Chapter 1 «Theoretical foundations of memory development in preschool children in the modern context»provides theoretical analysis of the psychological characteristics and patterns of memory development in preschool children, the main types and processes of memory, and the factors influencing its development.

In the Chapter 2 «Peculiarities of memory development in preschool children through play-based technologies» examines the characteristics of memory development in preschool children and explores the possibilities of using play-based technologies, particularly mnemonic techniques and flashcards, to enhance memory in preschool educational institutions.

Chapter 3 «Experimental study of the influence of play-based technologies on memory development in preschool children» describes the experimental methodology, presents the results, evaluates the program’s effectiveness, and provides recommendations for preschool educators.

Key words: voluntary memory, involuntary memory, mnemonic techniques, play-based technologies, flashcards.

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ 12

1.1. Психологічні особливості розвитку пам’яті дітей дошкільного віку 12

1.2. Психолого-педагогічні особливості формування мимовільної та довільної пам’яті дошкільників 21

1.3. Чинники розвитку пам’яті дошкільників в умовах сучасного освітнього середовища 28

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ’ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ 40

2.1. Ігрова діяльність як засіб розвитку дітей дошкільного віку 40

2.2. Технології розвитку пам’яті дітей дошкільного віку 46

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 62

3.1. Організація і методи дослідження 62

3.2. Діагностика рівня розвитку пам'яті дітей дошкільного віку 73

3.3. Реалізація програми розвитку пам’яті дітей дошкільного віку з використанням ігрових технологій (мнемотехніки та флеш-картки) 78

3.4. Аналіз результатів експериментального дослідження та оцінка ефективності запропонованої програми 90

3.5. Практичні психологічні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти щодо використання ігрових технологій у процесі розвитку пам’яті дітей 95

ВИСНОВКИ 107

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 112

ДОДАТКИ 119

ВСТУП

Актуальність дослідження. У дошкільному віці пам'ять інтенсивно розвивається, набуваючи дедалі більшої довільності та усвідомленості. Саме в цей віковий період відбувається активне формування основних пізнавальних процесів, які в подальшому значною мірою визначатимуть готовність дитини до навчання та успішність її навчальної діяльності. Розвиток пам’яті тісно пов’язаний із розвитком уваги, мислення, мовлення та уяви, а тому потребує використання таких методів і засобів, які відповідали б психологічним та віковим особливостям дошкільників.

Водночас традиційні методи запам'ятовування, що ґрунтуються переважно на механічному повторенні, не завжди забезпечують достатню ефективність, можуть спричиняти швидку втому дітей та знижувати їхню пізнавальну активність. Особливо актуальною ця проблема є в умовах підвищеного психоемоційного навантаження та хронічного стресу, який може негативно впливати на концентрацію уваги, здатність до засвоєння та відтворення інформації. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває використання ігрових технологій, які відповідають віковим особливостям дошкільників і забезпечують природний, емоційно насичений процес навчання. Використання гри дозволяє поєднати розвиток пам’яті з активною діяльністю, емоційною залученістю та підтриманням пізнавального інтересу дитини, що зумовлює актуальність дослідження можливостей ігрових технологій у розвитку пам’яті дітей дошкільного віку.

Серед сучасних ігрових технологій значний потенціал мають мнемотехніка та флеш-картки. Їх використання ґрунтується на провідному виді діяльності дітей дошкільного віку – грі, а також враховує наочно-образний характер мислення, властивий цьому віковому періоду. Такі технології дають змогу зробити процес засвоєння інформації більш доступним, цікавим і емоційно насиченим, що сприяє підвищенню пізнавальної активності та зацікавленості дитини у виконанні запропонованих завдань.

Застосування мнемотаблиць, асоціативних схем і флеш-карток сприяє переходу від механічного запам'ятовування до осмисленого, асоціативно-логічного засвоєння інформації. Використання зорових образів, символів, асоціацій і повторення матеріалу в ігровій формі полегшує процес кодування та відтворення інформації, що позитивно впливає на обсяг, швидкість і міцність її запам'ятовування. Крім того, такі технології можуть сприяти розвитку довільної уваги, образного мислення та здатності дитини встановлювати зв’язки між окремими елементами інформації. Саме тому дослідження можливостей використання мнемотехніки та флеш-карток у процесі розвитку пам’яті дітей дошкільного віку є актуальним як з теоретичного, так і з практичного погляду.

Попри наявність окремих досліджень, цілісна методика інтеграції мнемотехніки та флеш-карток в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти залишається недостатньо розробленою, що й зумовлює актуальність теми дослідження: «Вплив ігрових технологій на розвиток пам’яті дітей дошкільного віку»

Об'єкт дослідження: процес розвитку пам’яті у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку пам’яті у дітей дошкільного віку під впливом ігрових технологій (мнемотехніки та флеш-карток) в умовах ЗДО.

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив ігрових технологій (зокрема мнемотехніки та флеш-карток) на розвиток пам’яті дітей дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: розвиток пам’яті у дітей дошкільного віку відбуватиметься більш ефективно за умови систематичного, цілеспрямованого та методично обґрунтованого застосування ігрових технологій, зокрема мнемотехніки та флеш-карток. Передбачається, що діти дошкільного віку, які братимуть участь у навчально-розвивальній роботі із застосуванням зазначених технологій, продемонструють вищий рівень розвитку пам’яті, зокрема збільшення її обсягу, покращення довільного

запам’ятовування та відтворення інформації, порівняно з результатами, отриманими в умовах традиційного освітнього процесу без систематичного використання зазначених ігрових технологій.

Враховуючи мету і гіпотези дослідження, були сформульовані наступні завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку пам’яті дітей дошкільного віку та використання ігрових технологій в освітньому процесі.

2. Визначити особливості розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку та можливості застосування мнемотехніки й флеш-карток для її вдосконалення.

3. Розробити та апробувати програму розвитку пам’яті дітей дошкільного віку з використанням ігрових технологій (мнемотехніка та флеш-картки).

4. Експериментально дослідити ефективність запропонованої програми та визначити її вплив на розвиток пам’яті дошкільників.

5. Розробити практичні психологічні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти щодо використання ігрових технологій у процесі розвитку пам’яті дітей.

Методи дослідження: теоретичні (теоретико-порівняльний аналіз психологічної літератури з досліджуваної проблеми), емпіричні (діагностика слухової вербальної пам’яті за методикою «Запам'ятовування 10 слів», діагностика об'єму короткочасної зорової пам'яті за методиками «Запам'ятай малюнки» та «Запам’ятай картинки», діагностика смислової та слухової пам’яті за методикою «Відтворення оповідання»), методи кількісної та якісної обробки результатів).

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці можливостей застосування ігрових технологій, зокрема мнемотехніки та флеш-карток, у процесі розвитку пам’яті дітей дошкільного віку; уточненні психологічних особливостей впливу зазначених

технологій на процеси запам’ятовування, збереження та довільного відтворення інформації; визначенні умов, за яких систематичне та цілеспрямоване використання мнемотехніки й флеш-карток сприяє підвищенню ефективності розвитку пам’яті дітей дошкільного віку; розробленні та апробації комплексу ігрових вправ, спрямованих на розвиток обсягу пам’яті, довільного запам’ятовування та відтворення інформації.

Практичне значення кваліфікаційної роботи магістра, полягає в тому, що нами були отримані результати дослідження по впровадженню програми, які можуть застосовуватися практичними психологами, вихователями, батьками в роботі з розвитку пам’яті дітей дошкільного віку.

Надійність і достовірність результатів дослідження забезпечувалася: теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних положень, використанням комплексу надійних і валідних психодіагностичних процедур, створенням адекватних умов діагностування, використанням кількісного і якісного аналізу емпіричних даних, репрезентативністю складу експериментальної групи, використанням методів математичної статистики.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Складається зі вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 58 найменувань і додатку на 124 сторінках. Загальний обсяг основного тексту – 111 сторінок. Робота містить 5 таблиць.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

1.1 Психологічні особливості розвитку пам’яті дітей дошкільного віку

Пам’ять є однією з основних пізнавальних функцій людини, яка забезпечує запам’ятовування, збереження, накопичення та подальше відтворення набутого досвіду. Її функціонування створює підґрунтя для засвоєння знань, формування вмінь і навичок, розвитку мислення, мовлення та інших психічних процесів. Завдяки пам’яті людина зберігає зв’язок між минулим досвідом і теперішньою діяльністю, використовує набуті знання для розв’язання нових завдань і поступово формує цілісне уявлення про навколишній світ.

Особливого значення розвиток пам’яті набуває в дошкільному віці, коли дитина активно пізнає довкілля, засвоює нову інформацію, опановує мовлення та набуває досвіду взаємодії з іншими людьми. Інформація, яку дитина сприймає під час гри, спілкування, спостереження й практичної діяльності, закарбовується в пам’яті та згодом використовується в нових ситуаціях. Водночас ефективність запам’ятовування залежить не лише від кількості отриманої інформації, а й від того, наскільки вона відповідає інтересам дитини, викликає емоційний відгук і включається в її активну діяльність.

Узагальнення психологічних періодизацій розвитку психіки й особистості дитини дає змогу визначити дошкільний вік як період від трьох до семи років. Саме впродовж цього вікового етапу відбуваються суттєві зміни в організації пізнавальної діяльності, формуються нові способи взаємодії з навколишнім середовищем і створюються передумови для подальшого розвитку довільної регуляції психічних процесів.

Проблема пам’яті та закономірностей запам’ятовування посідає важливе місце в психологічній науці. Її різні аспекти досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці. У працях Г. Еббінгауза, В. Вундта, Ж. Піаже, Г. Костюка, О. Роменця, Е. Тульвінга, Д. Канемана та інших представників психологічної науки пам’ять розглядається як складний психічний процес, що охоплює запам’ятовування, збереження, відтворення та забування індивідуального досвіду. Її значення полягає в забезпеченні наступності пізнавального розвитку, засвоєнні суспільного досвіду та формуванні індивідуальних способів діяльності. У працях Л. Виготського особлива увага приділяється ролі пам’яті в психічному розвитку людини, адже накопичений досвід створює основу для подальшого становлення пізнавальних здібностей і особистості загалом [33; 42].

Дошкільне дитинство вважається сприятливим періодом для розвитку пам’яті. У цей віковий період пам’ять набуває особливого значення в системі психічних функцій, а її розвиток супроводжується суттєвими якісними змінами. Діти дошкільного віку здатні порівняно легко запам’ятовувати різноманітний матеріал, особливо якщо він є емоційно значущим, цікавим і включеним у доступну для них діяльність. Проте особливості функціонування пам’яті в цей період зумовлюють необхідність урахування вікових закономірностей запам’ятовування та відтворення інформації [34].

Аналіз наукових підходів дає змогу розглядати пам’ять не як ізольовану психічну функцію, а як складну систему взаємопов’язаних процесів. У загальному вигляді її функціонування охоплює три основні фази: кодування інформації, її збереження та подальше відновлення, або відтворення. Кодування передбачає первинне опрацювання сприйнятої інформації, збереження забезпечує утримання набутого досвіду, а відтворення дає змогу актуалізувати його за відповідних умов. Водночас у структурі пам’яті традиційно виокремлюють такі процеси, як запам’ятовування, збереження, відтворення та впізнавання [2; 33].

Значення пам’яті не обмежується збереженням окремих фактів або подій. Вона забезпечує цілісність особистості та усвідомлення людиною наступності власного життєвого досвіду. Завдяки пам’яті попередні враження й набуті знання можуть впливати на сприйняття нових ситуацій, вибір способів дії та подальшу поведінку. У процесі психічного розвитку відносно прості, біологічно зумовлені форми запам’ятовування поступово доповнюються складнішою мнемічною діяльністю, яка передбачає наявність певної мети, добір способів запам’ятовування та свідоме керування відтворенням інформації [58].

У психології пам’ять класифікують за кількома критеріями. За характером психічної активності розрізняють рухову, емоційну, образну та словесно-логічну пам’ять. Рухова пам’ять забезпечує запам’ятовування й відтворення рухів і практичних дій; емоційна пов’язана зі збереженням і відновленням пережитих почуттів; образна охоплює запам’ятовування образів і поділяється на зорову, слухову, дотикову, нюхову та смакову; словесно-логічна передбачає запам’ятовування й відтворення інформації, вираженої за допомогою слів і пов’язаної з її смисловим опрацюванням.

За ступенем участі свідомої мети та волі виокремлюють мимовільну й довільну пам’ять. Залежно від тривалості збереження інформації розрізняють сенсорну, короткочасну, довготривалу й оперативну пам’ять. За способом запам’ятовування виділяють механічну та смислову, або логічну, пам’ять. Така класифікація дає змогу розглядати пам’ять як багатокомпонентну систему, окремі види якої можуть по-різному проявлятися залежно від віку дитини, змісту матеріалу та умов діяльності [36].

За характером запам’ятовування можна виокремити закарбування, мимовільне та довільне запам’ятовування. Закарбування передбачає утримання сприйнятої інформації після одноразового пред’явлення, зокрема протягом дуже короткого проміжку часу. Мимовільне запам’ятовування відбувається без свідомо поставленої мети запам’ятати певний матеріал. Його продуктивність підвищується, коли дитина активно працює з інформацією,

встановлює зв’язки між об’єктами, порівнює їх, групує за певними ознаками або розв’язує пізнавальне завдання. Натомість довільне запам’ятовування характеризується цілеспрямованістю та наявністю спеціального завдання зберегти інформацію для подальшого використання.

Мета довільного запам’ятовування може передбачати різну повноту, точність і тривалість збереження матеріалу. Відповідно, людина може запам’ятовувати його повністю або вибірково, дослівно чи своїми словами, зберігати початкову послідовність або відтворювати інформацію в іншому порядку, утримувати її протягом короткого чи тривалого часу. Важливими засобами довільного запам’ятовування є повторення та смислове опрацювання матеріалу. Результативність повторення може підвищуватися завдяки поділу інформації на менші змістові частини й послідовному опрацюванню кожної з них [36].

Для дошкільного віку характерним є переважання мимовільного запам’ятовування. Дитина здебільшого ще не ставить перед собою самостійної мети запам’ятати певну інформацію та не завжди використовує спеціальні прийоми для її збереження. Запам’ятовування й пригадування переважно відбуваються в процесі діяльності та залежать від її змісту, емоційної насиченості й особистої значущості для дитини. Найкраще запам’ятовується те, що викликає безпосередній інтерес, привертає увагу яскравістю, незвичністю або динамічністю. Важливе значення має й активна взаємодія з предметами: дитина краще засвоює інформацію, коли грається, конструює, перекладає предмети, досліджує їхні властивості або використовує в різних практичних ситуаціях.

Значну роль у процесі запам’ятовування відіграє мовлення. Називання предметів, пояснення дій і словесне супроводження діяльності допомагають дитині виокремлювати об’єкти та встановлювати зв’язки між ними. У такий спосіб безпосереднє сприйняття поступово доповнюється словесним опрацюванням досвіду. Водночас мимовільне запам’ятовування не означає пасивного відображення інформації: його продуктивність значною мірою

залежить від того, наскільки активно дитина сприймає, осмислює та використовує матеріал.

Упродовж дошкільного дитинства мимовільна пам’ять удосконалюється, а запам’ятовування стає результативнішим за умови осмислення матеріалу. Дитина легко засвоює вірші з виразним ритмом і римуванням, запам’ятовує казки, оповідання та діалоги, особливо коли співпереживає персонажам і включається в події уявного сюжету. Емоційна залученість, образність і повторюваність мовного матеріалу сприяють його закарбуванню. У середньому дошкільному віці, приблизно між чотирма та п’ятьма роками, починають виявлятися перші форми довільного запам’ятовування. Проте свідоме запам’ятовування й цілеспрямоване пригадування на цьому етапі ще не мають стабільного характеру та переважно виникають у межах гри, виконання доручень дорослих і підготовчих навчальних занять. Навіть складний для дитини матеріал може успішніше відтворюватися тоді, коли його засвоєння відбувається в ігровій формі [34].

Отже, виникнення довільної пам’яті не означає зникнення мимовільного запам’ятовування. Обидві форми продовжують функціонувати, доповнюючи одна одну. Водночас становлення довільної пам’яті є важливим новоутворенням дошкільного віку, оскільки створює передумови для цілеспрямованого засвоєння інформації та подальшого навчання. Її розвиток пов’язаний із формуванням довільної практичної й ігрової діяльності, здатності діяти відповідно до вимог дорослого, орієнтуватися на майбутній результат і відтворювати події минулого. Наприклад, виконання доручення через певний проміжок часу або розповідь про побачене під час прогулянки потребують збереження інформації та її подальшої актуалізації. Важливою передумовою цього процесу є також розвиток мовлення, яке дає змогу дитині оперувати не лише безпосередньо наявними предметами, а й уявленнями про них. Спочатку дитина навчається виконувати завдання запам’ятати чи пригадати за ініціативою дорослого, а згодом поступово починає самостійно ставити перед собою такі завдання [31; 36].

О. В. Тарасевич, аналізуючи психологічні особливості розвитку пам’яті дошкільників, наголошує на її багатофункціональності та взаємозв’язку різних видів. Дослідниця також підкреслює переважання мимовільності психічних процесів на початкових етапах розвитку та пов’язує подальше становлення довільної пам’яті з навчальною діяльністю в початковій школі [43]. Цей підхід доцільно розглядати в контексті поступового формування довільної регуляції: її передумови виникають ще в дошкільному віці, однак здатність самостійно й систематично застосовувати мнемічні прийоми продовжує вдосконалюватися в процесі подальшого навчання.

Розвиток довільної пам’яті відбувається поступово та охоплює кілька взаємопов’язаних етапів. На початковому етапі дитина усвідомлює саме завдання пригадати раніше сприйняту інформацію. Така потреба зазвичай виникає раніше, ніж самостійне прагнення запам’ятати матеріал, адже дитина частіше стикається із ситуаціями, у яких дорослі просять її відтворити побачене, почуте або виконане. Згодом, набуваючи досвіду пригадування, вона починає розуміти, що успішне відтворення залежить від попереднього запам’ятовування.

Наступний етап пов’язаний з опануванням прийомів запам’ятовування й відтворення за допомогою дорослого. Одним із перших таких прийомів стає повторення: дитина повторює доручення або матеріал уголос, згодом пошепки чи подумки. Дорослий також може спрямовувати пригадування за допомогою запитань, які допомагають відновити послідовність подій або зміст почутої розповіді. Поступово дитина переходить від простого повторення до встановлення смислових зв’язків між окремими елементами матеріалу. На подальшому етапі вона починає усвідомлювати необхідність спеціальних дій для запам’ятовування та використовувати допоміжні засоби, що полегшують збереження й відтворення інформації [31].

Важливою закономірністю розвитку пам’яті є те, що мимовільне запам’ятовування за умов активної розумової діяльності може виявлятися продуктивнішим, ніж запам’ятовування за прямою інструкцією. Наприклад,

якщо дитина групує зображення за змістовими категоріями, вона може краще запам’ятати їх, ніж у ситуації, коли лише розглядає ті самі зображення з вимогою запам’ятати. Це пояснюється тим, що під час групування дитина аналізує матеріал, порівнює об’єкти та встановлює смислові зв’язки. Водночас мимовільне запам’ятовування не завжди є ефективнішим за довільне: якщо сприйняття матеріалу залишається пасивним і не передбачає активної розумової роботи, цілеспрямоване запам’ятовування може забезпечувати кращий результат.

З огляду на це, розвиток довільної пам’яті дошкільників передбачає кілька взаємодоповнювальних напрямів: збагачення досвіду мимовільного запам’ятовування; залучення дитини до практичної та ігрової діяльності, що потребує подальшого відтворення інформації; поступове введення цілеспрямованих завдань на запам’ятовування; навчання доступних вікові прийомів роботи з матеріалом. Особливого значення набуває розвиток смислового запам’ятовування, за якого дитина не просто повторює інформацію, а розуміє її зміст і встановлює зв’язки між окремими елементами [31].

За способом опрацювання матеріалу розрізняють механічну та логічну пам’ять. Механічне запам’ятовування відбувається без достатнього осмислення змісту, тоді як логічне ґрунтується на розумінні матеріалу, виокремленні його основних смислових компонентів і встановленні зв’язків між ними. У дошкільному віці механічне запам’ятовування може бути досить вираженим, що виявляється, зокрема, у здатності дитини відтворювати малозрозумілі тексти або окремі словесні конструкції. Проте це не означає, що логічна пам’ять у дошкільників відсутня. У старшому дошкільному віці поступово формуються її елементи, особливо під час роботи з доступним і зрозумілим матеріалом. Зокрема, наведені в науковій літературі дані свідчать, що діти шести-семи років можуть відтворювати в середньому від чотирьох до восьми добре знайомих слів, тоді як кількість відтворених незнайомих слів може становити лише одне-два. Ці відмінності підкреслюють значення

попереднього досвіду, розуміння змісту та навчання для розвитку логічної пам’яті [31].

Окрім мимовільної та довільної, механічної та логічної пам’яті, важливо враховувати вікові особливості розвитку її окремих видів. Рухова пам’ять забезпечує запам’ятовування й відтворення рухів, завдяки чому формуються практичні навички та звичні способи виконання дій. Емоційна пам’ять пов’язана зі збереженням пережитих почуттів і відновленням емоційного ставлення до певних людей, предметів або подій. Образна пам’ять охоплює збереження й відтворення образів, сформованих у процесі сприйняття, тоді як словесно-логічна пам’ять забезпечує засвоєння та відтворення інформації, оформленої у словах і пов’язаної зі смисловими відношеннями.

У розвитку пам’яті дитини простежується поступове ускладнення способів запам’ятовування та відтворення. Рухова пам’ять відіграє важливу роль у формуванні практичних умінь, емоційна пов’язує досвід із переживаннями, а образна має особливе значення в дошкільному віці завдяки опорі на безпосереднє сприйняття й наочні уявлення. Словесно-логічна пам’ять розвивається в тісному зв’язку з мовленням і мисленням та поступово набуває більшого значення в процесі засвоєння знань. Становлення словесної пам’яті описується як послідовний перехід від розповіді, що супроводжує дію, через словесне супроводження дії до самостійної словесної розповіді. У межах словесно-логічної пам’яті також розрізняють просте репродуктивне, вибіркове репродуктивне та граматично оформлене відтворення [31].

Не менш важливими процесами функціонування пам’яті є збереження, забування та відтворення інформації. Збереження передбачає утримання результатів запам’ятовування протягом певного часу. Його ефективність пов’язана з міцністю первинного засвоєння, значущістю матеріалу та використанням набутого досвіду в подальшій діяльності. Якщо інформація регулярно актуалізується, застосовується в практичних ситуаціях або

пов’язується з новими знаннями, створюються сприятливі умови для її тривалішого збереження.

Забування є закономірним процесом, протилежним збереженню, і виявляється в поступовій втраті чіткості та повноти раніше засвоєної інформації. Воно може проявлятися у зменшенні обсягу відтворюваного матеріалу, появі неточностей і помилок, труднощах пригадування або неможливості впізнати раніше сприйняте. Отже, забування не обов’язково означає повну втрату інформації: іноді труднощі відтворення пов’язані з недостатньою доступністю збереженого матеріалу в конкретній ситуації [36].

Відтворення є процесом актуалізації раніше засвоєної інформації та одним із показників міцності її запам’ятовування. Воно пов’язане з відновленням сформованих у процесі набуття досвіду нервових зв’язків і поверненням збереженого матеріалу до актуального усвідомлення. У психологічній літературі виокремлюють кілька рівнів відтворення: впізнавання, за якого відновлення інформації спирається на повторне сприйняття об’єкта або ситуації; власне відтворення, що відбувається без значного вольового зусилля; пригадування, яке потребує цілеспрямованого пошуку інформації; спогад – відтворення подій минулого з їх співвіднесенням із певними часовими та просторовими обставинами [36].

Таким чином, пам’ять дітей дошкільного віку характеризується динамічністю розвитку та поступовим переходом від переважно мимовільного запам’ятовування до формування довільної, цілеспрямованої мнемічної діяльності. У цей період особливе значення мають емоційна залученість, інтерес до змісту, образність матеріалу, активність дитини та можливість практично використовувати набуті знання. Водночас розвиток пам’яті не зводиться до збільшення обсягу запам’ятованої інформації: важливими його складниками є вдосконалення способів осмислення, збереження й відтворення матеріалу, а також поступове опанування спеціальних прийомів запам’ятовування.

Отже, аналіз психологічних підходів дає підстави стверджувати, що організація діяльності дошкільників має враховувати вікові закономірності пам’яті та створювати умови для активного опрацювання інформації. Особливо перспективним у цьому контексті є використання гри, оскільки вона дає змогу поєднувати емоційну залученість, практичні дії, мовленнєву активність і виконання завдань, що потребують запам’ятовування та відтворення. За таких умов ігрова діяльність може слугувати не лише природним середовищем для мимовільного засвоєння досвіду, а й засобом поступового формування довільної пам’яті та доступних дошкільникам мнемічних прийомів.

1.2 Психолого-педагогічні особливості формування мимовільної та довільної пам’яті дошкільників

Аналіз психологічних досліджень засвідчує, що в дошкільному віці переважає мимовільна образна пам’ять, яка поступово розвивається у взаємозв’язку з мовленням і мисленням. У міру накопичення життєвого досвіду пам’ять набуває дедалі більшого інтелектуального характеру: дитина починає не лише запам’ятовувати безпосередньо сприйняті об’єкти та події, а й осмислювати інформацію, встановлювати зв’язки між її елементами та використовувати набуті знання в нових ситуаціях. Паралельно формуються елементи довільної пам’яті, спочатку за допомогою дорослого, а згодом – завдяки поступовому розвитку здатності дитини самостійно регулювати процеси запам’ятовування й відтворення [33].

Важливим чинником розвитку мимовільної пам’яті є розширення пізнавальних інтересів дошкільника. Коли дитина починає цікавитися різноманітними явищами природи, суспільного життя та міжособистісних взаємин, вона уважніше спостерігає за ними, активніше долучається до обговорення побаченого й почутого, краще запам’ятовує нову інформацію. Отже, продуктивність мимовільної пам’яті пов’язана не лише з

властивостями самого матеріалу, а й із характером діяльності дитини, її зацікавленістю та залученістю в процес пізнання.

Дослідження значення діяльності для мимовільного запам’ятовування вивчало запам’ятовування слів дошкільниками за різних умов: під час сюжетно-рольової гри, виконання трудових доручень, слухання оповіданнь в природних умовах та в лабораторному експерименті. У кожному випадку дітям пропонували запам’ятати десять нових слів, що давало змогу зіставити особливості їх відтворення залежно від організації діяльності. Дослідження також засвідчили, що молодші діти переважно не ставлять перед собою спеціальної мети запам’ятати матеріал. Приблизно після п’яти років у них частіше виявляються спроби цілеспрямованіше розглядати інформацію, групувати слова або зображення та застосовувати доступні прийоми запам’ятовування. Водночас мимовільне запам’ятовування в дошкільному віці може бути точним, а окремі спогади зберігатися протягом тривалого часу. Ця форма пам’яті не втрачає свого значення і в наступні вікові періоди, оскільки значна частина досвіду школярів і дорослих також засвоюється мимовільно [31].

Таким чином, мимовільне запам’ятовування не варто розглядати як пасивний або недостатньо розвинений процес. Його продуктивність значною мірою визначається тим, наскільки активно дитина взаємодіє з матеріалом і наскільки значущим він є для неї. Відповідно, створення умов для пізнавальної активності, дослідження, гри та емоційно насиченої взаємодії дає змогу підтримувати природні механізми запам’ятовування дошкільника. Водночас поступове ускладнення діяльності створює передумови для формування свідомої мети запам’ятати інформацію та подальшого розвитку довільної пам’яті.

Перехід від мимовільної до довільної пам’яті є поступовим процесом, у якому можна виокремити два взаємопов’язані етапи. На першому етапі дитина починає усвідомлювати мнемічну мету, тобто розуміти необхідність запам’ятати певний матеріал або пригадати раніше сприйняту інформацію.

На другому етапі формуються дії та операції, за допомогою яких дитина намагається досягти цієї мети. Спочатку такі прийоми є досить простими: повторення доручення за дорослим, промовляння матеріалу пошепки, дотик до зображень, зміна їхнього розташування або повернення до вже відтворених фрагментів під час пригадування. Надалі способи запам'ятовування поступово ускладнюються, доповнюючись смисловим опрацюванням і використанням допоміжних засобів [46].

Зазначені закономірності дають підстави стверджувати, що становлення довільної пам'яті передбачає не лише усвідомлення необхідності запам'ятати, а й опанування способів досягнення відповідного результату. Самої інструкції «запам'ятай» недостатньо, якщо дитина ще не розуміє, як організувати цей процес. Тому важливо поступово навчати дошкільника доступних прийомів: повторювати матеріал, розподіляти його на частини, порівнювати об'єкти, знаходити спільні ознаки та встановлювати змістові зв'язки. Таке навчання має враховувати вікові можливості дитини й відбуватися в діяльності, яка є для неї зрозумілою та значущою.

Певне продовження ці положення знаходять у дослідженнях розвитку пам'яті дітей молодшого шкільного віку. О. О. Гайдаш і Д. В. Махотіна під керівництвом Т. І. Щербак розглядають цей процес у двох основних напрямах – розвитку довільності та усвідомленості. У молодшому шкільному віці пам'ять поступово стає більш свідомо регульованою й опосередкованою, а її вдосконалення значною мірою пов'язане з опануванням способів організації та опрацювання навчального матеріалу [10].

У контексті дослідження пам'яті дошкільників цей підхід важливий передусім як характеристика подальшої динаміки її розвитку. Навички, що формуються в дошкільному дитинстві, створюють основу для опанування складніших стратегій запам'ятовування в початковій школі. Отже, робота з пам'яттю в дошкільному закладі має не випереджати навчальні вимоги, а забезпечувати віковідповідну підготовку: розвивати увагу до матеріалу, здатність осмислювати його, відтворювати за певним завданням і поступово використовувати прості мнемічні прийоми.

Важливу роль у цьому процесі відіграє організація освітньої діяльності. У методичних рекомендаціях щодо розвитку пам’яті дошкільників наголошується на необхідності створення умов, які полегшують засвоєння й збереження знань, урахування інтересів дитини, систематичного звернення до раніше засвоєного матеріалу та поєднання різних каналів чуттєвого сприймання. Окремо підкреслюється значення послідовної організації матеріалу, оскільки встановлення логічних зв’язків сприяє його осмисленню та запам’ятовуванню [2].

Узагальнюючи ці рекомендації, можна зазначити, що ефективність педагогічної роботи з розвитку пам’яті визначається не механічним збільшенням кількості повторень, а продуманою організацією пізнавальної діяльності. Якщо матеріал відповідає інтересам дитини, подається доступно, пов’язується з попереднім досвідом і передбачає активну взаємодію, створюються сприятливі умови для його засвоєння. Водночас повторне звернення до інформації допомагає дитині не лише закріплювати вже набуті знання, а й поступово опановувати способи самостійного пригадування.

Особливого значення розвиток пам’яті набуває у взаємодії дитини з батьками та іншими дорослими. Підтримання природної допитливості, звернення уваги на нові об’єкти, називання того, що дитина сприймає, і встановлення зв’язків із попереднім досвідом сприяють збагаченню її уявлень та накопиченню матеріалу для подальшого відтворення. Водночас дорослі можуть поступово знайомити дитину з простими способами запам’ятовування: повторенням, промовлянням уголос, опорою на знайомі образи та використанням допоміжних засобів. У віці від трьох до семи років важливо підтримувати становлення довільної пам’яті, не відмовляючись від діяльності, яка природно стимулює мимовільне запам’ятовування [2].

Одним із доступних способів формування довільної пам’яті є цілеспрямована постановка мнемічних завдань. На початкових етапах доцільно частіше пропонувати дитині пригадати нещодавно побачене або почуте, наприклад розповісти, кого вона зустріла під час прогулянки чи які

птахи прилітали до вікна. Надалі можна вводити завдання, що передбачають запам’ятовування інформації для її подальшого використання. У такому разі дорослий пояснює зв’язок між уважним сприйманням матеріалу та можливістю відтворити його пізніше. Наприклад, під час прогулянки вихователь може запропонувати дітям уважно розглянути дубовий листок, запам’ятати його колір і форму, щоб згодом намалювати його за спогадами.

Важливо, щоб подібні завдання відповідали можливостям дошкільника та були включені в змістовну для нього діяльність. Значний потенціал у цьому контексті має сюжетно-рольова гра. Якщо діти попередньо ознайомлюються з роботою пошти, спостерігають за діями дорослих і запам’ятовують призначення окремих предметів, вони можуть надалі використати цей досвід під час гри «У пошту». Під час ігор із правилами дитині необхідно утримувати в пам’яті умови взаємодії та керуватися ними протягом гри, що також створює передумови для розвитку довільного запам’ятовування.

У старшому дошкільному віці мнемічні завдання можуть ставати конкретнішими й різноманітнішими. Наприклад, дитині пропонують запам’ятати вірш напам’ять або переказати оповідання своїми словами. Для засвоєння об’ємнішого матеріалу доцільно використовувати його поділ на змістові частини, повторення окремих фрагментів, словесні асоціації, піктограми та схеми. Чергування сприймання з відтворенням дає змогу перевіряти, що саме дитина вже запам’ятала, а до яких елементів необхідно повернутися. Порівняння відтвореного зі зразком, обговорення результату й поступове залучення дитини до самооцінювання допомагають усвідомити власні успіхи та труднощі [34].

Таким чином, розвиток пам’яті дошкільників доцільно організовувати відповідно до поступового ускладнення мнемічних завдань. На ранніх етапах особливо важливо забезпечувати умови для активного сприймання, емоційного залучення та мимовільного запам’ятовування. Надалі варто частіше спонукати дитину до пригадування, а потім вводити завдання, у яких

необхідно заздалегідь запам’ятати інформацію для її подальшого використання. Визначальним при цьому є поєднання доступності завдання, активності дитини та поступового опанування способів запам’ятовування [34].

Окремого розгляду потребують умови розвитку пам’яті дітей, які зростають у ситуації тривалого воєнного стресу. Вплив стресу на когнітивні процеси залежить від його інтенсивності, тривалості, індивідуальних особливостей дитини та обставин, у яких вона перебуває. Короткочасна стресова реакція за певних умов може мобілізувати увагу й сприяти зосередженню на значущих деталях ситуації. Натомість тривалий або інтенсивний стрес може ускладнювати концентрацію уваги, утримання та відтворення інформації, особливо якщо дитина не має достатньої підтримки й можливості відновлювати відчуття безпеки. Тому вплив стресу на пам’ять не можна визначати однозначно: він залежить від поєднання різних чинників і конкретних умов життя дитини.

Війна створює низку обставин, які можуть ускладнювати когнітивний розвиток дошкільників. До них належать безпосереднє переживання бойових дій, вимушене переміщення, втрата близьких людей або домашніх тварин, руйнування житла, переривання звичного навчання, обмеження можливостей для гри та відпочинку. Особливого значення набувають тривалість і тяжкість травматичних подій, їх повторюваність, а також наявність підтримки з боку дорослих. За таких обставин дитина може відчувати підвищену тривогу, втому та труднощі з концентрацією уваги, що, своєю чергою, здатне ускладнювати засвоєння й відтворення нової інформації [48].

Водночас можливі труднощі функціонування пам’яті в умовах війни не слід автоматично трактувати як стійке порушення або неминуче відставання в розвитку. На когнітивне функціонування впливає сукупність чинників, зокрема безперервність освітнього процесу, доступність спокійної діяльності, відновлення звичного режиму та емоційна підтримка. Тому під час оцінювання пам’яті дитини необхідно враховувати не лише результати

виконання окремих завдань, а й актуальні життєві обставини, емоційний стан та умови, у яких відбувається навчання.

Війна може впливати й на збереження особистого досвіду дитини. Вимушені переїзди, розлука з родичами та друзями, зміна звичного оточення й переривання повсякденних ритуалів порушують безперервність життєвого досвіду. Для дошкільника, який ще формує уявлення про себе, власне минуле та соціальне оточення, такі зміни можуть ускладнювати осмислення подій і підтримання відчуття стабільності. Водночас це не означає, що дитина обов'язково втратить спогади про попередні періоди життя або зазнає порушень особистісного розвитку. Наслідки залежать від індивідуального досвіду, характеру пережитих подій і доступних ресурсів підтримки [48].

Отже, в умовах війни особливого значення набуває створення для дитини передбачуваного й емоційно безпечного середовища, у якому вона має змогу гратися, спілкуватися, навчатися та відновлювати звичні способи діяльності. Підтримання регулярного режиму, доступність емоційно значущих взаємин із дорослими й можливість повертатися до знайомих занять можуть сприяти відновленню уваги та залученості до пізнавальної діяльності. Важливо також не вимагати від дитини негайного відтворення травматичних подій і не перетворювати розвиток пам'яті на додаткове джерело напруження.

Таким чином, психолого-педагогічний супровід розвитку пам'яті дошкільників має враховувати як загальні вікові закономірності, так і індивідуальні умови розвитку дитини. Мимовільне запам'ятовування найкраще підтримується через інтерес, активне дослідження та емоційно значущу діяльність, тоді як формування довільної пам'яті потребує поступового введення цілеспрямованих завдань і навчання доступних мнемічних прийомів. Водночас за умов підвищеного стресового навантаження пріоритетного значення набувають емоційна безпека, підтримка дорослих і відновлення стабільного повсякденного середовища. Усе це обґрунтовує доцільність використання віковідповідних ігрових

технологій, які дають змогу поєднувати пізнавальну активність, емоційну залученість, практичні дії та поступове формування навичок цілеспрямованого запам’ятовування.

1.3 Чинники розвитку пам’яті дошкільників в умовах сучасного освітнього середовища

Розвиток пам’яті дітей дошкільного віку є складним і багатокомпонентним процесом, що відбувається під впливом вікових, індивідуально-психологічних, соціальних і педагогічних чинників. У молодшому дошкільному віці переважає мимовільне запам’ятовування, а провідне місце серед видів пам’яті посідає образна пам’ять. Водночас пам’ять не є незмінною властивістю: її становлення відбувається в процесі діяльності, накопичення досвіду та взаємодії дитини з навколишнім світом. Систематичне спостереження за особливостями запам’ятовування й відтворення інформації дає змогу своєчасно виявляти труднощі та добирати відповідні психолого-педагогічні засоби підтримки. Отже, розвиток пам’яті в дошкільному віці варто розглядати не лише як накопичення інформації, а і як поступове формування способів її засвоєння, збереження та відтворення [33].

Насамперед необхідно враховувати взаємозв’язок пам’яті з іншими пізнавальними процесами. Зокрема, впізнавання предметів і явищ можливе завдяки збереженню попереднього досвіду, тоді як запам’ятовування передбачає встановлення зв’язків між інформацією, яку дитина сприймає в конкретний момент, і вже сформованими уявленнями. При цьому в пам’яті можуть закріплюватися як об’єкти, на які свідомо спрямована увага, так і події, що випадково потрапили в поле зору, але викликали емоційний відгук. Відповідно, результативність запам’ятовування залежить від індивідуальних особливостей дитини, її інтересів, емоційного стану та переваг у виборі діяльності [33].

Таким чином, ефективність розвитку пам’яті визначається не лише кількістю інформації, яку дитина отримує, а й тим, наскільки вона включена в її актуальний досвід. Матеріал, що має для дошкільника зрозумілий зміст, викликає зацікавлення та пов’язується з практичними діями, має більше можливостей бути осмисленим і збереженим. З огляду на це, організація освітнього процесу має передбачати активну участь дітей, створення ситуацій для самостійного спостереження, дослідження, порівняння й обговорення отриманих вражень.

Важливим чинником розвитку пам’яті є характер діяльності дошкільника. Р. В. Павелків та О. П. Цигипало звертають увагу на залежність розвитку пам’яті від мовленнєвої та ігрової діяльності. Мовлення забезпечує запам’ятовування й відтворення словесного матеріалу, а гра створює умови для активного використання набутих знань, дотримання правил, утримання послідовності дій і відтворення певних сюжетів [31; 35]. Відтак гра виступає не лише засобом організації дозвілля, а й важливим простором для вправляння пам’яті в природних для дитини умовах.

Не менш значущою є роль дорослого, який допомагає дитині накопичувати досвід запам’ятовування та відтворення. Т. Дуткевич зазначає, що читання віршів напам’ять, промовляння скоромовок, читання казок і оповідань із демонстрацією ілюстрацій сприяють розвитку словесної, образної та емоційної пам’яті. Завдяки таким формам взаємодії дитина не лише засвоює окремі слова й висловлювання, а й співвідносить їх із відповідними образами, подіями та переживаннями [15].

Отже, сімейне оточення й повсякденне спілкування мають істотне значення для становлення пам’яті дошкільника. Важливо, щоб дорослі не обмежувалися передаванням готової інформації, а залучали дитину до розмови, заохочували пригадування подій, обговорення прочитаного та переказування власних вражень. Такі ситуації поступово формують досвід цілеспрямованого відтворення інформації й підтримують розвиток мовлення, уваги та мислення.

Окрему увагу в дослідженнях приділено впливу емоційної залученості на продуктивність запам’ятовування. Інформація, що викликає інтерес і позитивний емоційний відгук, зазвичай краще привертає увагу дитини та має більше шансів закріпитися в пам’яті. Саме тому значна частина методик розвитку пам’яті дошкільників ґрунтується на використанні ігрових прийомів, які поєднують пізнавальне завдання з емоційно привабливою діяльністю [33].

Водночас вплив емоцій на запам’ятовування не можна розглядати однозначно. Особливе значення має інтенсивність переживань: надмірне емоційне збудження може ускладнювати осмислення матеріалу й призводити до фрагментарного або недостатньо чіткого його відтворення. Тому під час організації освітньої діяльності важливо підтримувати зацікавленість дітей, не створюючи надмірного емоційного напруження. Різноманітність видів діяльності, можливість діяти самостійно та повторно використовувати засвоєний досвід сприяють закріпленню знань і навичок. Зокрема, навички самообслуговування й повсякденної діяльності потребують регулярного практикування та певної стабільності умов, оскільки різкі зміни звичного режиму можуть ускладнювати їх застосування [58].

Важливими передумовами розвитку пам’яті також є загальний стан організму, особливості дозрівання нервової системи, якість харчування, достатній сон і відпочинок. Розвиток дитини відбувається у взаємодії біологічних передумов та умов навколишнього середовища, тому забезпечення повноцінного режиму дня й різноманітних можливостей для пізнавальної активності створює сприятливі умови для функціонування пам’яті. Водночас не варто зводити індивідуальні відмінності в її розвитку лише до рівня зовнішньої стимуляції: значення мають сукупність чинників і відповідність середовища віковим та індивідуальним потребам дитини [48].

Особливого значення в дошкільному віці набуває поступове формування довільної пам’яті. Спочатку мнемічні завдання здебільшого ставить дорослий, пропонуючи дитині пригадати нещодавно побачене або

почуте, а згодом – цілеспрямовано запам’ятати інформацію для її подальшого використання. Наприклад, під час прогулянки вихователь може запропонувати дітям уважно розглянути дубовий листок, запам’ятати його форму й колір, щоб пізніше намалювати його. Подібний підхід дає змогу встановити зрозумілий зв’язок між сприйманням інформації та необхідністю відтворити її в подальшій діяльності.

Значний потенціал для розвитку довільної пам’яті має сюжетно-рольова гра. Так, після ознайомлення з роботою пошти діти можуть відтворювати відповідні дії в грі, пригадуючи послідовність подій, ролі учасників і правила взаємодії. Ігри з правилами також спонукають дошкільників утримувати в пам’яті певні вимоги та керуватися ними протягом діяльності. Для дітей старшого дошкільного віку мнемічні завдання можна поступово ускладнювати: пропонувати запам’ятовувати вірші, переказувати оповідання своїми словами, відтворювати послідовність подій або запам’ятовувати більші за обсягом повідомлення. При цьому доцільно чергувати сприймання матеріалу з його відтворенням, ділити складну інформацію на змістові частини й порівнювати результат із початковим зразком [58].

Оволодіння прийомами запам’ятовування залежить від сформованості мисленнєвих операцій, змісту й характеру матеріалу, способів організації навчання, а також від наявності в дитини потреби точно запам’ятати й пригадати інформацію та перевірити результат. Відповідно, розвиток пам’яті не варто зводити до механічного повторення. Значно продуктивнішим є підхід, за якого дитина розуміє зміст матеріалу, встановлює зв’язки між його елементами та опановує доступні способи його впорядкування [31].

Отже, педагогічно доцільна робота над розвитком пам’яті передбачає поступовий перехід від мимовільного запам’ятовування до свідомого використання мнемічних прийомів. Дорослий має не лише ставити завдання «запам’ятай», а й допомагати дитині зрозуміти, на що саме слід звернути увагу, як згрупувати інформацію та яким способом перевірити її відтворення.

Ігрові завдання, практичні дії, словесні пояснення й повторне звернення до матеріалу створюють умови для формування доступних дитині стратегій запам’ятовування.

Водночас розвиток пам’яті тісно пов’язаний зі становленням мовлення. Для засвоєння мовних конструкцій, розширення словникового запасу та формування зв’язного висловлювання дитині необхідно утримувати й відтворювати почуту інформацію, співвідносити слова з їх значеннями та впорядковувати мовленнєвий матеріал. За недостатності слухорецептивної та оперативної пам’яті можуть виникати труднощі із засвоєнням граматичних конструкцій, виконанням словесних інструкцій і послідовним викладом думок. У дітей із важкими порушеннями мовлення (ВПМ) такі труднощі можуть виявлятися особливо виразно та потребувати комплексної корекційної роботи, спрямованої на взаємопов’язаний розвиток мовленнєвої й пізнавальної сфер [27].

У дослідженнях дітей із ВПМ також відзначається нерівномірність розвитку окремих видів пам’яті: відносно краще може бути сформована моторна пам’ять, тоді як слухова пам’ять виявляється менш розвиненою [9]. Ця особливість має практичне значення для організації освітнього процесу, оскільки засвоєння інформації не завжди може спиратися виключно на усне пояснення. У таких випадках доцільно поєднувати словесні інструкції з наочністю, демонстрацією дій, практичним виконанням завдань і повторенням матеріалу в доступному темпі.

Зв’язок пам’яті та мовлення можна додатково пояснити з позицій концепції робочої пам’яті А. Бедделі. Зокрема, фонологічна петля забезпечує тимчасове утримання й обробку мовленнєвої інформації, що відіграє важливу роль у засвоєнні нових слів і граматичних конструкцій. Недостатність цього компонента може ускладнювати розуміння мовлення та його відтворення [50]. Подібні висновки відображено в дослідженнях С. Гезеркол та Т. Еллоуей, у яких описано труднощі функціонування робочої пам’яті, особливо її вербального компонента, у дітей із мовленнєвими порушеннями.

Такі труднощі можуть позначатися на здатності утримувати словесну інформацію, виконувати багатокрокові інструкції та засвоювати навчальний матеріал [55].

Таким чином, пам’ять і мовлення розвиваються у взаємозв’язку: з одного боку, сформовані мнемічні процеси підтримують засвоєння мовних засобів, а з іншого – розвиток мовлення надає дитині додаткові інструменти для осмислення, структурування та відтворення досвіду. Тому в освітній практиці доцільно поєднувати мовленнєві завдання з вправами на запам’ятовування, використовуючи короткі інструкції, наочні опори, послідовне повторення та можливість практично застосувати засвоєний матеріал.

Ще одним важливим аспектом є індивідуальна своєрідність розвитку пам’яті дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Для цієї групи дітей можуть бути характерними недостатність загального запасу знань, обмеженість уявлень, незрілість мислення, переважання ігрових інтересів і тимчасове відставання окремих компонентів пізнавальної сфери. Пам’ять у таких випадках може розвиватися нерівномірно, а особливості запам’ятовування та відтворення інформації виявляються у взаємозв’язку з увагою й мисленням. Своєрідність може стосуватися як образної, так і словесної пам’яті [13].

Наведені положення засвідчують необхідність диференційованого підходу до розвитку пам’яті дошкільників. Універсальні вправи можуть бути корисними для організації освітньої діяльності, однак їх складність, тривалість і спосіб подання матеріалу мають відповідати можливостям конкретної дитини. Якщо виникають стійкі труднощі із запам’ятовуванням, відтворенням або виконанням інструкцій, важливо не обмежуватися збільшенням кількості повторень, а з’ясувати, які саме компоненти діяльності потребують підтримки, і за необхідності залучити відповідних фахівців.

Важливим чинником розвитку пам’яті є також організація сучасного освітнього середовища закладу дошкільної освіти. Освітнє розвивальне середовище розглядається як сукупність психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних та естетичних умов, які забезпечують організацію життєдіяльності дітей у ЗДО [30]. Отже, його значення не обмежується облаштуванням приміщення та добором іграшок: воно охоплює характер взаємодії між учасниками освітнього процесу, доступність матеріалів, можливості для самостійної діяльності й емоційний клімат у групі.

Однією з дослідниць, яка приділяла значну увагу організації розвивального середовища, була М. Монтессорі. Важливою передумовою розкриття внутрішнього потенціалу дитини вона вважала можливість вільної самостійної діяльності в спеціально організованому педагогом просторово-предметному середовищі. За такого підходу роль педагога полягає в тому, щоб забезпечити дитину відповідними засобами діяльності та ознайомити її зі способами їх використання. Розвивальне середовище має поєднувати соціальні й природні ресурси, створювати можливості для спостереження, експериментування, дослідження об’єктів живої та неживої природи, а також заохочувати дітей ставити запитання й самостійно шукати відповіді [30].

У контексті розвитку пам’яті це означає, що освітній простір має забезпечувати дитині доступ до різноманітних предметів, зображень, книжок, ігрових матеріалів і природних об’єктів, з якими можна здійснювати практичні дії, порівнювати їхні властивості та повертатися до попереднього досвіду. Наприклад, під час спостереження за природою дитина може запам’ятовувати особливості рослин, а згодом відтворювати їх у малюнку, конструюванні чи сюжетно-рольовій грі. Такі ситуації поєднують безпосереднє сприймання з подальшим пригадуванням і практичним застосуванням засвоєної інформації.

Особливе місце в розвивальному середовищі посідає предметно-ігровий компонент, який підтримує самостійну діяльність дітей, розвиток

творчого мислення та можливість експериментувати з різними матеріалами й об’єктами. Важливою умовою його ефективності є соціальне оточення, зокрема взаємодія з однолітками й дорослими. Для повноцінного розвитку мовленнєвої особистості дитині необхідні умови, у яких вона може вільно висловлюватися, ставити запитання, помилятися й отримувати доброзичливий відгук. Така атмосфера сприяє мовленнєвій активності та створює додаткові можливості для осмислення й відтворення досвіду [30].

Водночас сам по собі широкий вибір іграшок та дидактичних матеріалів не гарантує розвитку пам’яті. Важливе значення має участь дорослого, який підтримує дитячу допитливість, допомагає зосередитися на суттєвих ознаках предметів, пропонує доступні завдання для дослідження й заохочує до обговорення отриманих результатів. Педагог може організовувати проблемно-пошукову діяльність, творчі завдання та експериментування як із матеріальними, так і із соціальними об’єктами. За таких умов дитина отримує можливість не лише сприймати нову інформацію, а й активно її перетворювати, співвідносити з попереднім досвідом і використовувати в нових ситуаціях [30].

Отже, сучасне освітнє середовище має бути організоване таким чином, щоб поєднувати можливості самостійної діяльності дошкільників із цілеспрямованим педагогічним супроводом. Для розвитку пам’яті особливо важливими є доступність матеріалів, емоційна безпека, різноманітність видів діяльності, підтримка дитячої ініціативи та створення умов для повторного використання засвоєної інформації. У такому середовищі гра, мовленнєва взаємодія, спостереження й експериментування стають взаємодоповнювальними засобами пізнавального розвитку.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічних досліджень дає підстави стверджувати, що розвиток пам’яті дошкільників визначається сукупністю взаємопов’язаних чинників. До них належать вікові особливості й індивідуальні можливості дитини, її емоційний стан та інтереси, характер і зміст діяльності, розвиток мовлення, підтримка з боку дорослих, а також

організація предметно-ігрового й соціального середовища. Водночас особливості пам’яті дітей із мовленнєвими порушеннями або затримкою психічного розвитку засвідчують необхідність урахування індивідуальних освітніх потреб і добору відповідних способів підтримки.

У контексті дошкільної освіти особливу перспективність має використання ігрових технологій, оскільки вони дають змогу поєднувати пізнавальні завдання з емоційно значущою діяльністю, практичними діями та соціальною взаємодією. Їхнє цілеспрямоване застосування створює умови для розвитку образної й словесної пам’яті, формування елементів довільного запам’ятовування та опанування доступних мнемічних прийомів. Отже, ефективна робота над розвитком пам’яті має передбачати не ізольоване тренування окремої когнітивної функції, а комплексну організацію освітнього процесу, у якій запам’ятовування, відтворення, мовлення, гра та самостійна пізнавальна активність взаємно доповнюють одне одного.

Висновки до першого розділу.

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз психологічних особливостей розвитку пам’яті дітей дошкільного віку, розглянуто закономірності формування її основних видів, психолого-педагогічні умови становлення мимовільного та довільного запам’ятовування, а також визначено провідні чинники розвитку пам’яті в умовах сучасного освітнього середовища. Опрацювання наукових положень дає змогу розглядати пам’ять як складний пізнавальний процес, що забезпечує засвоєння, збереження, відтворення та використання набутого досвіду й відіграє важливу роль у загальному когнітивному розвитку дошкільника.

Узагальнення теоретичних підходів засвідчило, що пам’ять дитини дошкільного віку характеризується віковою своєрідністю та поступовими якісними змінами. На ранніх етапах дошкільного дитинства переважає мимовільне запам’ятовування, яке значною мірою залежить від особливостей сприймання, емоційного відгуку, інтересів і змісту діяльності дитини. У процесі розвитку відбувається поступове становлення довільної пам’яті:

дитина починає усвідомлювати необхідність запам’ятати певний матеріал, утримувати мнемічну мету та використовувати доступні прийоми для його подальшого відтворення.

Водночас ці зміни не відбуваються ізольовано, а супроводжуються розвитком мовлення, мислення, уваги та здатності до цілеспрямованої організації власної діяльності.

Встановлено, що розвиток пам’яті дошкільників тісно пов’язаний із характером їхньої провідної діяльності, передусім із грою. Ігрова діяльність створює умови для запам’ятовування правил, послідовності подій, ролей і способів взаємодії, а також забезпечує можливість практичного застосування й відтворення раніше засвоєної інформації.

Особливу роль відіграє емоційна залученість дитини: матеріал, який викликає зацікавлення, здивування або задоволення від відкриття, зазвичай активніше залучає увагу та сприяє його осмисленню. Проте для продуктивного запам’ятовування важливо враховувати інтенсивність емоційних переживань, складність завдань і відповідність змісту віковим можливостям дошкільника.

З’ясовано, що одним із важливих напрямів психолого-педагогічної роботи є поступове формування прийомів довільного запам’ятовування. Цей процес передбачає постановку зрозумілих мнемічних завдань, спрямування уваги на істотні ознаки матеріалу, встановлення смислових зв’язків, поділ складної інформації на частини, чергування сприймання з відтворенням та перевірку результатів. При цьому ефективність запам’ятовування залежить не лише від кількості повторень, а й від розуміння змісту матеріалу та опанування способів його організації.

Отже, педагогічна підтримка має бути спрямована не тільки на засвоєння конкретної інформації, а й на формування передумов самостійного використання мнемічних прийомів.

У ході теоретичного аналізу також визначено тісний взаємозв’язок пам’яті з мовленнєвим розвитком. Здатність утримувати й відтворювати

словесну інформацію є важливою передумовою засвоєння нових слів, граматичних конструкцій, виконання словесних інструкцій і формування зв’язного мовлення. Водночас мовлення допомагає дитині впорядковувати власний досвід, встановлювати зв’язки між подіями та організовувати процес пригадування. Особливості розвитку пам’яті дітей із важкими порушеннями мовлення та затримкою психічного розвитку підкреслюють необхідність урахування індивідуальних освітніх потреб, добору доступних способів подання інформації та поєднання словесних пояснень із наочністю й практичними діями.

Визначено, що розвиток пам’яті залежить від комплексу взаємопов’язаних чинників, серед яких особливе значення мають індивідуально-вікові характеристики дитини, її емоційний стан, інтереси, повноцінність відпочинку, зміст діяльності, характер взаємодії з дорослими та однолітками, а також організація освітнього середовища. Сприятливе розвивальне середовище має забезпечувати можливості для самостійної пізнавальної активності, спостереження, експериментування, творчості й повторного використання засвоєного досвіду. При цьому визначальним є не лише наявність різноманітних матеріалів та ігрових засобів, а й педагогічний супровід, емоційна безпека, доброзичливе ставлення до дитячих запитань і помилок та підтримка ініціативи дошкільників.

Таким чином, теоретичний аналіз дає підстави стверджувати, що цілеспрямований розвиток пам’яті дітей дошкільного віку потребує комплексного підходу, який поєднує віковоВідповідні завдання, активну діяльність, мовленнєву взаємодію, емоційно сприятливі умови та послідовне формування прийомів запам’ятовування. У цьому контексті ігрові технології становлять перспективний засіб психолого-педагогічного впливу, оскільки дають змогу інтегрувати пізнавальні завдання в діяльність, що є природною та значущою для дошкільника. Їх використання створює передумови для активізації уваги, поглиблення осмислення матеріалу, встановлення асоціативних зв’язків і вправляння у відтворенні інформації.

Отже, результати теоретичного опрацювання проблеми обґрунтовують доцільність експериментального дослідження впливу ігрових технологій на розвиток пам’яті дітей дошкільного віку. Подальша практична частина роботи передбачає визначення вихідних показників розвитку пам’яті, розроблення та реалізацію програми з використанням ігрових технологій, а також оцінювання змін, що відбуватимуться в результаті її впровадження. Такий підхід дасть змогу не лише простежити динаміку показників пам’яті, а й оцінити можливості цілеспрямованого використання ігрових засобів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

РОЗДІЛ 2
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1 Ігрова діяльність як засіб розвитку дітей дошкільного віку

Ігрова діяльність є одним із важливих чинників психічного становлення дитини дошкільного віку, адже в її межах створюються сприятливі умови для набуття соціального досвіду, активізації пізнавальних процесів, розвитку емоційно-вольової сфери та засвоєння способів взаємодії з оточенням. Упродовж дошкільного дитинства гра виконує значно ширшу функцію, ніж організація дозвілля: вона сприяє становленню особистості й забезпечує можливості для вдосконалення сприймання, уваги, уяви, мислення, мовлення та пам'яті. Важливо враховувати й те, що ігрова активність супроводжується емоційним залученням дитини, завдяки чому підтримується її інтерес до виконуваних завдань і посилюється прагнення досліджувати навколишній світ.

Теоретичні засади організації ігрової діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку посідають вагоме місце в сучасних українських педагогічних дослідженнях. Зокрема, у працях Н. В. Кудикіної розглядаються сутність і психологічна структура гри, систематизуються її основні види, висвітлюються особливості переходу ігрової діяльності у продуктивну, а також визначаються педагогічні умови та способи організації інтелектуальних ігор і керівництва ними як засобом розвитку дитини. Зазначений науковий підхід дає підстави трактувати гру як складне утворення, розвивальні можливості якого залежать від змістового наповнення, способу організації та активності самого учасника [23].

Проблема значення гри для психічного, пізнавального й особистісного розвитку дошкільників висвітлюється також у дослідженнях Л. Є. Азарової,

Н. Л. Франчук, Н. В. Стаднік, Г. В. Бєлєнької, Ю. О. Волинець, Н. Я. Кушнірик, Т. Пантюк і М. Пантюк. У наукових та методичних напрацюваннях цих дослідників ігрова діяльність постає як один із засобів стимулювання пізнавальної активності, творчого самовираження, розвитку уяви, налагодження соціальних контактів і підготовки дитини до подальшого навчання. Окремо підкреслюється важливість належної організації ігрового процесу, застосування дидактичних і розвивальних ігор та впровадження відповідних технологій в освітню практику закладів дошкільної освіти [1; 24; 41]. Отже, узагальнення наведених позицій дає змогу зробити висновок, що розвивальний ефект гри визначається не тільки залученням дитини до певної активності, а й продуманістю її змісту, добором засобів та відповідністю організації поставленим завданням.

Серед різновидів ігрової діяльності особливу роль у дошкільному віці відіграє сюжетно-рольова гра, у межах якої діти відтворюють характерні для дорослого життя дії, соціальні відносини та життєві обставини. Приймаючи певну роль, дитина намагається діяти відповідно до її змісту, використовує предмети з урахуванням ігрового задуму, погоджує власні дії з іншими учасниками та дотримується встановлених правил. При цьому перебіг гри визначається як умовними стосунками, що виникають відповідно до сюжету, так і реальними домовленостями між дітьми. Завдяки такій взаємодії дошкільник отримує можливість засвоювати соціальні норми, удосконалювати комунікативні вміння та поступово опановувати способи регулювання власної поведінки.

Поряд із соціальним значенням сюжетно-рольова гра має істотний потенціал для розвитку пам’яті. Підтримання ігрового задуму потребує від дитини запам’ятовування сюжету, черговості подій, змісту взятої на себе ролі, правил і домовленостей з іншими учасниками. Щоб гра зберігала логічну цілісність, дошкільник має враховувати те, що відбулося раніше, співвідносити свої дії з поведінкою партнерів і відтворювати необхідні елементи ігрової ситуації. Емоційна привабливість сюжету та його

значущість для дитини можуть посилювати зацікавленість діяльністю, створюючи сприятливі умови для засвоєння інформації та її подальшого відтворення. Крім того, необхідність дотримуватися правил і зберігати послідовність дій сприяє формуванню передумов довільного запам’ятовування, яке поступово доповнює переважно мимовільні способи засвоєння інформації [35].

Ускладнення сюжетно-рольової гри відбувається поступово й охоплює зміни як у змісті ігрових дій, так і в способах їх організації. У віці 3-5 років формуються перший і другий рівні розвитку цієї діяльності, на яких провідне місце належить предметним діям. На початковому рівні дії дітей переважно повторюються, не завжди поєднуються в логічно впорядковану послідовність, а виконання ролей ще не характеризується достатньою усвідомленістю. Надалі діти починають визначати й називати ролі, а також узгоджувати свої дії з логікою знайомих життєвих ситуацій. Відповідно, ігровий досвід поступово набуває більшої впорядкованості: дитина запам’ятовує способи використання предметів, відтворює послідовність дій і засвоює характерні особливості взаємодії з партнерами [12; 18].

У старшому дошкільному віці, зокрема в межах 5-7 років, розвиваються третій і четвертий рівні сюжетно-рольової гри. Для них характерне поступове зміщення уваги від виконання окремих предметних операцій до відтворення взаємопов’язаної системи соціальних ролей і відносин. На третьому рівні діти заздалегідь домовляються про розподіл ролей, узгоджують із ними свою поведінку та дотримуються відповідної послідовності ігрових дій. На четвертому рівні рольова поведінка стає більш сталою, а взаємозв’язки між ролями – виразнішими. Діти не лише дотримуються прийнятих правил, а й можуть пояснити, чому їх необхідно виконувати. За таких умов зростає навантаження на пам’ять: потрібно зберігати й відтворювати відомості про власну роль, правила, попередній перебіг гри та спільні домовленості, використовуючи їх для визначення подальших дій [12; 18].

Таким чином, послідовне ускладнення сюжетно-рольової гри відображає зміни в організації психічної діяльності дошкільника – від переважного відтворення окремих предметних операцій до більш усвідомленого моделювання соціальних відносин і дотримання правил. У цьому процесі пам’ять функціонує у взаємозв’язку з увагою, мисленням, мовленням та уявою. Дитина не лише засвоює окремі відомості, а й використовує попередній досвід, утримує задум діяльності та відтворює необхідну послідовність подій. Усе це створює передумови для вдосконалення запам’ятовування й відтворення, а також для становлення довільної регуляції поведінки.

Окремої уваги заслуговує використання предметів-замінників у сюжетно-рольовій грі. Завдяки їм дитина може умовно відтворювати об’єкти, які безпосередньо відсутні, та конструювати різноманітні ігрові ситуації. Вибір відповідного предмета передбачає не лише прояв уяви, а й планування майбутніх дій, визначення потрібних матеріалів і використання раніше набутого досвіду. Поступово дошкільник починає краще розуміти умовність і моделювальний характер гри, встановлюючи відповідність між реальним предметом і значенням, яке він отримує в ігровому контексті. Такі зміни пов’язані зі становленням знаково-символічної функції свідомості. У межах дослідження пам’яті важливо враховувати, що створення ігрового задуму та добір предметів для його реалізації передбачають актуалізацію попередніх уявлень і відтворення накопиченого досвіду в новій ситуації [12].

Поряд із сюжетно-рольовою грою в дошкільній освіті застосовуються різні види ігрової діяльності, організовані дорослими відповідно до визначених навчальних або розвивальних завдань. До них належать дидактичні ігри з використанням іграшок і настільно-друкованих матеріалів, словесні ігри навчального спрямування, а також рухливі ігри, що передбачають різний рівень фізичної активності. Їх використання дає змогу поєднувати ігрову мотивацію із засвоєнням нових знань, формуванням практичних умінь і розвитком пізнавальної активності. Важливе місце

належить також народним та обрядовим іграм, через які діти знайомляться з культурними традиціями й звичаями свого народу. Крім того, застосовуються ігри для розвитку інтелектуальних і сенсомоторних умінь, а також ті, що забезпечують можливість емоційного відпочинку та розслаблення [18].

Отже, різноманітність ігрових форм розширює можливості організації освітньої діяльності з урахуванням вікових потреб дітей і конкретних завдань розвитку.

У віці 4-6 років відбувається інтенсивне становлення пізнавальних функцій, серед яких важливе місце посідають мислення, увага та пам’ять. Діти поступово опановують способи символічного мислення, починають розуміти абстрактні поняття й активно пізнають навколишній світ через ігрову діяльність, спостереження та експериментування. Одночасно розширюється досвід спілкування: дошкільники засвоюють способи взаємодії з іншими, навчаються розпізнавати емоційні стани, виражати власні переживання та регулювати поведінку [40].

З огляду на це, розвиток пам’яті доцільно розглядати у взаємозв’язку з іншими когнітивними й соціально-емоційними процесами, оскільки запам’ятовування та відтворення інформації відбуваються в умовах активного пізнання, спілкування й використання набутого досвіду.

Важливою передумовою результативної організації ігрової діяльності є врахування вікових закономірностей психічного розвитку та індивідуальних особливостей дошкільника. У старшому дошкільному віці гра зберігає значення провідної діяльності, оскільки відповідає потребам дитини в соціальній взаємодії, практичному освоєнні навколишнього середовища й пізнавальній активності. Тому під час проєктування розвивальних програм, визначення методів роботи та добору вправ педагогам важливо враховувати актуальні можливості дитини, характерні для її віку закономірності розвитку й індивідуальний темп засвоєння нового досвіду [14].

У контексті розвитку пам’яті це означає необхідність добирати завдання відповідного рівня складності, забезпечувати поступове ускладнення їхнього змісту та враховувати можливості конкретної дитини.

Зазначені положення безпосередньо пов’язані з розвитком довільної регуляції діяльності, яка передбачає здатність свідомо спрямовувати власні дії відповідно до визначеної мети. Така регуляція формується в міру того, як дитина починає усвідомлювати мотив діяльності, розуміти очікуваний результат і використовувати відповідні засоби для його досягнення. На відміну від мимовільного перебігу психічних процесів, довільна регуляція передбачає цілеспрямоване керування власною активністю, коригування дій і контроль поведінки відповідно до поставленого завдання. Важливими засобами її становлення є словесні інструкції, зразки для наслідування, правила поведінки та норми взаємодії. Відповідно, до показників розвитку регулятивного компонента діяльності дітей 6-7 років належать здатність діяти за зразком і словесною інструкцією, виявляти цілеспрямованість, підтримувати активність у процесі досягнення результату та долати труднощі [14].

З урахуванням цього ігрову діяльність можна розглядати як середовище, у якому створюються передумови для формування довільного запам’ятовування. Виконання завдань за правилами, відтворення визначеної послідовності дій, дотримання інструкцій і орієнтування на запропонований зразок вимагають від дитини не тільки засвоєння інформації, а й організації власної діяльності відповідно до поставленої мети. Водночас необхідно розмежовувати загальні можливості гри як засобу психічного розвитку та ефективність конкретних ігрових технологій, спрямованих на вдосконалення пам’яті. Висновки щодо результативності таких технологій мають спиратися на цілеспрямоване дослідження й аналіз відповідних показників.

Узагальнення розглянутих наукових положень дає змогу визначити ігрову діяльність як багатогранний засіб розвитку дошкільника, що сприяє взаємопов’язаному становленню пізнавальної, емоційно-вольової та

соціальної сфер. Її розвивальний потенціал виявляється через використання попереднього досвіду, відтворення життєвих ситуацій, засвоєння правил, оперування предметами-замінниками, виконання словесних інструкцій і налагодження взаємодії з іншими учасниками. При цьому значення має не лише вид гри, а й те, наскільки її зміст відповідає віковим можливостям дитини, як організовано діяльність і які завдання передбачено в процесі її реалізації.

Отже, ігрова діяльність розглядається нами як психологічне та педагогічне підґрунтя для застосування спеціально дібраних технологій розвитку пам’яті дітей дошкільного віку. Особливу увагу доцільно приділити дидактичним і розвивальним іграм, у яких передбачено запам’ятовування та відтворення словесної й зорової інформації, встановлення асоціативних зв’язків між образами, відновлення послідовностей і використання спеціальних мнемічних опор. Застосування таких засобів дає змогу організовувати пізнавальну діяльність відповідно до вікових особливостей дошкільників, підтримувати їхню мотивацію та створювати умови для цілеспрямованого тренування мнемічних процесів. Водночас питання ефективності конкретних ігрових технологій потребує експериментальної перевірки, що безпосередньо відповідає меті дослідження впливу ігрових технологій на розвиток пам’яті дітей дошкільного віку.

2.2 Технології розвитку пам’яті дітей дошкільного віку

Розвиток пам’яті дітей дошкільного віку передбачає використання різноманітних технологій, які враховують вікові закономірності становлення пізнавальних процесів, особливості сприймання інформації та потребу дитини в активній, емоційно насиченій діяльності. Вибір відповідних методів і прийомів має ґрунтуватися на розумінні механізмів запам’ятовування, збереження та відтворення інформації, а також на можливості створення умов для поступового формування довільної пам’яті.

З огляду на це, особливого значення набувають ігрові, мнемотехнічні, ейдетичні, інтерактивні та мультимедійні технології, які дають змогу урізноманітнити освітній процес і спрямувати його на розвиток мнемічних здібностей дошкільників.

1. Ігрові технології є одним із доступних засобів розвитку пам’яті дітей дошкільного віку, оскільки передбачають залучення дитини до діяльності, яка відповідає її віковим інтересам і потребі в активному пізнанні. У межах цього підходу використовують дидактичні, настільно-друковані та рухливі ігри, зміст яких передбачає запам’ятовування й відтворення інформації, виконання завдань за правилами та досягнення визначеної ігрової мети.

Застосування дидактичних ігор для розвитку довільної пам’яті сприяє формуванню мотивації до запам’ятовування, оскільки мнемічне завдання набуває зрозумілого для дитини ігрового значення. У процесі такої діяльності дошкільник поступово опановує способи виконання завдань, а дорослий отримує можливість спрямовувати процес запам’ятовування без надмірного акцентування на навчальній меті. Зокрема, дидактичні ігри можуть використовуватися для ознайомлення дітей із класифікацією як способом логічної організації та запам’ятовування інформації [31].

Практичне значення ігрових технологій розкривається також у дослідженнях, присвячених порівнянню традиційних і цифрових ігор на розвиток пам’яті. Зокрема, у шведському дослідженні розглядалися особливості використання аналогових і цифрових ігор у дошкільній освіті та їхній зв’язок із розвитком мнемічних стратегій, концентрації уваги й комунікативних навичок. За наведеними результатами, аналогові ігри на запам’ятовування сприяють використанню мнемічних стратегій, уважному спостереженню за деталями та розвитку змагальної взаємодії між дітьми. Водночас під час таких ігор можуть виникати труднощі з дотриманням установлених правил. Цифрові ігри, зі свого боку, створюють можливості для застосування стратегії проб і помилок, індивідуального дослідницького

пошуку та формування навичок взаємодії з цифровими засобами. Проте захоплення ігровими можливостями цифрового середовища може відвертати увагу дітей від необхідності докладати зусиль для досягнення поставленої мети. На відміну від цього, аналогові ігри більшою мірою зберігають спрямованість на виконання визначеного завдання та створюють умови для цілеспрямованого використання мнемічних стратегій [54].

Додаткові відомості про можливості ігрового підходу містяться в дослідженні Dughi T. та Torkos H., присвяченому вивченню динаміки розвитку мнемічних здібностей дітей дошкільного віку за допомогою трьох способів роботи з інформацією: запам'ятовування, переказу тексту з використанням зображень та ігор на розвиток пам'яті. Застосування завдань на запам'ятовування спрямоване на розвиток довільної пам'яті й усвідомлене опрацювання змісту тексту. Використання зображень під час переказу допомагає дитині відтворювати зміст матеріалу, спираючись на зорові опори. Ігри на розвиток пам'яті, своєю чергою, поєднують тренування мнемічних здібностей із цікавим для дошкільника форматом діяльності та можуть бути спрямовані, зокрема, на вдосконалення зорової пам'яті [52].

Отже, ігрові технології дають змогу організовувати розвиток пам'яті відповідно до вікових особливостей дошкільників, поєднуючи запам'ятовування з розв'язанням зрозумілих дитині завдань. Водночас вибір конкретного виду гри має визначатися її змістом, необхідними способами опрацювання інформації та особливостями організації діяльності. Це створює передумови для інтеграції ігрових прийомів з іншими технологіями, зокрема мнемотехнікою та використанням зорових опор.

2. Мнемотехнічні технології розвитку пам'яті

Одним із напрямів цілеспрямованого розвитку пам'яті є використання мнемотехнічних технологій, які передбачають застосування спеціальних прийомів для полегшення запам'ятовування, збереження та подальшого відтворення інформації. До таких засобів належать мнемотаблиці, мнемодоріжки, піктограми, асоціативні схеми та інші зорові опори, за

допомогою яких словесний або абстрактний матеріал перетворюється на доступні для сприймання образи. У роботі з дошкільниками ці прийоми можуть використовуватися під час вивчення віршів, переказування казок, відтворення послідовності подій і засвоєння алгоритмів виконання певних дій.

Мнемотехніку визначають як сукупність спеціальних методів і прийомів, спрямованих на полегшення запам'ятовування інформації за допомогою створення та використання асоціативних зв'язків [6]. Її застосування передбачає встановлення взаємозв'язків між новими відомостями й образами, які вже відомі людині. Завдяки цьому інформація організовується не лише як набір окремих елементів, а як система взаємопов'язаних уявлень, що може полегшувати її подальше відтворення.

Важливим механізмом мнемотехніки є фіксація образів та встановлення зв'язків між ними. Коли кілька образів об'єднуються в уяві, вони утворюють асоціативну структуру, яка може слугувати опорою для пригадування. Відтворення одного з елементів такої структури допомагає актуалізувати інші образи, пов'язані з ним у процесі запам'ятовування. Отже, мнемотехнічні прийоми дають змогу цілеспрямовано організовувати процес засвоєння матеріалу, використовуючи природну здатність пам'яті встановлювати зв'язки між інформаційними елементами [29].

При цьому результативність мнемотехніки пов'язана не лише з добором відповідних прийомів, а й зі здатністю систематично їх застосовувати. У матеріалах, присвячених мнемотехнічним методам, підкреслюється значення усвідомленого опрацювання інформації, встановлення взаємозв'язків між окремими елементами досвіду та їх об'єднання в цілісну систему. Такий підхід узгоджується з думкою У. Джеймса про важливість глибокого осмислення пережитого досвіду та встановлення зв'язків між його складовими для розвитку пам'яті [9]. Відповідно, використання мнемотехнічних прийомів у роботі з дошкільниками доцільно спрямовувати не на механічне повторення

матеріалу, а на формування доступних дитині способів його осмислення й організації.

Мнемотехнічні технології можуть передбачати використання різних способів представлення інформації: візуальних образів, звукових асоціацій, рухів і тактильних відчуттів. Замість безпосереднього запам’ятовування абстрактних фактів дитина встановлює зв’язки між ними та знайомими поняттями, предметами або явищами. Такий підхід активізує спостережливість, образне мислення й здатність знаходити подібності між різними об’єктами. Використання асоціацій може також сприяти розвитку мовлення та уваги, оскільки дитина навчається пояснювати створені зв’язки й відтворювати матеріал за відповідними образними опорами [28].

Особливої уваги потребує врахування вікових особливостей дошкільників під час добору мнемотехнічних засобів. Для дітей цього віку важливе значення має наочність, адже конкретні предмети, зображення та образні уявлення допомагають опрацьовувати нову інформацію. При цьому результативність запам’ятовування може підвищуватися, якщо новий матеріал пов’язується з досвідом, який дитина вже має. Тому під час створення асоціацій доцільно використовувати знайомі предмети, життєві ситуації та зрозумілі дитині образи. Поєднання кількох способів представлення інформації може розширювати можливості її опрацювання та полегшувати подальше відтворення [28].

Загальне розуміння механізмів пам’яті також має значення для визначення напрямів мнемотехнічної роботи. До основних мнемічних процесів належать запам’ятовування, збереження, забування, відтворення та впізнавання. Їхнє функціонування забезпечує засвоєння нового досвіду й використання раніше отриманої інформації в різних ситуаціях. Важливою умовою вдосконалення мнемічних процесів є систематичне вправляння, що дає змогу закріплювати способи запам’ятовування та відтворення матеріалу [46].

У контексті освітньої практики мнемотехнічні прийоми розглядаються як засіб удосконалення роботи з інформацією з урахуванням індивідуальних особливостей, характеру сприймання, уяви та образного мислення. Їх застосування може сприяти впорядкуванню навчального матеріалу, полегшенню його засвоєння та зменшенню труднощів під час виконання завдань, що потребують запам’ятовування. Водночас ефективність конкретних прийомів залежить від віку дитини, характеру завдання та відповідності обраних засобів її актуальним можливостям [46].

Український розробник методів освітньої мнемотехніки Г. А. Чепурний виокремлює такі методи: зв’язування, перетворення, порядкова система, підсилення та збереження [46]. Їх використання передбачає різні способи організації матеріалу й встановлення опор для подальшого пригадування. У роботі з дошкільниками відповідні прийоми можуть адаптуватися до вікових можливостей дітей через використання малюнків, піктограм, послідовностей зображень та ігрових завдань.

У науково-методичних матеріалах, присвячених мнемотехніці, також розглядаються кілька напрямів її впливу на процеси запам’ятовування. Зокрема, використання яскравих образів і встановлення зв’язків між новою інформацією та вже відомими поняттями розглядаються як способи полегшення засвоєння матеріалу та його подальшого відтворення. У цьому контексті можна виокремити такі аспекти застосування мнемотехнічних прийомів.

По-перше, створення асоціативних зв’язків може сприяти тривалішому збереженню інформації. Коли нові слова, поняття або факти пов’язуються зі знайомими предметами та явищами, дитина отримує додаткові опори для їх пригадування. Такий підхід дає змогу пов’язувати нові знання з попереднім досвідом і полегшує повернення до засвоєного матеріалу [46].

По-друге, мнемотехнічні прийоми можуть використовуватися для підтримки робочої пам’яті, яка забезпечує тимчасове утримання й опрацювання інформації, необхідної для виконання поточного завдання.

Застосування зорових опор, римування та асоціативних зображень допомагає організувати матеріал у доступнішій для дитини формі. Це особливо актуально під час виконання завдань, які передбачають утримання кількох інструкцій, послідовності дій або взаємопов'язаних елементів інформації.

По-третє, структурування матеріалу за допомогою мнемотехнічних прийомів може полегшувати запам'ятовування кількох взаємопов'язаних елементів. Замість опрацювання інформації як неорганізованої сукупності окремих одиниць дитина встановлює між ними зв'язки, об'єднує їх у групи або створює асоціативну історію. Наприклад, послідовність слів можна представити у вигляді короткого сюжету, у якому кожен наступний елемент пов'язаний із попереднім. Такий спосіб роботи сприяє засвоєнню прийомів організації інформації та може бути корисним під час підготовки до шкільного навчання [49].

По-четверте, важливим механізмом мнемотехніки є розвиток асоціативної пам'яті. Встановлення зв'язків між новими й уже знайомими поняттями створює додаткові можливості для запам'ятовування та пригадування. Наприклад, нове слово можна пов'язати з предметом, який має подібне звучання, форму або інші характерні ознаки. У процесі виконання таких завдань дитина вправляється у встановленні зв'язків між різними об'єктами та уявленнями, що водночас підтримує розвиток образного мислення.

По-п'яте, мнемотехнічні прийоми можуть використовуватися для розвитку образної пам'яті, яка відіграє важливу роль у пізнавальній діяльності дошкільників. Зображення, кольори, форми та створені дитиною асоціації допомагають представляти матеріал у наочному вигляді. Наприклад, під час запам'ятовування букв або цифр можна пропонувати дітям знаходити схожість між їхньою формою та знайомими предметами. Створення власних образів і коротких історій робить процес запам'ятовування більш активним та індивідуально значущим [57].

По-шосте, використання мнемотехніки сприяє формуванню навичок упорядкування інформації. Дитина навчається об’єднувати окремі елементи в групи, визначати послідовність їх розташування та встановлювати між ними смислові зв’язки. Такі прийоми можуть застосовуватися, наприклад, під час відтворення послідовності подій у казці або запам’ятовування етапів виконання певного завдання. Упорядкування матеріалу створює додаткові опори для його відтворення та сприяє формуванню способів організації пізнавальної діяльності [47].

По-сьоме, мнемотехнічні засоби можуть полегшувати відтворення раніше засвоєної інформації. Якщо окремі елементи матеріалу поєднані між собою за допомогою асоціацій, зображень або послідовностей, дитина може використовувати ці зв’язки як орієнтири для пригадування. Наприклад, відтворення послідовності подій може спиратися на мнемотаблицю, у якій кожне зображення відповідає окремому епізоду. Такі опори допомагають організувати пригадування та можуть підтримувати впевненість дитини під час виконання навчальних завдань [53].

Таким чином, мнемотехнічні технології охоплюють різні способи організації інформації, що передбачають використання асоціацій, образів, послідовностей і смислових зв’язків. Для дошкільного віку особливо важливо, щоб відповідні прийоми були зрозумілими, наочними та включеними в діяльність, яка підтримує інтерес дитини. У межах цього дослідження мнемотаблиці, мнемодоріжки й піктограми можуть розглядатися як засоби створення додаткових опор для запам’ятовування та відтворення матеріалу, результативність використання яких має оцінюватися відповідно до визначених показників розвитку пам’яті.

3. Ейдетичні технології розвитку пам’яті

Ще одним напрямом роботи над розвитком пам’яті дошкільників є використання ейдетичних технологій, що ґрунтуються на роботі з образними уявленнями та асоціаціями. Застосування таких прийомів спрямоване на формування вміння відтворювати інформацію за допомогою уявних образів,

полегшення запам’ятовування текстів, віршів та інших матеріалів, а також розвиток уваги. Важливою особливістю ейдетичного підходу є поєднання навчальних завдань з ігровою діяльністю, що дає змогу враховувати вікові потреби дошкільників.

У методичних матеріалах з ейдетики наголошується на значенні послідовного опанування прийомів роботи з образами. Така робота може передбачати створення сприятливого емоційного середовища, підтримку впевненості дитини у власних можливостях, ознайомлення зі способами запам’ятовування та регулярне повернення до раніше опрацьованого матеріалу. Серед переваг ейдетичного підходу виокремлюються можливість урахування індивідуальних особливостей дітей і створення невимушеної атмосфери завдяки використанню ігрових форм навчання [44].

Серед методів ейдетики описують прийоми, які спонукають дитину активно перетворювати інформацію в уяві. Зокрема, метод оживлення передбачає надання неживим предметам властивостей живих істот, наприклад голосу, характеру або здатності діяти. Метод трансформації ґрунтується на уявній зміні форми, кольору чи розміру об’єкта. Використання таких прийомів дає змогу перетворювати звичайне навчальне завдання на цікаву образну діяльність і створювати емоційно виразні асоціації.

Іншим способом роботи з образами є метод місць, у якому запам’ятовуваний об’єкт пов’язується з уявленням про певне знайоме місце. Пригадування просторової опори допомагає відновити пов’язану з нею інформацію. Метод Аткінсона, описаний у контексті запам’ятовування іншомовних слів, передбачає використання ключових слів і фонетичних асоціацій: нове слово пов’язується зі знайомим за звучанням образом або уявною ситуацією. Ланцюговий метод, своєю чергою, ґрунтується на послідовному поєднанні образів, коли кожен наступний елемент асоціюється з попереднім. До описаних способів роботи також належать прийоми, які поєднують фантазійні уявлення з умінням чітко формулювати й проговорювати власні думки [3; 7].

У роботі з дошкільниками важливим є врахування не лише зорових, а й інших видів чуттєвого досвіду. У матеріалах Ю. Рібцун розглядається значення залучення різних каналів сприймання, зокрема використання тактильних відчуттів під час взаємодії з матеріалами, що відрізняються за фактурою. Наприклад, розпізнавання шовку, хутра або наждачного паперу із заплющеними очима спонукає дитину зосереджуватися на тактильних характеристиках предмета та співвідносити отримані відчуття з відповідними уявленнями. Таке поєднання сенсорного досвіду й образного пригадування може розширювати можливості запам’ятовування та відтворення інформації [11; 38; 44].

Отже, ейдетичні технології передбачають активне залучення уяви, образного мислення та асоціативних зв’язків до процесу запам’ятовування. Їх використання в дошкільному віці доцільно організовувати в доступній ігровій формі, пропонуючи дітям створювати образи, змінювати їхні характеристики, об’єднувати в послідовності та відтворювати за відповідними опорами. У поєднанні з мнемотехнічними прийомами такі завдання можуть урізноманітнювати способи опрацювання інформації та підтримувати інтерес дитини до виконання мнемічних вправ.

4. Інтерактивні та мультимедійні технології розвитку пам’яті

Сучасний освітній процес передбачає використання цифрових засобів, інтерактивних матеріалів і мультимедійного контенту, які можуть доповнювати традиційні методи розвитку пам’яті. До таких засобів належать інтерактивні зображення, аудіоказки, навчальні ігри та завдання, що передбачають взаємодію дитини з цифровим середовищем. Їх використання дає змогу поєднувати різні способи подання інформації та створювати додаткові можливості для залучення дошкільників до пізнавальної діяльності.

Відповідно до когнітивної теорії мультимедійного навчання Р. Маєра, поєднання словесної інформації, звуку та зображень може залучати зоровий і слуховий канали опрацювання матеріалу. Наприклад, під час

прослуховування аудіоказки та одночасного перегляду відповідних ілюстрацій дитина отримує можливість співвідносити почуту інформацію з візуальними образами. Таке поєднання може підтримувати формування зв’язків між окремими елементами змісту та сприяти його засвоєнню. Водночас використання мультимедійних засобів потребує врахування особливостей дитячої уваги та навантаження на пізнавальні процеси. Надмірна кількість стимулів, швидка зміна зображень і звуків або безсистемне використання цифрового контенту можуть ускладнювати зосередження та створювати додаткове навантаження на робочу пам’ять [56].

Дослідження використання цифрових пристроїв в освітньому середовищі також засвідчують необхідність комплексного підходу до оцінювання їхнього впливу на розвиток дітей. З одного боку, цифрові технології можуть підвищувати залученість дошкільників до навчальних завдань, підтримувати мотивацію та створювати можливості для формування окремих когнітивних навичок, зокрема виконавчих функцій. З іншого боку, широке використання цифрових пристроїв може супроводжуватися труднощами, пов’язаними з відволіканням уваги та зниженням здатності тривалий час зосереджуватися на одному завданні.

Окремої уваги потребує вплив цифрового середовища на повсякденну активність і соціальний розвиток дитини. Надмірне або неналежно організоване використання пристроїв пов’язують із ризиками скорочення тривалості концентрації уваги та порушення сну. Водночас вплив цифрових засобів на соціальне пізнання й міжособистісну взаємодію не є однозначним: залежно від змісту й способу використання вони можуть створювати умови для співпраці та розвитку емпатії або, навпаки, супроводжуватися соціальною ізоляцією й небажаними змінами поведінки.

Таким чином, цифрові й мультимедійні технології можуть розглядатися як додатковий засіб організації пізнавальної діяльності дошкільників, проте їх застосування має бути обґрунтованим і контрольованим. Під час добору відповідних матеріалів важливо враховувати

вік дитини, тривалість роботи, зміст завдань та їхню відповідність визначеній меті. Збалансоване використання цифрових засобів у поєднанні з безпосередньою взаємодією, предметною діяльністю та традиційними іграми дає змогу враховувати як потенційні переваги мультимедійного навчання, так і можливі ризики для когнітивного, психологічного та соціального розвитку [51].

Аналіз розглянутих технологій дає підстави стверджувати, що результативність роботи з розвитку пам’яті залежить не лише від обраних вправ, а й від загальних умов їх організації. Ігрові, мнемотехнічні, ейдетичні та мультимедійні засоби можуть використовуватися окремо або поєднуватися між собою залежно від завдань заняття, віку дітей та особливостей матеріалу. Водночас для забезпечення послідовності розвивальної роботи важливо дотримуватися принципів, які враховують закономірності психічного розвитку дошкільників.

1. Принцип ігрової організації діяльності. Оскільки гра посідає провідне місце в житті дошкільника, завдання на запам’ятовування доцільно включати в цікавий для дитини ігровий контекст. Це дає змогу поєднувати мнемічну мету з виконанням зрозумілих ігрових завдань, підтримувати мотивацію та сприяти активній участі дітей у діяльності.

2. Принцип наочності. Під час організації занять доцільно використовувати реальні предмети, іграшки, малюнки та інші візуальні матеріали, які допомагають дитині сприймати й запам’ятовувати інформацію. У міру опанування відповідних способів роботи можна вводити схеми, піктограми та умовні символи, поступово ускладнюючи характер опор і завдань.

3. Принцип емоційної залученості. Емоційно значущий зміст і позитивна атмосфера можуть підтримувати зацікавленість дитини та сприяти її активній участі в процесі запам’ятовування. Тому доцільно використовувати цікаві сюжети, несподівані образи, творчі завдання та ситуації, що викликають позитивний емоційний відгук. Водночас емоційна

привабливість матеріалу має поєднуватися з чіткою метою мнемічного завдання.

4. Принцип систематичності та повторюваності. Розвиток пам’яті передбачає регулярне виконання вправ і повторне звернення до раніше опрацьованого матеріалу. Заняття доцільно організовувати з урахуванням вікових можливостей дітей, чергуючи різні види активності та передбачаючи поступове ускладнення завдань. Тривалість роботи має визначатися віком, рівнем стомлюваності й особливостями конкретної групи, а не встановлюватися однаково для всіх дітей.

5. Принцип індивідуального підходу. Під час добору технологій важливо враховувати темп роботи дитини, її інтереси, попередній досвід, рівень сформованості мнемічних умінь та характерні труднощі під час запам’ятовування. Доцільно варіювати способи подання інформації, пропонувати зорові, слухові, рухові й тактильні опори та спостерігати, які з них допомагають дитині краще виконувати завдання. Такий підхід дає змогу адаптувати розвивальну роботу до індивідуальних потреб дошкільників.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що розвиток пам’яті дітей дошкільного віку доцільно здійснювати за допомогою комплексу взаємодоповнювальних технологій. Ігрові методи забезпечують мотиваційне й діяльнісне підґрунтя для виконання мнемічних завдань; мнемотехнічні прийоми допомагають структурувати інформацію та встановлювати асоціативні зв’язки; ейдетичні методи спрямовують увагу на створення й використання образних уявлень; інтерактивні та мультимедійні засоби розширюють способи подання матеріалу, проте потребують продуманого застосування.

Отже, вибір технологій розвитку пам’яті має ґрунтуватися на їхній відповідності віковим особливостям дітей, змісту навчального матеріалу та конкретним завданням розвивальної роботи. У межах цього магістерського дослідження особливе значення має поєднання ігрових прийомів із мнемотехнічними засобами, зокрема флешкартками, мнемотаблицями,

мнемодоріжками та піктограмами. Таке поєднання дає змогу організувати запам’ятовування й відтворення інформації в доступній для дошкільників формі. Водночас висновки щодо ефективності обраних технологій мають спиратися на результати експериментальної перевірки, що дасть можливість оцінити зміни показників пам’яті дітей після проведення цілеспрямованої розвивальної роботи.

Висновки до другого розділу

У другому розділі розглянуто особливості розвитку пам’яті дітей дошкільного віку засобами ігрових технологій, визначено розвивальний потенціал ігрової діяльності та охарактеризовано основні технологічні підходи до організації цілеспрямованої роботи з удосконалення мнемічних процесів. Узагальнення теоретичних положень дає змогу стверджувати, що дошкільний вік є важливим періодом становлення пам’яті, коли поступово розширюються можливості запам’ятовування, збереження та відтворення інформації, а переважно мимовільне засвоєння матеріалу доповнюється формуванням довільної регуляції мнемічної діяльності.

Встановлено, що ігрова діяльність є одним із важливих засобів психічного й пізнавального розвитку дошкільника. Її значення полягає не лише в підтриманні інтересу до виконуваних завдань, а й у створенні умов для активного використання попереднього досвіду, розвитку уваги, мислення, уяви та мовлення. Особливий потенціал має сюжетно-рольова гра, у процесі якої дитина запам’ятовує зміст ролі, послідовність подій, правила та домовленості з іншими учасниками. Ускладнення ігрової діяльності супроводжується зростанням вимог до утримання й відтворення інформації, а також створює передумови для розвитку довільного запам’ятовування та саморегуляції. Водночас розвивальний ефект гри залежить від її змісту, відповідності віковим можливостям дітей, способу організації та характеру поставлених завдань.

З’ясовано, що цілеспрямований розвиток пам’яті дошкільників передбачає використання різноманітних технологій, які доповнюють одна

одну. Ігрові технології забезпечують діяльнісну й мотиваційну основу для виконання мнемічних завдань, даючи змогу поєднувати запам’ятовування з розв’язанням доступних дитині ігрових ситуацій. Мнемотехнічні прийоми спрямовані на встановлення асоціативних і смислових зв’язків, структурування інформації та створення додаткових опор для її відтворення. Застосування мнемотаблиць, мнемодоріжок, піктограм і схем допомагає представляти словесний матеріал у наочній формі, що є важливим з огляду на особливості сприймання та образного мислення дошкільників.

Окремо розглянуто можливості ейдетичних технологій, які ґрунтуються на створенні, трансформації та використанні образних уявлень. Залучення уяви, сенсорного досвіду й асоціативного мислення урізноманітнює способи опрацювання інформації та дає змогу організовувати запам’ятовування у формі цікавих для дитини завдань. Інтерактивні й мультимедійні засоби, своєю чергою, розширюють можливості подання навчального матеріалу завдяки поєднанню зорової та слухової інформації. Проте їх використання потребує дотримання балансу між цифровими й традиційними формами діяльності, урахування вікових можливостей дошкільників та уникнення надмірного стимулювання, яке може ускладнювати зосередження уваги.

У процесі аналізу встановлено, що ефективність роботи з розвитку пам’яті залежить не тільки від обраної технології, а й від умов її реалізації. Важливими є систематичність занять, поступове ускладнення завдань, наочність матеріалу, емоційна залученість дітей, можливість активно діяти й отримувати зворотний зв’язок. Не менш значущим є індивідуальний підхід, який передбачає врахування попереднього досвіду дитини, її інтересів, темпу роботи та характерних труднощів під час запам’ятовування. Відповідно, організація розвивальної роботи має ґрунтуватися на поєднанні педагогічного супроводу з активністю самого дошкільника, а мнемічні завдання доцільно включати в природний для нього ігровий контекст.

Отже, теоретичний аналіз дає підстави розглядати ігрові технології як перспективний засіб цілеспрямованого розвитку пам’яті дітей дошкільного віку. Особливе значення в межах цього дослідження має поєднання ігрових прийомів із мнемотехнічними засобами, зокрема флешкартками, мнемотаблицями, мнемодоріжками та піктограмами. Таке поєднання дає змогу організувати запам’ятовування й відтворення інформації в доступній, наочній та емоційно привабливій формі, підтримуючи активність дітей і поступове опанування ними способів роботи з матеріалом. Водночас теоретичне обґрунтування розвивального потенціалу зазначених засобів не є достатнім для однозначного висновку про їхню результативність. Тому наступним етапом дослідження є експериментальна перевірка впливу розробленої програми з використанням ігрових технологій на показники пам’яті дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 3
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1 Організація і методи дослідження

Емпіричне дослідження проводилося навесні 2026 року на базі закладу дошкільної освіти № 286 «Полунична галявина» Запорізької міської ради. Загальну вибірку дослідження становили 30 дітей старшого дошкільного віку (6 років), яких було розподілено на експериментальну та контрольну групи:

– до експериментальної групи увійшли 15 дітей, із якими передбачалося проведення формувального експерименту із застосуванням ігрових технологій, спрямованих на розвиток пам’яті;

– до контрольної групи увійшли 15 дітей цього віку, які брали участь у діагностичних етапах дослідження без цілеспрямованого впровадження розробленої формувальної програми.

Така організація дослідження передбачала можливість порівняння динаміки показників пам’яті в експериментальній і контрольній групах та оцінювання змін, пов’язаних із реалізацією програми розвитку пам’яті з використанням ігрових технологій.

Дослідження передбачало послідовну реалізацію констатувального, формувального та контрольного етапів.

1. На констатувальному етапі здійснювалася первинна діагностика особливостей пам’яті дітей обох груп з метою визначення вихідних показників досліджуваних пізнавальних процесів.

2. На формувальному етапі в експериментальній групі впроваджувалася програма ігрових технологій, спрямована на розвиток пам’яті дітей старшого дошкільного віку. У контрольній групі

цілеспрямований формувальний вплив у межах розробленої програми не здійснювався.

3. На контрольному етапі проводилося повторне діагностичне обстеження дітей обох груп, що давало змогу зіставити отримані результати з вихідними показниками та визначити характер і вираженість змін у досліджуваних характеристиках пам’яті.

Для забезпечення достовірності та порівнюваності результатів на констатувальному й контрольному етапах передбачалося дотримання однакових умов проведення діагностики, використання уніфікованих інструкцій, єдиних критеріїв оцінювання та зіставних часових інтервалів.

Особлива увага приділялася:

– послідовності пред’явлення стимульного матеріалу,

– способам реєстрації відповідей

– правилам підрахунку результатів.

Водночас під час повторного обстеження враховувалася можливість впливу попереднього ознайомлення дітей із діагностичними завданнями на результати контрольного тестування. З огляду на це інтерпретація отриманих даних передбачала комплексний аналіз кількісних показників і якісних характеристик виконання завдань, а також порівняння результатів експериментальної та контрольної груп.

Для дослідження особливостей пам’яті дітей старшого дошкільного віку було використано комплекс психодіагностичних методик:

– методика запам’ятовування десяти слів [39],

– методика «Запам’ятай малюнки» [39],

– методика оцінювання короткочасної та відстроченої зорової пам’яті [39],

– методика «Відтворення оповідання» (адаптація для дошкільників.

Добір діагностичного інструментарію зумовлений необхідністю комплексного вивчення:

– продуктивності слухової вербальної та зорової пам’яті,

– особливостей безпосереднього й відстроченого відтворення інформації,

– здатності дітей запам’ятовувати та відтворювати смислово організований матеріал.

Під час опрацювання результатів передбачалося визначення індивідуальних показників дітей, їх узагальнення в межах кожної групи та порівняння результатів, отриманих на різних етапах дослідження. Такий підхід забезпечував можливість виявлення загальних тенденцій розвитку пам’яті, визначення характеру змін після формувального впливу та зіставлення відповідних показників в експериментальній і контрольній групах. Висновки щодо ефективності застосування ігрових технологій формулювалися на підставі фактичних емпіричних даних із урахуванням вихідних показників, динаміки результатів і можливих чинників, що впливали на виконання діагностичних завдань.

1. Запам’ятовування десяти слів.

Мета методики – дослідження продуктивності слухової вербальної пам’яті дітей старшого дошкільного віку, зокрема здатності запам’ятовувати та відтворювати словесний матеріал після його одноразового пред’явлення.

Діагностичний матеріал. Для проведення обстеження використовувався перелік із десяти слів, які позначають знайомі дітям предмети та не мають безпосереднього смислового зв’язку між собою: «яблуко», «ніс», «слон», «дуб», «лампа», «голка», «книга», «машина», «ворона», «молоток». Добір матеріалу передбачав використання слів, зрозумілих дитині відповідно до її вікового досвіду.

Процедура проведення. Дитині пропонувалося уважно прослухати перелік слів і запам’ятати їх для подальшого відтворення. Експериментатор виразно та в рівномірному темпі зачитував слова, роблячи між ними паузи тривалістю приблизно 1-2 секунди. Після завершення пред’явлення дитині пропонувалося назвати всі слова, які вона запам’ятала. Порядок відтворення не мав значення. Відповіді фіксувалися в протоколі дослідження.

Під час виконання завдання додатково ми спостерігали за особливостями зосередження уваги дитини, її реакціями на пред'явлений матеріал, наявністю відволікань і спонтанними спробами організувати запам'ятовування. Зазначені спостереження розглядалися як якісні характеристики виконання завдання та не замінювали основного кількісного показника.

Критерії оцінювання. Основним показником виступала кількість правильно відтворених слів незалежно від послідовності їх називання. За кожне правильно відтворене слово нараховувався один бал. Максимальна кількість балів становила 10.

Відповідно до використаної системи оцінювання визначалися такі рівні продуктивності відтворення:

– високий – 6-10 балів;
– середній – 4-5 балів;
– низький – 1-3 бали.

Результат у 0 балів доцільно реєструвати окремо як відсутність правильного відтворення запропонованого словесного матеріалу.

Інтерпретація результатів. Отримані показники використовувалися для характеристики продуктивності слухової вербальної пам'яті дитини. Вища кількість правильно відтворених слів свідчила про більший обсяг відтвореного матеріалу за умов конкретного діагностичного завдання. Водночас інтерпретація результатів здійснювалася з урахуванням вікових особливостей дітей, індивідуальних відмінностей мовленнєвого розвитку та загальних умов проведення обстеження.

2. «Запам'ятай малюнки»

Мета методики – оцінювання обсягу короткочасної зорової пам'яті, а також здатності дитини впізнавати раніше пред'явлені зображення серед інших візуальних стимулів.

Діагностичний матеріал. Для проведення обстеження використовувалися два зображення. На першому були представлені дев'ять

різних фігур або предметних зображень, які дитина мала запам’ятати. Друге зображення містило дев’ять стимулів із першого малюнка та шість додаткових зображень, що не пред’являлися на початковому етапі.

Процедура проведення. На першому етапі дитині демонстрували зображення з дев’ятьма об’єктами протягом 30 секунд. Їй пропонували уважно розглянути малюнок і запам’ятати всі зображення. Після завершення визначеного часу перший малюнок прибирали з поля зору дитини та пред’являли другий. Далі дитині пропонували показати на ньому всі зображення, які вона бачила раніше.

Час виконання завдання фіксувався експериментатором. Обстеження тривало до моменту впізнавання всіх доступних для відтворення зображень або до завершення встановленого часового інтервалу, який, відповідно до опису методики, не перевищував 90 секунд.

Критерії оцінювання. Під час обробки результатів ураховувалися кількість правильно впізнаних зображень і час, витрачений на виконання завдання. Згідно з наведеною системою оцінювання передбачено такі діапазони:

– 10 балів – упізнано всі 9 зображень менш ніж за 45 секунд;
– 8-9 балів – упізнано 7-8 зображень за 45-55 секунд;
– 6-7 балів – упізнано 5-6 зображень за 55-65 секунд;
– 4-5 балів – упізнано 3-4 зображення за 65-75 секунд;
– 2-3 бали – упізнано 1-2 зображення за 75-85 секунд;
– 0-1 бал – жодного зображення не впізнано протягом 90 секунд або довше.

Відповідно до використаної системи оцінювання визначалися такі рівні продуктивності відтворення:

– високий – 6-10 балів;
– середній – 4-5 балів;
– низький – 1-3 бали.

Наведені діапазони балів і часу необхідно застосовувати відповідно до первинного опису методики, попередньо перевіривши їх узгодженість. Якщо першоджерело не встановлює однозначного правила нарахування балів у випадках, коли кількість упізнаних зображень і час виконання відповідають різним інтервалам, доцільно додатково реєструвати обидва показники окремо.

Інтерпретація результатів. Результати методики дають змогу охарактеризувати здатність дитини утримувати в пам’яті зорові образи та здійснювати їх подальше впізнавання серед альтернативних стимулів. Кількість правильно впізнаних зображень відображає продуктивність виконання завдання, а часовий показник доповнює характеристику швидкості розпізнавання. Водночас отримані дані не варто розглядати як ізольований показник пам’яті, оскільки на результат можуть впливати особливості зорового сприймання, уваги та темпу виконання завдання.

3. Оцінювання короткочасної та відстроченої зорової пам’яті

Мета методики – дослідження здатності дітей запам’ятовувати зорові образи, відтворювати їх безпосередньо після пред’явлення та зберігати засвоєну інформацію протягом певного часу.

Діагностичний матеріал. Для проведення обстеження використовувалися десять картинок, кожна з яких містила зображення знайомого дитині предмета. Зображення добиралися з урахуванням доступності їх упізнавання та можливості однозначного словесного називання.

Процедура проведення. На початковому етапі дитині послідовно демонстрували десять картинок. Тривалість пред’явлення кожної картинки становила приблизно 1-2 секунди. Після завершення демонстрації дитині пропонували назвати всі предмети, зображення яких вона запам’ятала. Порядок відтворення не регламентувався.

Під час оброблення відповідей ми реєстрували кількість правильно названих предметів. Повторне називання того самого предмета не

зараховувалося, так само як і називання об’єктів, яких не було серед пред’явлених картинок.

Для оцінювання збереження інформації в часі передбачалося повторне відтворення матеріалу через 10 хвилин і через одну годину. На кожному етапі фіксували кількість правильно названих предметів. Якщо відповідно до процедури передбачалося повторне пред’явлення забутих картинок, цей факт необхідно окремо зазначати в протоколі, оскільки він може впливати на результати наступного відтворення.

Критерії оцінювання. Основним показником виступала кількість правильно відтворених назв предметів із десяти запропонованих. За кожну правильну відповідь нараховувався один бал, максимальний результат становив 10 балів. Окремо реєструвалися показники безпосереднього відтворення, відтворення через 10 хвилин і відтворення через одну годину.

Для інтерпретації кількісних результатів у межах запропонованої системи використовувалися такі рівні: високий – 6-10 балів; середній – 4-5 балів; низький – 1-3 бали. Результат у 0 балів фіксувався окремо як відсутність правильного відтворення.

Інтерпретація результатів. Порівняння показників безпосереднього та відстроченого відтворення дає змогу описати особливості збереження зорової інформації в часі. Зменшення кількості правильно відтворених предметів на наступних етапах може свідчити про зниження продуктивності відтворення за відповідних умов. Водночас сталі або вищі показники можуть відображати збереження інформації, уточнення образів чи особливості повторного пригадування. Тому результати необхідно інтерпретувати в сукупності з іншими показниками дослідження.

Під час використання цієї методики в межах експерименту особливого значення набуває стандартизація процедури. Зокрема, потрібно заздалегідь визначити, чи повторно пред’являються дитині забуті картинки перед відстроченим відтворенням. Для забезпечення коректності порівняння результатів констатувального та контрольного етапів відповідну процедуру слід застосовувати однаково в обох випадках.

Методика 4. «Відтворення оповідання».

Мета методики – дослідження особливостей свідомого запам’ятовування та відтворення смислово організованого словесного матеріалу, а також оцінювання здатності дитини зберігати логічну послідовність подій, відтворювати суттєві змістові елементи й передавати основну думку почутого.

Діагностичний матеріал. Для проведення обстеження використовувався текст короткого оповідання або байки в прозовій формі, доступний для розуміння дітей старшого дошкільного віку. Текст мав містити зрозумілу сюжетну лінію, послідовність подій і чітко виражену основну думку. Як приклади відповідного матеріалу можуть використовуватися твори В. Сухомлинського або Олени Пчілки. Конкретний текст необхідно визначити до початку обстеження та використовувати відповідно до встановленої процедури.

Як діагностичний матеріал обрано оповідання В. О. Сухомлинського «Врятував сонечко», сюжет якого характеризується послідовністю подій, наявністю причинно-наслідкових зв’язків і зрозумілим для дітей старшого дошкільного віку змістом. Вибір твору зумовлений можливістю оцінити повноту й точність відтворення інформації, збереження послідовності подій, запам’ятовування суттєвих деталей та самостійність переказу. Результати виконання завдання фіксувалися в протоколі й аналізувалися за заздалегідь визначеними критеріями.

Для контрольного етапу підібрано інший твір В. Сухомлинського, максимально зіставний із «Врятував сонечко» за обсягом, зрозумілістю лексики та кількістю подій – «Чому мама так хвалить?».

Процедура проведення. Дитині повідомляли, що їй буде прочитано невелике оповідання, яке необхідно уважно прослухати, щоб потім переказати його зміст. Після першого прочитання дитині пропонували самостійно відтворити почуте. Експериментатор фіксував зміст переказу, послідовність викладу, кількість відтворених змістових елементів, пропуски, спотворення та додавання інформації, відсутньої в оригінальному тексті.

Якщо первинне відтворення було неповним, відповідно до процедури методики текст міг бути прочитаний повторно. У такому разі необхідно окремо реєструвати результати після першого та повторного пред'явлення, оскільки вони відображають різні умови запам'ятовування. Для забезпечення порівнюваності результатів на констатувальному та контрольному етапах кількість прочитувань, характер інструкцій і допустимий обсяг допомоги мають бути однаковими.

Критерії оцінювання. Оцінювання здійснювалося за якісними характеристиками відтворення, зокрема повнотою змісту, точністю передачі основних подій, збереженням їх послідовності, самостійністю переказу та розумінням основної думки твору. З огляду на характер методики враховувалося не лише загальне враження від переказу, а й те, чи потребує дитина додаткових запитань, підказок або повторного пред'явлення матеріалу.

Для кількісного узагальнення результатів було розроблено власну систему операціоналізації критеріїв оцінювання, що передбачала визначення п'яти компонентів відтворення за шкалою від 0 до 2 балів. Кожен компонент оцінювався окремо, а підсумковий бал визначався шляхом додавання отриманих балів за всіма компонентами (табл. 3.1.). Максимальна кількість становила 10 балів.

За сумою набраних балів визначався рівень відтворення оповідання:

1. Низький рівень (0-3 бали). Дитина не може самостійно відтворити зміст оповідання або називає лише окремі фрагменти, між якими відсутній логічний зв'язок. Спостерігаються значні труднощі з передаванням основних подій, збереженням їх послідовності та розумінням основної думки. Дитина потребує істотної допомоги дорослого.

Таблиця 3.1 – Операціоналізація критеріїв оцінювання

Критерій	0 балів	1 бал	2 бали
Повнота змісту	Відтворює лише окремі фрагменти або не може передати основний зміст	Передає загальний зміст, але пропускає суттєві елементи	Повно відтворює основні змістові елементи оповідання
Точність відтворення	Допускає значні змістові спотворення або не передає основних подій	Загалом передає зміст, але допускає окремі неточності	Точно передає основні події та змістові деталі
Послідовність подій	Не зберігає логічної послідовності подій	Частково порушує послідовність або потребує допомоги для її відновлення	Послідовно відтворює події відповідно до логіки оповідання
Самостійність переказу	Не може розпочати або продовжити переказ без істотної допомоги	Переказує самостійно частково, потребує навідних запитань або підказок	Самостійно відтворює зміст без додаткових підказок
Розуміння основної думки	Не розуміє або не може визначити основну думку навіть за допомоги	Частково розуміє основну думку, але формулює її неточно або після додаткових запитань	Самостійно й адекватно передає основну думку твору

2. Середній рівень (4–6 балів). Дитина передає загальний зміст і основну сюжетну лінію, проте пропускає суттєві деталі, допускає неточності або порушує послідовність подій. Може потребувати навідних запитань для уточнення змісту та формулювання основної думки.

3. Достатній рівень (7-8 балів). Дитина переважно самостійно та послідовно переказує основний зміст оповідання, відтворює більшість суттєвих деталей і розуміє його головну думку. Можливі незначні пропуски, окремі неточності або потреба в уточненні другорядних елементів.

4. Високий рівень (9-10 балів). Дитина повно, послідовно та змістово точно відтворює оповідання після першого прочитання, зберігає логіку викладу, передає основні змістові елементи й самостійно формулює головну

думку твору. Переказ характеризується високою самостійністю та відсутністю суттєвих змістових спотворень.

Інтерпретація результатів. Отримані дані використовувалися для характеристики особливостей запам'ятовування та відтворення смислово організованої інформації. Здатність зберігати основну сюжетну лінію, відтворювати суттєві деталі та дотримуватися послідовності подій розглядалася як важлива характеристика продуктивності пам'яті за умов роботи зі словесним матеріалом. Водночас під час інтерпретації враховувалися рівень мовленнєвого розвитку дитини, розуміння змісту тексту та здатність будувати зв'язне висловлювання.

Запропонована система оцінювання є авторською операціоналізацією якісних критеріїв. Вона забезпечує уніфікований підхід до аналізу результатів, однак потребує однакового застосування критеріїв до всіх учасників дослідження.

Таким чином, використання методики доповнювало кількісні показники, отримані за допомогою завдань на запам'ятовування окремих слів і зображень, та забезпечувало можливість якісного й кількісного аналізу особливостей відтворення смислово організованого матеріалу.

Отже, запропонований комплекс методик дає змогу дослідити низку взаємопов'язаних характеристик пам'яті дітей старшого дошкільного віку: продуктивність слухового запам'ятовування, обсяг короткочасної зорової пам'яті, здатність до впізнавання зорових образів, збереження інформації в часі та особливості відтворення смислово організованого матеріалу. Поєднання кількісних і якісних показників створює передумови для комплексного аналізу результатів діагностики та визначення напрямів подальшої корекційно-розвивальної роботи.

На констатувальному етапі отримані результати використовувалися для визначення вихідних характеристик пам'яті дітей, а на контрольному – для встановлення динаміки досліджуваних показників після впровадження формувальної програми з використанням ігрових технологій.

Порівняльний аналіз передбачав зіставлення індивідуальних і групових результатів за кожною методикою, визначення змін у кількісних показниках і якісних характеристиках виконання завдань, а також узагальнення виявлених тенденцій.

Водночас інтерпретація результатів має здійснюватися з урахуванням чисельності вибірки, вікової однорідності учасників, особливостей діагностичних процедур і можливого впливу повторного тестування. З огляду на те, що вибірку становили 30 дітей одного вікового періоду (поділені на 2 групи), отримані результати передусім характеризуватимуть особливості обстеженої групи. Висновки про ефективність ігрових технологій необхідно формулювати на підставі фактичних результатів констатувального та контрольного етапів, а не лише на підставі теоретичних очікувань щодо їхнього впливу.

3.2 Діагностика рівня розвитку пам'яті дітей дошкільного віку

З метою забезпечення систематизованого опрацювання результатів емпіричного дослідження було передбачено уніфікацію процедур реєстрації та інтерпретації діагностичних показників. Під час оцінювання результатів за кожною методикою враховувалися її специфічна мета, характер стимульного матеріалу, максимальна кількість балів і особливості виконання діагностичного завдання. Основними кількісними показниками виступали кількість правильно відтворених слів, кількість упізнаних зображень, кількість правильно відтворених назв предметів і повнота відтворення змістових елементів оповідання. У методиках, що передбачали врахування швидкості виконання завдання, часові показники реєструвалися окремо.

Для якісної характеристики результатів використовувалися рівні продуктивності виконання завдань відповідно до критеріїв конкретних методик. У випадках, коли першоджерело не містило однозначних правил оцінювання окремих показників, критерії підлягали додатковому уточненню

та операціоналізації до початку основного обстеження. Такий підхід давав змогу уникнути довільного нарахування балів і забезпечити однакові правила оцінювання результатів усіх учасників дослідження.

Зокрема, під час застосування методики «Запам’ятай малюнки» основним кількісним показником визначалася кількість правильно впізнаних зображень, тоді як час виконання завдання аналізувався як додаткова характеристика швидкості впізнавання. За методикою оцінювання короткочасної та відстроченої зорової пам’яті окремо фіксувалися результати безпосереднього відтворення, відтворення через 10 хвилин і відтворення через одну годину. Під час застосування методики «Відтворення оповідання» оцінювалися повнота й точність переказу, збереження послідовності подій, самостійність відтворення та розуміння основного змісту тексту.

Для забезпечення порівнюваності результатів констатувального та контрольного етапів передбачалося застосування однакових правил підрахунку балів, критеріїв якісного аналізу та процедур реєстрації відповідей. Отримані показники аналізувалися як на індивідуальному, так і на груповому рівнях. Під час зіставлення результатів експериментальної та контрольної груп ураховувалися вихідні показники, динаміка змін і специфіка кожної діагностичної методики. Рівневі характеристики використовувалися для узагальнення результатів, тоді як основою кількісного аналізу залишалися фактичні значення діагностичних показників.

На початковому етапі емпіричного дослідження було проведено діагностичне обстеження 30 дітей дошкільного віку з метою визначення особливостей розвитку їхньої пам’яті. За результатами первинного обстеження було проаналізовано індивідуальні показники дітей і сформовано дві групи: експериментальну (ЕГ, n = 15) та контрольну (КГ, n = 15). Отже, розподіл учасників на групи відбувся після проведення діагностики, а результати, представлені в таблицях 3.2 та 3.3, відображають показники, отримані під час первинного обстеження.

Таблиця 3.2 – Розподіл дітей за рівнями розвитку пам'яті на констатувальному етапі в експериментальній та контрольній групі

Методика	Рівень	ЕГ, осіб	ЕГ, %	КГ, осіб	КГ, %
1. Запам'ятовування десяти слів	Високий	1	7	2	13
	Середній	8	53	8	53
	Низький	6	40	5	33
	Усього	15	100	15	100
2. Запам'ятовування малюнків	Високий	1	7	3	20
	Середній	6	40	7	47
	Низький	8	53	5	33
	Усього	15	100	15	100
3. Зорова та відстрочена пам'ять	Високий	1	7	2	13
	Середній	6	40	8	53
	Низький	8	53	5	33
	Усього	15	100	15	100
4. Відтворення оповідання	Високий	1	7	1	7
	Достатній	3	20	3	20
	Середній	7	47	8	53
	Низький	4	27	3	20
	Усього	15	100	15	100

За результатами методики «Запам'ятовування десяти слів» у сформованих експериментальній і контрольній групах переважає середній рівень розвитку пам'яті, який продемонстрували по 8 дітей (53,3 %) у кожній групі. Низький рівень виявлено у 6 дітей (40 %) ЕГ та у 5 дітей (33,3 %) КГ. Високий рівень зафіксовано в 1 дитини (6,7 %) експериментальної групи та у 2 дітей (13,3 %) контрольної групи. Середня кількість відтворених слів становила 3,9 в ЕГ та 4,1 у КГ. Отримані результати свідчать про подібність показників вербального запам'ятовування в обох групах, водночас у контрольній групі спостерігається незначно вищий середній результат і більша частка дітей із високим рівнем.

За методикою «Запам'ятай малюнки» в експериментальній групі переважає низький рівень розвитку досліджуваного показника, який виявлено у 8 дітей (53,3 %). Середній рівень продемонстрували 6 дітей (40 %), високий – 1 дитина (6,7 %). У контрольній групі низький рівень

зафіксовано у 5 дітей (33,3 %), середній – у 7 дітей (46,7 %), високий – у 3 дітей (20 %). Середня кількість правильно впізнаних зображень становила 4,5 в ЕГ та 5,6 у КГ. Таким чином, результати первинної діагностики засвідчують вищі показники впізнавання зорового матеріалу в контрольній групі. Ця відмінність має значення для подальшого аналізу динаміки результатів, оскільки під час оцінювання ефективності формувальної програми необхідно враховувати показники, зафіксовані до початку її впровадження.

Подібна тенденція спостерігається за методикою дослідження короткочасної та відстроченої зорової пам’яті. В експериментальній групі низький рівень виявлено у 8 дітей (53,3 %), середній – у 6 дітей (40 %), високий – в 1 дитини (6,7 %). У контрольній групі низький рівень зафіксовано у 5 дітей (33,3 %), середній – у 8 дітей (53,3 %), високий – у 2 дітей (13,3 %). Середній бал безпосереднього відтворення становив 3,5 в ЕГ та 4,1 у КГ. Отже, за цими показниками в контрольній групі також спостерігаються дещо вищі результати первинного обстеження. Водночас для повної характеристики короткочасної та відстроченої зорової пам’яті необхідно враховувати окремі результати відтворення матеріалу через встановлені проміжки часу, якщо вони були зафіксовані під час дослідження.

За методикою «Відтворення оповідання» в обох сформованих групах частка дітей із високим і достатнім рівнями становить 26,7 %. Високий рівень продемонструвала 1 дитина (6,7 %) у кожній групі, достатній – по 3 дитини (20 %). Середній рівень виявлено у 7 дітей (46,7 %) експериментальної групи та у 8 дітей (53,3 %) контрольної групи. Низький рівень зафіксовано у 4 дітей (26,7 %) ЕГ та у 3 дітей (20 %) КГ. Таким чином, у більшості обстежених дітей обох груп показники відтворення оповідання відповідають середньому або низькому рівням. Це вказує на доцільність подальшої роботи над розвитком уміння запам’ятовувати зміст вербального матеріалу, відтворювати його послідовно й повно, а також самостійно визначати основну думку почутого тексту. Водночас конкретизація труднощів за

окремими компонентами відтворення має спиратися на результати оцінювання за відповідними критеріями.

Узагальнення кількісних показників, наведених у таблиці 3.3, підтверджує основні тенденції, виявлені за результатами аналізу розподілу дітей за рівнями розвитку пам’яті. Середня кількість відтворених слів в експериментальній і контрольній групах є близькою та становить відповідно 3,9 і 4,1. Натомість за кількістю правильно впізнаних зображень (4,5 та 5,6) і середнім балом безпосереднього відтворення зорової інформації (3,5 та 4,1) вищі значення зафіксовано в контрольній групі. За методикою відтворення оповідання частка дітей із високим і достатнім рівнями є однаковою в обох групах – 26,7 %.

Таблиця 3.3 – Результати констатувального етапу дослідження в експериментальній та контрольній групі

Методика	Показник	ЕГ (n=15)	КГ (n=15)
Запам’ятовування десяти слів	Середня кількість відтворених слів	3,9	4,1
Запам’ятай малюнки	Середня кількість правильно впізнаних зображень	4,5	5,6
Зорова пам’ять	Середній бал безпосереднього відтворення	3,5	4,1
Відтворення оповідання	Частка дітей із високим і достатнім рівнями, %	26,7	26,7

Отже, первинна діагностика виявила неоднорідність показників розвитку пам’яті в обстежених дітей дошкільного віку. Найбільш виражені труднощі в експериментальній групі спостерігаються за показниками впізнавання та безпосереднього відтворення зорового матеріалу. Водночас за вербальним запам’ятовуванням і відтворенням оповідання результати двох груп є загалом близькими. Отримані дані стали підставою для подальшої організації експериментальної роботи та визначення напрямів застосування ігрових технологій для розвитку пам’яті дітей дошкільного віку.

3.3 Реалізація програми розвитку пам’яті дітей дошкільного віку з використанням ігрових технологій (мнемотехніки та флеш-картки) (формувальний етап)

Враховуючи результати констатувального етапу, було розроблено програму розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку із застосуванням ігрових технологій, зокрема мнемотехнічних прийомів і флеш-карток. Зміст програми визначався виявленими особливостями запам’ятовування та відтворення словесного й зорового матеріалу, а також необхідністю вдосконалення довільної пам’яті дітей. Формувальний етап передбачав систематичне використання спеціально дібраних ігрових вправ, спрямованих на розвиток мнемічних процесів, формування ефективних способів запам’ятовування та підвищення самостійності дітей у роботі з інформацією [4; 5; 17; 19-22; 25; 26; 32; 45].

Мета програми:

- розвиток різних видів пам’яті (слухової, зорової, словесно-логічної),
- формування довільного запам’ятовування
- вдосконалення мнемічних прийомів у дітей старшого дошкільного віку.

Мету програми реалізовано через викконання наступних:

- розвивати обсяг, точність і тривалість запам’ятовування;
- формувати навички довільного запам’ятовування та відтворення інформації;
- розвивати зорову й слухову пам’ять;
- формувати вміння встановлювати смислові зв’язки, класифікувати та систематизувати інформацію;
- навчати дітей використовувати мнемотехнічні прийоми для запам’ятовування словесного й образного матеріалу;

- розвивати послідовність відтворення подій, зв’язне мовлення та логічне мислення;
- формувати самостійність у виборі способів запам’ятовування.

Програму побудовано за наступними принципами:

- доступність і поступовість;
- ігровий характер діяльності;
- індивідуальний підхід;
- систематичність і повторюваність;
- наочність (активне використання мнемотаблиць і карток).

Реалізація програми передбачає тривалість 6-8 тижнів в залежності від кількості занять на один тиждень. Рекомендована частота занять – 2-3 рази на тиждень в груповій формі.

Програму в повному обсязі з додатками представлено у Додатках Б-Л.

Наведемо структуру та основні активності, спрямовані на розвиток пам’яті в дошкільному віці.

І. Підготовчий етап

Заняття 1. Розвиток слухової пам’яті

Мета заняття: розвиток слухової пам’яті, поступове збільшення обсягу запам’ятовування та формування навичок довільного запам’ятовування й точного відтворення словесної інформації.

Гра «Повтори слова». Мета: розвиток слухової пам’яті, поступове збільшення її обсягу та формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення словесного матеріалу.

Гра «Ланцюжок слів». Мета: розвиток слухової пам’яті, збільшення її обсягу, формування довільного запам’ятовування та відтворення словесної інформації, розвиток уваги й послідовності мислення.

Гра «Запам’ятай і назви». Мета: розвиток слухової пам’яті, збільшення її обсягу, формування довільного запам’ятовування та відтворення словесної інформації в прямому й зворотному порядку, розвиток уваги та слухового зосередження.

Заняття 2. Розвиток слухової пам’яті та смислового запам’ятовування

Мета заняття: розвиток слухової пам’яті, формування навичок осмисленого запам’ятовування, удосконалення вміння виокремлювати зайве слово, встановлювати смислові зв’язки та класифікувати інформацію.

Гра «Зайве слово». Мета: розвиток слухової пам’яті, формування довільного та смислового запам’ятовування, удосконалення вміння виокремлювати зайве слово за певною ознакою, розвиток уваги, логічного мислення та мовлення.

Гра «Закінчи речення». Мета: формування усвідомленого запам’ятовування та логічного відтворення інформації. Розвиток логічного й асоціативного мислення, уміння встановлювати смислові та причинно-наслідкові зв’язки між словами й реченнями, добирати відповідні за змістом слова, розуміти значення почутої інформації та будувати граматично правильні висловлювання.

Гра «Групуй предмети». Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння систематизувати, класифікувати й структурувати інформацію для полегшення її запам’ятовування та подальшого відтворення.

Заняття 3. Розвиток зорової пам’яті засобами карток

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, уваги, спостережливості та точності запам’ятовування й відтворення візуальної інформації.

Гра «Запам’ятай картинку». Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення побаченого, розвиток уміння помічати й запам’ятовувати дрібні деталі, визначати розташування предметів і відтворювати цілісний образ на основі зорового сприймання.

Гра «Що зникло?». Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення побаченого,

удосконалення концентрації та спостережливості, розвиток уміння помічати зміни, визначати відсутні елементи й пригадувати розташування предметів, розвиток логічного мислення та самостійності під час виконання завдань.

Гра «Знайди пару». Мета: розвиток зорової пам'яті, підвищення точності та швидкості запам'ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам'ятовування та відтворення, розвиток уміння впізнавати та співвідносити однакові зображення, запам'ятовувати їхнє розташування на ігровому полі, стимулювання логічного мислення й формування стратегії пошуку пар.

Заняття 4. Запам'ятовування за допомогою флешкарток (Додаток Ж)

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам'яті, швидкості впізнавання, концентрації уваги й уміння співвідносити словесну інформацію з відповідними зображеннями.

Гра «Швидко подивись і впізнай». Мета: розвиток зорової пам'яті, підвищення точності та швидкості запам'ятовування й упізнавання візуальної інформації, формування навичок довільного запам'ятовування та відтворення образів, розвиток швидкості зорового сприймання, уміння оперативно розпізнавати предмети, їхні ознаки та деталі, активізація мислення й мовлення.

Гра «Почуй, запам'ятай і знайди». Мета: підвищення обсягу слухової пам'яті, формування довільного запам'ятовування, відтворення словесної інформації, удосконалення уміння співвідносити почуте слово з відповідним зображенням.

Гра «Запам'ятай і відтвори». Мета: розвиток зорової пам'яті та формування навичок відтворення послідовності образів.

ІІ. Основний етап. Формування мнемотехнічних способів запам'ятовування

Заняття 5. Запам'ятовування словесного матеріалу за допомогою асоціацій і піктограм (Додаток К)

Мета заняття: формування асоціативного запам’ятовування, розвиток довільної пам’яті, образного мислення, уміння кодувати словесну інформацію за допомогою графічних символів і відтворювати її за зоровими опорами.

Гра «Придумай асоціацію». Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння встановлювати смислові зв’язки між новою та вже відомою інформацією, добирати образи, слова, символи й життєві ситуації для полегшення запам’ятовування. Формування навичок самостійного добору асоціацій, використання індивідуальних способів запам’ятовування, відтворення інформації за створеними асоціативними зв’язками та підвищення впевненості у власних пізнавальних можливостях.

Гра «Запам’ятай за піктограмами».

Мета: розвиток довільної пам’яті, вміння кодувати словесну інформацію за допомогою графічних символів і відтворювати її за зоровими опорами (Додаток К).

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині запам’ятати кілька слів за допомогою відповідних піктограм. Дитина співвідносить словесну інформацію з графічними символами, запам’ятовує їх і відтворює слова за зоровими опорами.

Гра «Розкажи за символами». Мета: формування навичок смислового запам’ятовування та відтворення короткого тексту за системою графічних позначень (Додаток К).

Заняття 6. Запам’ятовування та відтворення послідовностей за мнемодоріжками

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, послідовного відтворення інформації, довільної пам’яті та логічного мислення за допомогою мнемодоріжок і візуальних опор.

Гра «Пройди мнемодоріжкою». Мета: розвиток зорової пам’яті, послідовного відтворення інформації та вміння встановлювати зв’язки між зображеннями.

Гра «Що спочатку, що потім?». Мета: формування усвідомленого запам’ятовування та логічного відтворення інформації. Розвиток логічного мислення, встановлення часових і причинно-наслідкових зв’язків між подіями, формування розуміння послідовності дій, уміння визначати початок, перебіг і завершення певної ситуації, прогнозувати подальший розвиток подій та пояснювати їхню послідовність. Збагачення словникового запасу, розвиток зв’язного мовлення, самостійності й навичок осмисленого відтворення інформації.

Гра «Відтвори послідовність». Мета: розвиток зорової пам’яті, уваги та точності відтворення інформації (Додаток З).

Заняття 7. Розучування вірша «Літо» Олега Роговенка

Мета заняття: вчити дітей уважно слухати та розуміти вірш, запам’ятовувати й відтворювати його за допомогою мнемотаблиці; розвивати зв’язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам’ять, творчу уяву й дрібну моторику; виховувати любов до природи та позитивне ставлення до літа.

Активність «Розглянь і поясни мнемотаблицю». Мета: формування вміння співвідносити графічні символи зі змістом поетичного твору, розвиток зорової пам’яті та образного мислення (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Запам’ятай вірш за мнемотаблицею». Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок послідовного запам’ятовування й відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Гра «Поетичний ланцюжок». Мета: закріплення навичок послідовного відтворення віршованого тексту та розвиток довільної пам’яті (Додаток Г).

Заняття 8. Розучування віршів «В небо синє» Олени Полянської та «Сонячний дім» Андрія Німенка

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, зв’язного мовлення й навичок послідовного запам’ятовування та відтворення віршованих текстів за допомогою мнемотаблиць.

Активність «Від символу до рядка». Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування навичок запам’ятовування поетичного тексту через асоціативні зображення (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Сонячний дім: запам’ятай і відтвори». Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, здатності запам’ятовувати й відтворювати текст на основі послідовності смислових опор (Додаток В, Додаток Г).

Гра «Пригадай за картинкою». Мета: закріплення навичок самостійного відтворення віршованого тексту за зоровими опорами (Додаток Г).

Заняття 9. Запам’ятовування віршів про осінь

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, послідовного відтворення віршованого тексту, збагачення словникового запасу словами на позначення осінніх явищ і виховання любові до природи.

Активність «Дари осені: від зображення до слова». Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування вміння запам’ятовувати віршований текст за допомогою асоціативних зображень (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Кленові листочки: запам’ятай послідовність». Мета: розвиток зорової пам’яті, образного мислення та навичок послідовного відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Гра «Знайди помилку у вірші». Мета: розвиток слухової пам’яті, уваги та точності відтворення словесного матеріалу (Додаток Г).

Заняття 10. Запам’ятовування віршів «Іменини цибулини» та «Танцювала риба з раком»

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок послідовного відтворення віршованих текстів за асоціативними зображеннями, розвиток образного мислення, уваги та почуття ритму.

Активність «Іменини цибулини: запам’ятай за символами». Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок відтворення тексту за асоціативними зображеннями (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Танцювала риба з раком: відтвори за мнемотаблицею». Мета: розвиток слухової пам’яті, почуття ритму, образного мислення та навичок відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Гра «Який символ зник?». Мета: розвиток зорової пам’яті, концентрації уваги та здатності відтворювати словесний матеріал за неповною зоровою опорою (Додаток Г).

Заняття 11. Запам’ятовування віршів Тараса Шевченка «Дивлюся, аж сяє…» та «Село»

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, осмисленого запам’ятовування й відтворення поетичного тексту за послідовністю смислових опор; виховання любові до рідної землі та поваги до культурної спадщини.

Активність «Український ранок: відтвори за образами». Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення та здатності відтворювати поетичний текст за послідовністю смислових опор (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Село: запам’ятай поетичні образи». Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування навичок осмисленого запам’ятовування й відтворення поетичного тексту (Додаток В, Додаток Г).

Гра «Докажи словечко». Мета: закріплення словесного матеріалу, розвиток слухової пам’яті та швидкості відтворення (Додаток Г).

Заняття 12. Запам’ятовування вірша «На свята уся сім’я»

Мета заняття: розвиток довільної пам’яті, формування навичок запам’ятовування й відтворення віршованого тексту за мнемотаблицею, розширення уявлень про українські родинні традиції та виховання поваги до родини й національної культури.

Активність «Родина у символах». Мета: розвиток зорової пам’яті та вміння співвідносити графічні символи зі змістом поетичного тексту (Додаток В, Додаток Г).

Активність «Відтвори вірш за мнемотаблицею». Мета: розвиток довільної пам’яті та формування навичок самостійного відтворення віршованого тексту (Додаток Г).

Гра «Віднови послідовність». Мета: розвиток зорової пам’яті та здатності відновлювати логічну послідовність словесної інформації (Додаток Г).

Заняття 13. Переказ казки «Солом’яний бичок»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв’язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образними виразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам’ять, логічне мислення, зв’язне мовлення, дрібну моторику та вміння координувати рухи зі словом; виховувати інтерес до української народної творчості, дружелюбність, бажання допомагати іншим.

Активність «Віднови послідовність подій казки». Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, логічного мислення й уміння встановлювати послідовність сюжетних подій (Додаток Д, Додаток Е).

Активність «Переказ за мнемотаблицею». Мета: формування навичок послідовного й зв’язного відтворення тексту, розвиток довільної пам’яті та мовлення (Додаток Д, Додаток Е).

Гра «Хто що приніс?». Мета: закріплення змісту казки, розвиток слухової пам’яті та точності відтворення інформації про персонажів і події (Додаток Д).

Заняття 14. Переказ казки «Лисичка та Журавель»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв’язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образними виразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам’ять, логічне мислення, зв’язне мовлення; виховувати почуття гостинності, доброзичливості та розуміння правил товариськості («Як гукнеться, так і відгукнеться»).

Активність «Запам’ятай героїв та їхні дії». Мета: розвиток зорової пам’яті, уваги й уміння співвідносити персонажів із послідовністю подій (Додаток Д, Додаток Е).

Активність «Розкажи казку за мнемотаблицею». Мета: розвиток словесно-логічної пам’яті, послідовного відтворення інформації та зв’язного мовлення (Додаток Д, Додаток Е).

Гра «Оціни вчинок». Мета: закріплення змісту казки, розвиток смислової пам’яті та вміння встановлювати зв’язок між діями персонажів і наслідками їхніх учинків (Додаток Д).

Заняття 15. Переказ казки «Котик і Півник»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки близько до тексту, дотримуючись послідовності подій за допомогою мнемотаблиці, збагачувати словниковий запас образними виразами; розвивати логічне мислення, зорову пам’ять, увагу, уяву; виховувати почуття дружби, взаємовиручки, бажання допомагати друзям у біді та інтерес до українського фольклору.

Активність «Відтвори сюжет за мнемотаблицею». Мета: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення та здатності послідовно відтворювати сюжетний матеріал (Додаток Д, Додаток Е).

Активність «Самостійний переказ казки». Мета: розвиток довільної та словесно-логічної пам’яті, формування навичок самостійного відтворення тексту (Додаток Д, Додаток Е).

Гра-інсценізація «Пісенька Лисички». Мета: закріплення змісту казки, розвиток слухової пам’яті та відтворення словесного матеріалу.

ІІІ. Закріплювальний етап. Інтеграція способів запам’ятовування та самостійне відтворення

Заняття 16. Складання розповідей за сюжетними картинками

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення, словесно-логічної пам’яті, уміння встановлювати часову послідовність подій, послідовно відтворювати інформацію та будувати зв’язні розповіді.

Активність «Розташуй картинки послідовно». Мета: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення та вміння встановлювати часову послідовність подій (Додаток Л).

Активність «Склади розповідь за картинками». Мета: розвиток словесно-логічної пам’яті, послідовного відтворення інформації та зв’язного мовлення (Додаток Л).

Активність «Розкажи за мнемодоріжкою». Мета: закріплення навичок запам’ятовування й відтворення інформації за послідовністю візуальних опор.

Заняття 17. Запам’ятовування словесного матеріалу за планом та асоціаціями

Мета заняття: формування навичок довільного запам’ятовування, розвиток уміння структурувати інформацію, встановлювати смислові зв’язки, використовувати ключові слова й асоціації для полегшення запам’ятовування та відтворення матеріалу.

Активність «Запам’ятай за планом». Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння структурувати інформацію, поділяти навчальний матеріал на змістові частини та послідовно відтворювати його. Формування навичок виділення головного, встановлення логічних зв’язків між окремими частинами матеріалу, складання простого плану для полегшення запам’ятовування, самостійного пригадування та контролю правильності відтворення інформації.

Активність «Придумай асоціацію». Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння встановлювати смислові зв’язки між новою та вже відомою інформацією, добирати образи, слова, символи й життєві ситуації для полегшення запам’ятовування. Формування навичок самостійного добору асоціацій, використання індивідуальних способів запам’ятовування, відтворення інформації за створеними асоціативними зв’язками та підвищення впевненості у власних пізнавальних можливостях.

Заняття 18. Закріплення мнемотехнічних прийомів і самостійне відтворення інформації

Мета заняття: закріплення навичок довільного запам’ятовування, використання піктограм, мнемотаблиць, асоціацій і смислового групування;

розвиток здатності самостійно обирати способи запам’ятовування та відтворювати словесну й образну інформацію.

Активність «Групуй предмети». Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння систематизувати, класифікувати й структурувати інформацію для полегшення її запам’ятовування та подальшого відтворення.

Активність «Піктограми» – кодування слів у символи. Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування шляхом кодування словесної інформації у вигляді символів, схематичних малюнків і графічних позначень.

Активність «Запам’ятай і відтвори за мнемотаблицею». Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення послідовності символів, удосконалення концентрації та спостережливості.

Реалізація запропонованої нами програми передбачає:

- покращення показників слухової та зорової пам’яті;

- збільшення обсягу інформації, яку дитина може запам’ятати й відтворити;

- формування навичок довільного та осмисленого запам’ятовування;

- розвиток уміння використовувати асоціації, піктограми, мнемотаблиці й мнемодоріжки як допоміжні засоби відтворення;

- підвищення точності відтворення словесної інформації та послідовності подій;

- розвиток словесно-логічної пам’яті, зв’язного мовлення й логічного мислення;

- формування самостійності у виборі способів запам’ятовування.

3.4 Аналіз результатів експериментального дослідження та оцінка ефективності запропонованої програми.

Для визначення результативності розробленої програми розвитку пам’яті дітей дошкільного віку із застосуванням ігрових технологій було проведено порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів дослідження. Порівняння отриманих даних експериментальної та контрольної груп дало змогу простежити динаміку показників пам’яті за кожною з використаних діагностичних методик, визначити зміни в розподілі дітей за рівнями її розвитку та оцінити ефективність впровадженої програми.

Результати контрольного етапу дослідження наведено в таблиці 3.4.

За результатами контрольного етапу в експериментальній групі середня кількість відтворених слів становила 5,2, тоді як у контрольній групі – 4,5. Відповідно до узагальнених даних в експериментальній групі високий рівень розвитку пам’яті продемонстрували 4 дитини (26,7%), середній – 11 дітей (73,3%); дітей із низьким рівнем не виявлено. У контрольній групі високий рівень зафіксовано у 3 дітей (20,0%), середній – у 9 (60,0%), низький – у 3 (20,0%).

Отже, на контрольному етапі в експериментальній групі всі діти продемонстрували щонайменше середній рівень запам’ятовування за використаною шкалою оцінювання. У контрольній групі також переважав середній рівень, однак п’ята частина дітей залишилася на низькому рівні. Перевага експериментальної групи простежується як за середнім показником відтворених слів, так і за розподілом дітей за рівнями.

Таблиця 3.4 – Розподіл дітей за рівнями розвитку пам’яті на контрольному етапі в експериментальній та контрольній групі

Методики	Рівень	ЕГ, осіб	ЕГ, %	КГ, осіб	КГ, %
1. Запам’ятовування десяти слів	Високий	4	27	3	20
	Середній	11	73	9	60
	Низький	0	0	3	20
	Усього	15	100	15	100

Продовження таблиці 3.4

2. Запам’ятовування малюнків	Високий	2	13	3	20
	Середній	10	67	7	47
	Низький	3	20	5	33
	Усього	15	100	15	100
3. Зорова та відстрочена пам’ять	Високий	6	40	2	13
	Середній	7	47	11	73
	Низький	2	13	2	13
	Усього	15	100	15	100
4. Відтворення оповідання	Високий	2	13	1	7
	Достатній	4	27	4	27
	Середній	8	53	8	53
	Низький	1	7	2	13
	Усього	15	100	15	100

За методикою дослідження впізнавання зображень середній показник в експериментальній групі становив 5,7, у контрольній – 5,6. В експериментальній групі високий рівень продемонстрували 2 дитини (13,3%), середній – 10 дітей (66,7%), низький – 3 дитини (20,0%). У контрольній групі високий рівень зафіксовано у 3 дітей (20,0%), середній – у 7 (46,7%), низький – у 5 (33,3%).

Таким чином, середні результати обох груп за цією методикою є близькими, проте розподіл за рівнями відрізняється. В експериментальній групі більша частка дітей досягла середнього рівня, а частка дітей із низьким рівнем є меншою, ніж у контрольній групі. Водночас за кількістю дітей із високим рівнем контрольна група має дещо вищий показник. Це свідчить про неоднорідність результатів і необхідність враховувати як середні значення, так і розподіл за рівнями.

За показником безпосереднього відтворення зображень середній результат експериментальної групи становив 5,2, тоді як контрольної – 4,4. В експериментальній групі високий рівень зафіксовано у 6 дітей (40,0%), середній – у 7 (46,7%), низький – у 2 (13,3%). У контрольній групі високий рівень продемонстрували 2 дитини (13,3%), середній – 11 (73,3%), низький – 2 (13,3%).

Отримані результати вказують на перевагу експериментальної групи за середнім балом безпосереднього відтворення та часткою дітей із високим рівнем. У контрольній групі переважає середній рівень, тоді як частка дітей із високим рівнем є меншою. Отже, на контрольному етапі в експериментальній групі зафіксовано кращі результати виконання завдання на безпосереднє зорове запам'ятовування.

За результатами контрольного етапу в експериментальній групі частка дітей із високим і достатнім рівнями відтворення оповідання становила 40,0%, тоді як у контрольній групі – 26,7%. В експериментальній групі високого рівня досягли 2 дитини (13,3%), достатнього – 4 (26,7%), середнього – 8 (53,3%), низького – 1 (6,7%). У контрольній групі високий рівень продемонструвала 1 дитина (7%), достатній – 4 (27%), середній – 8 (53%), низький – 2 (13%).

Таким чином, в експериментальній групі частка дітей із високим і достатнім рівнями є більшою, ніж у контрольній. Крім того, частка дітей із низьким рівнем в експериментальній групі становить 6,7%, тоді як у контрольній – 13,3%. Це дає підстави говорити про сприятливішу структуру результатів експериментальної групи за цією методикою.

Для визначення результативності програми розвитку пам'яті дітей дошкільного віку зіставлено показники експериментальної та контрольної груп до і після її впровадження в таблиці 3.5. Порівняння дає змогу визначити не лише відмінності між групами на контрольному етапі, а й характер змін, що відбулися в кожній із них.

Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів засвідчує позитивну динаміку в експериментальній групі за всіма чотирма методиками. Найбільше зростання середнього показника спостерігається за методикою дослідження зорової пам'яті: кількість безпосередньо відтворених зображень збільшилася з 3,5 до 5,2. За методикою «Запам'ятовування десяти слів» середній результат зріс із 3,9 до 5,2 слова, а за методикою «Запам'ятай малюнки» – із 4,5 до 5,7 зображення.

Таблиця 3.5 – Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів дослідження

Методика та показник	ЕГ: конст. етап	ЕГ: контр. етап	Динаміка ЕГ	КГ: конст. етап	КГ: контр. етап	Динаміка КГ
Запам’ятовування десяти слів: середня кількість слів	3,9	5,2	+1,3	4,1	4,5	+0,4
Запам’ятай малюнки: середня кількість зображень	4,5	5,7	+1,2	5,6	5,6	0,0
Зорова пам’ять: середня кількість безпосередньо відтворених зображень	3,5	5,2	+1,7	4,2	4,4	+0,2
Відтворення оповідання: частка дітей із високим і достатнім рівнями, %	26,7	40,0	+13,3	26,7	33,3	+6,6

Важливим результатом є також зміна розподілу дітей за рівнями. За даними таблиці 5, у експериментальній групі за методикою «Запам’ятовування десяти слів» кількість дітей із високим рівнем збільшилася з 1 до 4, а дітей із низьким рівнем стало менше – з 6 до 0. За методикою «Запам’ятай малюнки» кількість дітей із низьким рівнем зменшилася з 8 до 3. У дослідженні зорової пам’яті кількість дітей із високим рівнем збільшилася з 1 до 6, а кількість дітей із низьким рівнем зменшилася з 8 до 2.

Позитивна динаміка простежується й у контрольній групі: частка дітей із високим і достатнім рівнями відтворення оповідання збільшилася з 26,7% на констатувальному етапі до 33,3% на контрольному, тобто приблизно на 6,7 відсоткового пункта. В експериментальній групі відповідне зростання

становило 13,3 відсоткового пункта – з 26,7% до 40,0%. Отже, за цією методикою позитивні зміни спостерігалися в обох групах, проте в експериментальній групі вони були вираженішими

У контрольній групі також зафіксовано окремі позитивні зміни, однак вони менш виражені. Середня кількість відтворених слів збільшилася з 4,1 до 4,5, а середній показник безпосереднього відтворення зображень – із 4,2 до 4,4. За методикою «Запам'ятай малюнки» середній показник залишився незмінним – 5,6 зображення. Отже, у контрольній групі динаміка була неоднаковою залежно від досліджуваного виду пам'яті, тоді як в експериментальній групі покращення середніх показників спостерігалося за всіма методиками.

Таким чином, зіставлення результатів двох етапів вказує на більш виражену позитивну динаміку в експериментальній групі, учасники якої брали участь у програмі розвитку пам'яті з використанням ігрових технологій, зокрема мнемотаблиць і флеш-карток. Отримані дані узгоджуються з припущенням про результативність запропонованої програми, оскільки в експериментальній групі зафіксовано зростання середніх показників і сприятливіші зміни розподілу дітей за рівнями розвитку пам'яті.

Для визначення статистичної значущості змін показників пам'яті дітей дошкільного віку між констатувальним і контрольним етапами дослідження було застосовано Т-критерій Вілкоксона для пов'язаних вибірок. Розрахунки проводилися окремо для експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп за чотирма діагностичними методиками. Рівень статистичної значущості становив $\alpha = 0,05$.

За методикою «Запам'ятовування десяти слів» виявлено статистично значущі зміни як в експериментальній групі ($T = 0$; $p = 0,001$), так і в контрольній групі ($T = 3$; $p = 0,031$). За методикою «Запам'ятай малюнки» статистично значущу позитивну динаміку зафіксовано в експериментальній групі ($T = 0$; $p = 0,002$). За показником безпосереднього відтворення зорового

матеріалу статистично значущі зміни виявлено в експериментальній (T = 0; p = 0,001) і контрольній (T = 0; p = 0,046) групах.

За методикою «Відтворення оповідання» в експериментальній групі встановлено статистично значуще покращення результатів (T = 0; p = 0,00024). У контрольній групі статистично значущих змін не виявлено (T = 0; p = 0,250).

Отже, результати аналізу свідчать про позитивну динаміку показників пам’яті, зокрема в експериментальній групі. Водночас для підтвердження статистично значущої переваги розробленої програми необхідно додатково порівняти величину змін в експериментальній і контрольній групах.

3.5 Практичні психологічні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти щодо використання ігрових технологій у процесі розвитку пам’яті дітей

Розвиток пам’яті в старшому дошкільному віці є важливим напрямом психологічного супроводу становлення пізнавальної діяльності дитини та формування психологічних передумов готовності до шкільного навчання. У цей віковий період відбувається поступове ускладнення способів запам’ятовування й відтворення інформації, розширюються можливості її смислового опрацювання, формуються елементи довільної регуляції мнемічної діяльності. Водночас ефективність запам’ятовування значною мірою залежить від рівня розвитку уваги, мовлення, мислення, мотивації та емоційного залучення дитини.

З огляду на це, розвиток пам’яті дітей старшого дошкільного віку доцільно здійснювати через систематичне використання ігрових технологій, які створюють умови для активного опрацювання інформації, встановлення асоціативних зв’язків, застосування мнемічних прийомів і поступового переходу від мимовільного до довільного запам’ятовування. Організація відповідної роботи має передбачати врахування індивідуальних відмінностей

дітей, добір завдань відповідно до їхніх можливостей та створення психологічно безпечного середовища.

На основі теоретичного аналізу проблеми розвитку пам'яті дітей дошкільного віку та з урахуванням особливостей використання ігрових технологій в контексті проведеного експерименту можна сформулювати такі практичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти.

1. Організація психологічно обґрунтованої роботи з розвитку пам'яті

Систематично включати ігрові вправи на запам'ятовування, збереження та відтворення інформації до різних видів діяльності дітей.

Дотримуватися принципу поступового ускладнення мнемічних завдань, переходячи від запам'ятовування окремих слів, предметів і зображень до відтворення послідовностей, сюжетів та смислово організованого матеріалу.

Ураховувати індивідуальні особливості мнемічної діяльності дітей: обсяг безпосереднього запам'ятовування, точність відтворення, темп виконання завдань і здатність самостійно використовувати допоміжні прийоми.

Забезпечувати позитивний емоційний фон, оскільки зацікавленість і особистісна значущість ігрового завдання можуть підвищувати активність дитини в процесі запам'ятовування.

Передбачати повторне використання засвоєного матеріалу в різних ситуаціях, що створює умови для закріплення інформації та її подальшого самостійного відтворення.

2. Розвиток слухової пам'яті

Використовувати ігри та вправи, спрямовані на запам'ятовування і відтворення словесного матеріалу.

Пропонувати дітям прослуховувати короткі оповідання й казки з подальшим відтворенням основного змісту, послідовності подій і характеристик персонажів.

Застосовувати вірші, пісні, ритмічні вправи та скоромовки як засоби полегшення запам'ятовування завдяки ритмічній і звуковій організації матеріалу.

Формувати вміння виокремлювати смислові одиниці почутого, встановлювати зв’язки між ними та використовувати їх як опори для подальшого відтворення.

Поступово збільшувати обсяг словесного матеріалу з урахуванням індивідуальних можливостей дитини, не допускаючи надмірного когнітивного навантаження.

3. Розвиток зорової пам’яті

Застосовувати дидактичні ігри «Що змінилося?», «Що зникло?», у яких дитина має запам’ятати зорову інформацію, виявити зміни та відтворити попередній стан об’єктів.

Використовувати предметні й сюжетні картинки, пазли, меморі-ігри та флеш-картки для розвитку запам’ятовування, упізнавання та відтворення зорових образів.

Організовувати вправи на запам’ятовування розташування предметів у просторі з подальшим відтворенням їхньої позиції.

Заохочувати дітей описувати ознаки зображень, групувати предмети за спільними характеристиками та встановлювати зв’язки між окремими елементами матеріалу.

Поєднувати зорове сприймання зі словесним позначенням образів, оскільки залучення мовлення може сприяти більш усвідомленому опрацюванню інформації.

4. Розвиток словесно-логічної пам’яті

Організовувати переказування казок, оповідань і коротких історій із поступовим переходом від відтворення окремих подій до цілісного передавання змісту.

Використовувати запитання, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв’язків, визначення мотивів поведінки персонажів та осмислення логіки розгортання подій.

Навчати дітей визначати початок, основну частину та завершення розповіді, встановлювати послідовність подій і відтворювати їх у правильному порядку.

Застосовувати сюжетні картинки та серії зображень для формування вміння об’єднувати окремі елементи в цілісну смислову структуру.

Заохочувати самостійне формулювання основної думки тексту, що сприяє розвитку смислового опрацювання інформації та її відтворення на основі розуміння змісту.

5. Використання мнемотехніки як засобу опосередкованого запам’ятовування

Використовувати мнемотаблиці, піктограми, схеми та символічні зображення для запам’ятовування віршів, коротких розповідей, послідовності подій і правил.

Навчати дітей установлювати асоціативні зв’язки між словесним матеріалом і знайомими образами, предметами або подіями.

Формувати вміння використовувати зовнішні опори для кодування інформації та подальшого її відтворення.

Поступово переходити від застосування готових мнемотаблиць до самостійного добору символів і створення простих схем запам’ятовування.

Заохочувати дітей пояснювати, як саме зображення або асоціація допомогли їм пригадати інформацію, сприяючи усвідомленню власних способів запам’ятовування.

6. Формування довільної пам’яті та мнемічних стратегій

Формувати в дітей усвідомлену мету запам’ятовування, попередньо пояснюючи, яку інформацію необхідно засвоїти та для чого вона буде використана.

Використовувати ігрові завдання, що передбачають запам’ятовування інформації з подальшим її відтворенням або практичним застосуванням.

Ознайомлювати дітей із доступними прийомами запам’ятовування: повторенням, групуванням матеріалу, установленням асоціацій і використанням наочних опор.

Створювати умови для поступового переходу від запам’ятовування за допомогою зовнішніх підказок до самостійного застосування мнемічних прийомів.

Розвивати елементи самоконтролю: пропонувати дітям перевіряти повноту й точність відтворення, виявляти пропущені елементи та за потреби повторно звертатися до матеріалу.

7. Індивідуалізація психологічно орієнтованої роботи

Визначати характер труднощів дитини під час виконання мнемічних завдань: недостатній обсяг запам’ятовування, неточність відтворення, труднощі утримання послідовності або недостатнє використання смислових зв’язків.

Добирати вправи відповідно до виявлених особливостей, поступово змінюючи обсяг матеріалу, кількість елементів і рівень складності завдання.

Використовувати допоміжні запитання, зображення, схеми та опорні слова, поступово зменшуючи обсяг підтримки в міру зростання самостійності дитини.

Передбачати повторне виконання завдань у різних ігрових ситуаціях, щоб дитина мала змогу закріплювати набуті способи запам’ятовування.

Оцінювати індивідуальну динаміку розвитку пам’яті не лише за кількісними показниками, а й за змінами у способах опрацювання інформації, самостійності та точності відтворення.

8. Психологічна просвіта батьків і взаємодія з родиною

Інформувати батьків про вікові особливості розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку та значення систематичної ігрової діяльності для вдосконалення мнемічних процесів.

Рекомендувати доступні домашні ігри на запам’ятовування слів, зображень, послідовностей і змісту коротких текстів.

Заохочувати спільне читання та обговорення казок, переказування подій і створення власних історій.

Пропонувати батькам використовувати прості мнемотехнічні прийоми в повсякденних ситуаціях.

Обговорювати з батьками індивідуальні досягнення дитини та способи підтримки її пізнавального розвитку без надмірного контролю й порівняння з іншими дітьми.

Таким чином, психологічно обґрунтована робота вихователя з розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку має передбачати систематичне застосування ігрових технологій, розвиток різних видів пам’яті, формування мнемічних стратегій та поступове становлення довільного запам’ятовування. Особливого значення набуває перехід від простого повторення інформації до її смислового опрацювання, встановлення асоціативних зв’язків і самостійного використання способів відтворення. Важливою умовою реалізації цих рекомендацій є врахування індивідуальних особливостей дітей та співпраця вихователів із батьками.

Сімейне середовище відіграє важливу роль у розвитку пізнавальних процесів дитини старшого дошкільного віку. Повсякденне спілкування, спільні ігри, читання, обговорення подій і залучення до побутової діяльності створюють природні умови для вправляння в запам’ятовуванні та відтворенні інформації. За умови підтримувальної взаємодії з дорослими дитина отримує можливість закріплювати набуті навички, розширювати власний досвід і поступово опановувати усвідомлені способи організації мнемічної діяльності. Розвиток пам’яті в домашніх умовах не повинен зводитися виключно до спеціально організованих вправ або перевірки того, скільки інформації дитина може пригадати. Доцільніше інтегрувати мнемічні завдання в емоційно значущу спільну діяльність, підтримувати пізнавальну ініціативу дошкільника та поступово заохочувати його до самостійного використання способів запам’ятовування.

З метою підтримки розвитку пам’яті дитини старшого дошкільного віку батькам рекомендується дотримуватися таких положень.

1. Створення сприятливого психологічного середовища

Організовувати спільні заняття в доброзичливій атмосфері, забезпечуючи дитині відчуття емоційної безпеки та підтримки.

Проводити короткі регулярні ігрові вправи, орієнтовною тривалістю 10–15 хвилин, ураховуючи індивідуальний темп роботи та зацікавленість дитини.

Добирати завдання відповідно до вікових можливостей, поступово підвищуючи їхню складність.

Заохочувати зусилля дитини, підтримувати її впевненість у власних можливостях і звертати увагу на індивідуальний прогрес.

Уникати перевантаження завданнями, надмірного контролю та перетворення вправ на запам’ятовування на джерело емоційного напруження.

2. Розвиток слухової пам’яті в повсякденній взаємодії

Читати дитині казки, оповідання та короткі пізнавальні тексти, пропонуючи пригадати основних персонажів, послідовність подій і зміст прочитаного.

Використовувати словесні ігри на запам’ятовування слів, наприклад «Ланцюжок слів», поступово збільшуючи кількість елементів відповідно до можливостей дитини.

Спільно вивчати вірші, скоромовки й пісні, звертаючи увагу не лише на дослівне відтворення, а й на розуміння змісту.

Пропонувати дитині виконувати прості словесні інструкції, що передбачають послідовність дій, наприклад принести книжку, покласти її на стіл і вибрати потрібну сторінку.

3. Розвиток зорової пам’яті за допомогою ігрових засобів

Використовувати ігри «Що зникло?» та «Що змінилося?», які передбачають запам’ятовування предметів, виявлення змін і відтворення попереднього розташування об’єктів.

Залучати дитину до меморі-ігор, складання пазлів, розглядання картинок і виконання завдань на запам’ятовування зорових образів.

Пропонувати запам’ятати розташування декількох предметів, а потім відтворити їхню позицію.

Поєднувати розглядання зображень із їхнім словесним описом, заохочуючи дитину називати характерні ознаки та встановлювати зв’язки між предметами.

4. Розвиток словесно-логічної пам’яті

Обговорювати прочитані казки та оповідання, ставлячи запитання про послідовність подій, мотиви поведінки персонажів і завершення історії.

Заохочувати дитину складати власні розповіді за малюнками, подіями дня або запропонованими словами.

Використовувати серії сюжетних картинок для встановлення послідовності подій і подальшого переказування.

Пропонувати дитині пояснювати, чому певна подія відбулася та як вона пов’язана з іншими подіями історії.

Підтримувати самостійне відтворення змісту, не вимагаючи обов’язкового дослівного повторення тексту, якщо завдання не передбачає саме такого способу запам’ятовування.

5. Використання мнемотехніки в домашніх умовах

Застосовувати прості мнемотаблиці, малюнки, піктограми та схеми для запам’ятовування віршів, казок і послідовності дій.

Допомагати дитині встановлювати асоціативні зв’язки між словами та знайомими образами, предметами або подіями.

Використовувати малюнки як опори для відтворення змісту короткої історії чи послідовності подій.

Поступово залучати дитину до самостійного створення схем і добору зображень, які допомагають їй запам’ятовувати інформацію.

Заохочувати дитину пояснювати, які саме асоціації або зображення допомогли пригадати матеріал.

6. Формування довільного запам’ятовування

Перед виконанням завдання чітко пояснювати дитині, що саме необхідно запам’ятати.

Заохочувати повторення інформації, поділ матеріалу на невеликі частини та встановлення зв’язків між його елементами.

Використовувати ігри «Запам’ятай і виконай», «Що потрібно зробити спочатку?», які передбачають утримання інформації та її подальше застосування.

Пропонувати дитині пригадати інформацію без повторного показу зразка, за необхідності надаючи додаткову підказку.

Поступово заохочувати самостійний вибір способу запам’ятовування та перевірку правильності відтворення.

7. Використання повсякденних ситуацій для тренування пам’яті

Залучати дитину до запам’ятовування коротких списків покупок, починаючи з двох-трьох позицій і поступово збільшуючи їхню кількість за умови успішного виконання завдання.

Обговорювати події дня, пропонуючи пригадати, що відбувалося спочатку, що сталося пізніше та які враження залишилися.

Використовувати словесні ігри під час прогулянок, подорожей і спільного дозвілля.

Залучати дитину до побутових справ, що передбачають запам’ятовування послідовності дій, наприклад підготовки до прогулянки або впорядкування іграшок.

Підтримувати перенесення набутих мнемічних прийомів у різні життєві ситуації, щоб дитина поступово навчалася використовувати їх самостійно.

8. Психологічно доцільна реакція дорослих на труднощі запам’ятовування

Підтримувати дитину під час відтворення інформації, сприймаючи помилки, пропуски та неточності як природну частину навчання.

Добирати час і тривалість виконання вправ відповідно до актуального стану дитини, рівня її втоми, зацікавленості та емоційного комфорту.

Орієнтуватися на індивідуальні досягнення дитини, заохочуючи її особистий поступ і відзначаючи навіть незначні успіхи.

Дозувати обсяг інформації для запам’ятовування та поступово підвищувати складність завдань відповідно до темпу засвоєння попереднього рівня.

У разі повторюваних труднощів у різних ситуаціях спостерігати за умовами їх виникнення та, за потреби, обговорити особливості пізнавального розвитку дитини з психологом або іншим відповідним фахівцем.

Отже, батьківська підтримка розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку має ґрунтуватися на поєднанні емоційно сприятливої взаємодії, спільної ігрової діяльності та поступового формування усвідомлених способів запам’ятовування. Важливим є не механічне збільшення кількості вправ, а створення умов для смислового опрацювання інформації, розвитку асоціативного мислення та самостійного відтворення матеріалу. Послідовне використання таких підходів у сімейному середовищі доповнює роботу закладу дошкільної освіти й сприяє формуванню пізнавальних передумов подальшого навчання дитини.

Практичні рекомендації для вихователів і батьків спрямовані на створення узгоджених умов розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку в освітньому та сімейному середовищах. Їх реалізація передбачає систематичне використання ігрових технологій, розвиток слухової та зорової пам’яті, формування словесно-логічних способів запам’ятовування, застосування мнемотехніки й поступове становлення довільної мнемічної діяльності. Особливе значення має перехід від переважно мимовільного запам’ятовування до більш усвідомленого використання мнемічних прийомів, а також урахування індивідуальних відмінностей дітей у процесах засвоєння та відтворення інформації. Водночас ефективність запропонованих рекомендацій потребує оцінювання з урахуванням результатів емпіричного дослідження, динаміки відповідних показників і конкретних умов організації розвивальної роботи.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі здійснено експериментальне дослідження впливу ігрових технологій на розвиток пам’яті дітей старшого дошкільного віку. Емпіричну роботу проведено на базі закладу дошкільної освіти № 286 «Полунична галявина» Запорізької міської ради. У дослідженні взяли участь

30 дітей віком 6 років, яких після проведення первинної діагностики було розподілено на експериментальну та контрольну групи чисельністю по 15 осіб.

Для визначення особливостей розвитку пам’яті дітей використано комплекс психодіагностичних методик, спрямованих на дослідження продуктивності слухового вербального запам’ятовування, короткочасної та відстроченої зорової пам’яті, впізнавання зображень, а також здатності запам’ятовувати й відтворювати смислово організований матеріал. Поєднання кількісного оцінювання результатів із якісним аналізом виконання завдань забезпечило можливість комплексного розгляду досліджуваних характеристик пам’яті.

Результати констатувального етапу засвідчили неоднорідність показників розвитку пам’яті обстежених дітей. За більшістю діагностичних методик у групах переважали середній і низький рівні продуктивності запам’ятовування та відтворення. Зокрема, в експериментальній групі виявлено труднощі під час упізнавання зображень і безпосереднього відтворення зорового матеріалу. Водночас показники запам’ятовування десяти слів та відтворення оповідання в експериментальній і контрольній групах були загалом близькими. Отримані результати обґрунтували доцільність розроблення та впровадження програми, спрямованої на вдосконалення мнемічних процесів дітей старшого дошкільного віку.

На формувальному етапі в експериментальній групі реалізовано програму розвитку пам’яті із застосуванням ігрових технологій, зокрема мнемотехнічних прийомів, мнемотаблиць і флеш-карток. Зміст програми передбачав розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок довільного запам’ятовування, встановлення смислових зв’язків, систематизації інформації та послідовного відтворення засвоєного матеріалу. У контрольній групі цілеспрямований формувальний вплив у межах розробленої програми не здійснювався.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів виявив позитивну динаміку в експериментальній групі за всіма чотирма діагностичними методиками. Середня кількість відтворених слів збільшилася з 3,9 до 5,2, кількість правильно впізнаних зображень – із 4,5 до 5,7, а показник безпосереднього відтворення зорового матеріалу – із 3,5 до 5,2 бала. Частка дітей із високим і достатнім рівнями відтворення оповідання зросла з 26,7 % до 40,0 %. Крім того, за окремими методиками зафіксовано зменшення кількості дітей із низьким рівнем розвитку пам’яті. У контрольній групі також спостерігалися певні позитивні зміни, проте вони були менш вираженими за більшістю досліджуваних показників.

Застосування Т-критерію Вілкоксона засвідчило статистично значущі зміни в експериментальній групі за всіма чотирма методиками. У контрольній групі статистично значущі зміни виявлено за показниками запам’ятовування десяти слів і безпосереднього відтворення зорового матеріалу, тоді як за методикою відтворення оповідання статистично значущих змін не встановлено. Водночас для остаточного підтвердження статистично значущої переваги розробленої програми необхідне безпосереднє статистичне порівняння величини змін в експериментальній і контрольній групах.

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать про позитивну динаміку показників розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку після впровадження програми з використанням ігрових технологій. Отримані дані підтримують припущення про доцільність застосування мнемотехнік і флеш-карток у розвивальній роботі з дошкільниками. Практичне значення результатів полягає в можливості використання розроблених підходів педагогами та практичними психологами закладів дошкільної освіти для вдосконалення процесів запам’ятовування й відтворення інформації. Перспективним напрямом подальшої роботи є розширення вибірки та поглиблене вивчення ефективності окремих ігрових прийомів з урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне та експериментальне дослідження впливу ігрових технологій на розвиток пам’яті дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до визначених мети й завдань узагальнено теоретичні положення щодо закономірностей розвитку пам’яті дошкільників, обґрунтовано можливості використання ігрових технологій, розроблено та апробовано розвивальну програму й проаналізовано динаміку досліджуваних показників.

Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку пам’яті дітей дошкільного віку та використання ігрових технологій в освітньому процесі.

За результатами теоретичного аналізу встановлено, що пам’ять є важливим пізнавальним процесом, який забезпечує засвоєння, збереження, відтворення та використання набутого досвіду й відіграє суттєву роль у загальному психічному розвитку дитини. Дошкільний вік характеризується поступовим переходом від переважання мимовільного запам’ятовування до становлення довільної пам’яті, що супроводжується розвитком уваги, мислення, мовлення та здатності цілеспрямовано організовувати власну діяльність.

З’ясовано, що ефективність розвитку пам’яті залежить від вікових та індивідуальних особливостей дітей, емоційної залученості, змісту діяльності, організації освітнього середовища й характеру взаємодії з дорослими. Важливе місце в цьому процесі посідає гра як провідна діяльність дошкільника, що створює природні умови для активного запам’ятовування, осмислення та відтворення інформації. Теоретично обґрунтовано доцільність застосування ігрових технологій у поєднанні з наочними й мнемотехнічними засобами, які сприяють формуванню асоціативних зв’язків, структуруванню матеріалу та поступовому опануванню прийомів довільного запам’ятовування.

2Визначено особливості розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку та можливості застосування мнемотехніки й флеш-карток для її вдосконалення.

Установлено, що розвиток пам’яті дітей старшого дошкільного віку характеризується індивідуальною варіативністю продуктивності запам’ятовування та відтворення інформації. Удосконалення мнемічних процесів передбачає не лише збільшення обсягу матеріалу, який дитина здатна запам’ятати, а й формування вмінь установлювати смислові й асоціативні зв’язки, виділяти істотні ознаки, дотримуватися послідовності та використовувати доступні способи пригадування.

Визначено, що мнемотехнічні засоби, зокрема мнемотаблиці, мнемодоріжки, піктограми та флеш-картки, мають потенціал для вдосконалення слухової й зорової пам’яті дошкільників. Їх використання дає змогу поєднувати словесну інформацію з наочними образами, полегшувати встановлення зв’язків між окремими елементами матеріалу та створювати додаткові опори для його відтворення. Поєднання зазначених засобів з ігровими завданнями забезпечує емоційну залученість дітей, підтримує пізнавальний інтерес і сприяє вправлянню в запам’ятовуванні в доступній для дошкільного віку формі. Водночас результативність такої роботи залежить від систематичності занять, поступового ускладнення завдань, урахування індивідуальних можливостей дітей та належного педагогічного супроводу.

Розроблено та апробовано програму розвитку пам’яті дітей дошкільного віку з використанням ігрових технологій (мнемотехніки та флеш-карток).

На основі теоретичного аналізу й результатів первинного діагностичного обстеження розроблено та апробовано програму розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку із застосуванням ігрових технологій. Експериментальне дослідження проводилося на базі закладу дошкільної освіти № 286 «Полунична галявина» Запорізької міської ради за

участю 30 дітей віком 6 років, яких після проведення первинної діагностики було розподілено на експериментальну та контрольну групи чисельністю по 15 осіб.

Констатувальний етап засвідчив неоднорідність вихідних показників розвитку пам’яті та наявність труднощів у запам’ятовуванні й відтворенні вербального та зорового матеріалу в частини обстежених дітей. Отримані результати стали підґрунтям для визначення змісту розвивальної роботи.

Програму реалізовано в експериментальній групі; її зміст передбачав використання ігрових вправ, мнемотехнічних прийомів, мнемотаблиць і флеш-карток для розвитку слухової та зорової пам’яті, формування навичок довільного запам’ятовування, установлення асоціативних і смислових зв’язків, систематизації інформації та послідовного відтворення засвоєного матеріалу. У контрольній групі цілеспрямований формувальний вплив у межах розробленої програми не здійснювався. Таким чином, апробація програми дала змогу простежити динаміку показників пам’яті після цілеспрямованого використання запропонованих ігрових технологій.

Експериментально досліджено ефективність запропонованої програми та визначено її вплив на розвиток пам’яті дошкільників.

Порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагностики виявив позитивну динаміку показників розвитку пам’яті в експериментальній групі за всіма чотирма використаними методиками. Середня кількість відтворених слів збільшилася з 3,9 до 5,2, кількість правильно впізнаних зображень – із 4,5 до 5,7, показник безпосереднього відтворення зорового матеріалу – із 3,5 до 5,2 бала. Частка дітей із високим і достатнім рівнями відтворення оповідання зросла з 26,7 % до 40,0 %. За окремими методиками також зафіксовано зменшення кількості дітей із низьким рівнем розвитку пам’яті.

У контрольній групі спостерігалися певні позитивні зміни, однак за більшістю досліджуваних показників вони були менш вираженими. Результати застосування Т-критерію Вілкоксона засвідчили статистично

значущі зміни в експериментальній групі за всіма чотирма методиками. У контрольній групі статистично значущі зміни встановлено за показниками запам’ятовування десяти слів і безпосереднього відтворення зорового матеріалу, тоді як за методикою відтворення оповідання статистично значущих змін не виявлено.

Отже, отримані результати свідчать про позитивну динаміку досліджуваних показників після впровадження програми та підтримують припущення про доцільність використання ігрових технологій, мнемотехніки й флеш-карток у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Водночас для остаточного підтвердження статистично значущої переваги програми необхідне безпосереднє статистичне порівняння величини змін в експериментальній і контрольній групах. Таким чином, результати дослідження дають підстави позитивно оцінити розвивальний потенціал запропонованої програми, не виходячи за межі фактично встановлених емпіричних даних.

Розроблено практичні психологічні рекомендації для педагогів закладів дошкільної освіти щодо використання ігрових технологій у процесі розвитку пам’яті дітей.

На основі теоретичних положень і результатів експериментального дослідження сформульовано практичні рекомендації щодо організації роботи з розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, педагогам рекомендовано систематично включати в освітній процес ігрові вправи на запам’ятовування та відтворення інформації, використовувати флеш-картки, мнемотаблиці, мнемодоріжки й піктограми, поєднувати словесний матеріал із наочними образами та спонукати дітей самостійно встановлювати асоціативні й смислові зв’язки.

Доцільно поступово ускладнювати завдання, чергувати сприймання матеріалу з його відтворенням, забезпечувати повторення в різних ігрових ситуаціях і надавати дітям доброзичливий зворотний зв’язок. Під час планування занять важливо враховувати індивідуальний темп роботи,

пізнавальні інтереси та актуальні можливості кожної дитини, підтримувати позитивну емоційну атмосферу й уникати надмірного навантаження. Ефективність розвивальної роботи доцільно відстежувати за допомогою систематичного спостереження та періодичного оцінювання змін у запам’ятовуванні й відтворенні інформації.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання розробленої програми та сформульованих рекомендацій педагогами й практичними психологами закладів дошкільної освіти під час організації розвивальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Таким чином, мету дослідження досягнуто, а поставлені завдання реалізовано. Результати теоретичного аналізу та експериментальної роботи підтверджують доцільність цілеспрямованого використання ігрових технологій, мнемотехнічних засобів і флеш-карток у процесі розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку. Перспективи подальших досліджень пов’язані з розширенням вибірки, порівняльним аналізом ефективності окремих ігрових прийомів і поглибленим вивченням індивідуальних особливостей розвитку пам’яті дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Є., Франчук Н. Л. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. *Vzdelávanie a spoločnosť (Освіта та суспільство) :* міжнародний збірник наукових праць. Пряшів, 2016. С. 9–16. URL : http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13542 .

2. Аматьєва О., Зозуля К. Психологічні особливості розвитку пам'яті у дітей дошкільного віку. *Наукові студії :* збірник наукових праць за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (м. Краматорськ 19–20 травня 2021 р.) / за заг. ред. Е. А. Панасенко. Краматорськ : Друкарський Дім, 2021. Вип. 7. С. 25–31. URL: https://dspace.ddpu.edu.ua/handle/123456789/1394

3. Бесєдіна А. Вплив методів і завдань ейдетики на розвиток особистості учня. *Рідна школа*. 2009. № 2–3. С. 61–62.

4. Бібліотека методичних матеріалів : освітня платформа «Всеосвіта». URL : https://vseosvita.ua/library

5. Бібліотека розробок : освітня платформа «На Урок». URL : https://naurok.com.ua/biblioteka

6. Білаш О. Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2015. № 23. С. 12–15.

7. Богайчук Р. В. Практика ейдетики в початковій школі та дошкільних закладах : посібник для вчителя та вихователя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. 48 с.

8. Бутузова Л. П., Закревська А. М. Використання засобів мнемотехніки для розвитку пам'яті у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку. *Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success* : proceedings of the XXI International Scientific and Practical Conference (Vilnius, Lithuania, May 1–3, 2024). Vilnius : International Scientific Unity, 2024. P. 202–206. URL : https://surl.li/nqzthq

9. Бутузова Л., Дмитрієва С. Особливості розвитку пам’яті дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій.* 2026. № 1. С. 38–48. DOI : https://doi.org/10.37203/kibit.2026.54.05.

10. Гайдаш О. О., Махотіна Д. В. Розвиток пам’яті у молодшому шкільному віці. *Актуальні питання сучасної психології :* збірник наукових праць. Т. 2. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 209–214. URL : https://library.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Aktualny_pitannya_suc.psihologii_2_2015.pdf#page=209.

11. Гальченко В. М., Литвин В. А. Розвиток пам’яті старших дошкільників засобом ейдетики. *Психологічна проблематика наукового доробку працівників вищої школи* : матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 2020 р.). Київ, 2020. С. 15–18.

12. Дитяча психологія : курс лекцій / Н. П. Пихтіна, О. П. Пісоцький. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 169 с.

13. Дмитрієва С. М., Балабанова І. В. Психологічні особливості розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. *Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика :* матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 10 квітня 2025 р.). Умань, 2025. С. 26–29. URL : https://eprints.zu.edu.ua/44093/1/1.pdf.

14. Дошкільник, крок у шкільне життя : навчально-методичний посібник / Т. О. Піроженко, І. І. Карабаєва, Л. І. Соловйова, Л. Д. Токарєва, О. І. Федорчук, О. Ю. Хартман; за наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 149 с.

15. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

16. Дуткевич Т. В. Дитяча розвивально-корекційна психологія (теоретичний курс) : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2017. 265 с.

17. Кахаєва Л. Є., Кузнєцова Л. О. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників. Харків : Видавнича група «Основа», 2011. 143 с.

18. Ковалевська Н., Пасічніченко А. Вплив сучасних розвивальних ігор на формування ігрової компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 3–9. DOI : https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278175.

19. Копилова О. П., Ткаченко В. М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Старша група. Харків : Ранок, 2010. 128 с.

20. Круглова О. Г. Мнемотаблиці для заучування віршів. Всеосвіта : бібліотека матеріалів автора. URL : https://vseosvita.ua/user/id16519/library

21. Крутій К. Л., Кулиніч О. П., Погрібняк Н. В. Конспекти занять з художньо-мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009. 164 с.

22. Крутій К. Л., Кулиніч О. П., Погрібняк Н. В. Конспекти занять з художньо-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. 200 с.

23. Кудикіна Н. В. Теорія ігрової діяльності дітей : монографія. Київ : НМЦВД КУ імені Бориса Грінченка, 2012. 235 с.

24. Кушнірик Н. Я. Гра як важливий засіб всебічного розвитку дітей дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету.* Серія : Педагогічні науки. 2010. Вип. 176. С. 79–82.

25. Матвійчук В. Мнемотаблиці до українських казок. *Facebook*. URL : https://www.facebook.com/share/p/1JweXmZDdQ/

26. Мнемотехніка для дошкільнят / А. Чумаченко, Л. Гавриліна, В. Авраменко та ін. ; упоряд. В. Семизорова, Н. Родоміцька. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2019. 168 с.

27. Мянівська І. П., Бутузова Л. П. Особливості розвитку пам’яті дошкільників з важкими порушеннями мовлення. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи* : збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 6 травня 2026 р.). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2026. С. 304–309. URL: https://surl.li/sgzvbt.

28. Назаренко І. І. Мнемотехніка як ефективний засіб розвитку пам’яті у дітей корекційної групи. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Слов’янськ, м. Дніпро, 6–7 грудня 2023 р.) / відп. ред. О. Хващевська. Слов’янськ, 2023. С. 178–180. URL : https://psll.paradox.dn.ua/files/97/ua/194/--V---2023.pdf#page=179.

29. Овдієнко І. М., Маруда Т. М. Розвиток пам’яті дітей молодшого шкільного віку засобами мнемотехніки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 141–145. URL : https://surl.li/urtalz.

30. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування : навчально-методичний посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цвєткова ; за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.

31. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2006. 525 с.

32. Павликівська А. І. Мнемодоріжки. Facebook. URL: https://www.facebook.com/share/p/1Fs9ScdjiE/

33. Панасенко Е., Гарипова З. Особливості пам’яті та її діагностика у дітей молодшого дошкільного віку. *Наукові студії* : збірник наукових праць за результатами Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» «Перспективні напрямки сучасної науки та освіти» (м. Краматорськ, 19–20 травня 2021 р.) / за заг. ред. Е. А. Панасенко. Краматорськ : Друкарський Дім, 2021. Вип. 7. С. 5–15. URL : https://dspace.ddpu.edu.ua/handle/123456789/1394.

34. Пихтіна Н. П., Пісоцький О. П. Дитяча психологія : курс лекцій. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 169 с.

35. Піроженко Т. О., Завязун Т. В., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Сахно О. О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016. 88 с.

36. Пісоцький В. П., Горянська А. М. Психологія. Частина 1. Загальна психологія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 259 с.

37. Психічний і особистісний розвиток дошкільників: комплексна діагностика : навчальний посібник / за ред. Е. А. Панасенко, Н. В. Дметерко та ін. Краматорськ : Видавництво ЦТРІ «Друкарський Дім», 2016. 388 с.

38. Рібцун Ю. В. Використання ейдетики в розвитку когнітивної та мовленнєвої діяльності дошкільників. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 222–226.

39. Розвиток та діагностика пізнавальних процесів дошкільника : навчально-методичний посібник / уклад. М. І. Олійник, Ю. В. Журат, Г. С. Фесун. Чернівці : Родовід, 2019. 176 с.

40. Савченко М. С., Бабік І. В., Марєєва Т. В. Вплив ігрових методів на когнітивний розвиток дітей дошкільного віку. *Педагогічна Академія : наукові записки*. 2025. Вип. 16. DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.15014924.

41. Система розвивально-ігрових занять з ейдетики для дітей старшого дошкільного віку : методичний посібник / уклад. Н. В. Стаднік, Г. В. Бєлєнька, Ю. О. Волинець. Київ : Компринт, 2018. 104 с.

42. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : підручник. Київ : Каравела, 2019. 400 с.

43. Тарасевич О. В. Психологічні особливості розвитку пам’яті у дітей молодшого шкільного віку. *Гуманітарний корпус :* збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 12. С. 120-123.

44. Тесленко С. Використання словесних асоціацій для кращого запам’ятовування тексту дитиною-дошкільником. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 46, т. 2. С. 167–171. DOI : https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-27.

45. Хлєбнікова Г. О. Мнемовірш «Іменини цибулини». *Facebook*. URL : https://www.facebook.com/share/p/1FyBKEbQwC/

46. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник. 3-тє видання, оновлено зі змінами та доповненнями. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 152 с.

47. Чумаченко А., Гавриліна Л. Мнемотехніка для дошкільнят. Київ : «Шкільний світ», 2019. 168 с.

48. Шеляг З. М. Особливості розвитку пам’яті дітей дошкільного віку під час війни. *Психологічні особливості переживання ситуації невизначеності :* матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2024. С. 152.

49. Шульга Н. Мнемотехніка як засіб розвитку креативного потенціалу дитини. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, 22–23 квітня 2021 р.). Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 40–41.

50. Baddeley A. D. Working Memory: Theories, Models, and Controversies. *Annual Review of Psychology*. 2012. Vol. 63. P. 1-29. DOI : https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100422.

51. Digital Device Usage and Childhood Cognitive Development: Exploring Effects on Cognitive Abilities / V. J. Clemente-Suárez, A. Beltrán, S. Herrero-Roldán, S. Rodríguez-Besteiro et al. *Children*. 2024. Vol. 11, № 11. Art. 1299. DOI : https://doi.org/10.3390/children11111299.

52. Dughi T., Torkos H. Development of Memory Skills in Preschoolers. *Agora Psycho-Pragmatica*. 2022. Vol. 15, № 1. P. 81–92.

53. Evans D. Focus and recall: the impact of mnemonics on preschool education. *Journal of Educational Psychology*. 2022. Vol. 47, № 4. P. 225–239.

54. Fitamen C., Blaye A., Camos V. Five-Year-Old Children's Working Memory Can Be Improved When Children Act on a Transparent Goal Cue. *Scientific Reports*. 2019. Vol. 9. P. 18–20.

55. Gathercole S. E., Alloway T. P. Working Memory and Learning: A Practical Guide for Teachers. London : SAGE Publications, 2008. 144 p.

56. Mayer R. E. Multimedia Learning. 3rd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 416 p.

57. Turner P., Wilson K. Enhancing memory and concentration in preschoolers through mnemonics. *Journal of Cognitive Education*. 2024. Vol. 29, № 4. P. 203–217.

58. Zhurat Y., Oliinyk M. Psychological and Pedagogical Optimization Tools for the Volition Behaviour of the Over-Fives. Education Facing Contemporary World Issues / ed. by E. Soare, C. Langa. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. 2019. Vol. 67. P. 217-223. DOI : https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.08.03.26.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методики дослідження

Додаток А.1

Методика запам’ятовування десяти слів

Матеріал: 10 слів, не пов’язаних одне з одним за змістом.

Слова до тесту: яблуко, ніс, слон, дуб, лампа, голка, книга, машина, ворона, молоток.

Добираючи слова самостійно, потрібно слідкувати за тим, щоб слова називали знайомі дітям предмети, не були пов’язані за змістом, були односкладові чи двоскладові. Слова слід вимовляти не поспішаючи, в одному темпі. Після того як ви голосно і виразно прочитали слово, зробіть паузу на 1- 2 секунди і лише після неї вимовте наступне слово, зробіть паузу на 1- 2 секунди і лише після неї вимовте наступне слово. Зверніть увагу, як дитина слухає слова, чи намагається їх запам’ятати, як часто відволікається. Не варто у цю хвилину робити їй зауваження. Після проведення тесту результати спостережень можуть допомогти вам проаналізувати, що перешкоджало, а що допомагало дитині під час запам’ятовування слів.

Повторне тестування бажано проводити не раніше, ніж через 2 - 3 місяці. Відповіді дитини фіксуйте в протоколі.

Інструкція: Послухай уважно слова, які я прочитаю, і постарайся їх запам’ятати. Після того, як закінчу їх читати, ти назвеш ті слова, які запам’ятав.

Оцінювання результатів. Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених слів (незалежно від їх послідовності). За кожне правильно відтворене слово нараховується 1 бал. Максимальний результат - 10 балів.

Високий рівень – 6-10 балів.

Середній рівень – 4-5 балів.

Низький рівень – 1- 3 бали.

Додаток А.2

Методика «Запам’ятай малюнки»

Матеріали: два примірники зображень – для запам’ятовування (9 різних фігур) та відтворення (9 фігур з примірника для запам’ятовування та 6 інших)

Хід дослідження. Дитині|дитяті| показують малюнок із|із| зображенням різних фігур. Просять |прохають| розглянути|розглядувати| цей малюнок дуже уважно і запам'ятати фігури (їх має| бути 9).

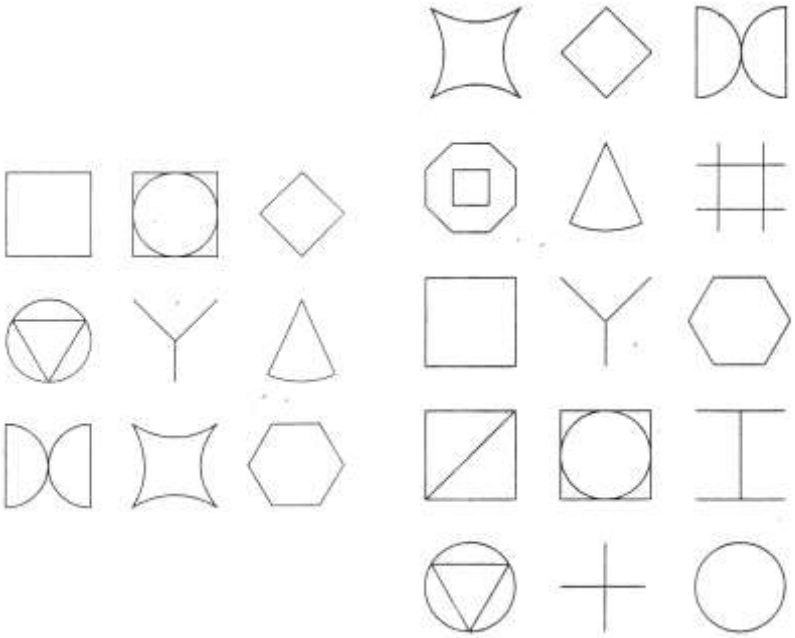

Далі дитині|дитяті| показують інший малюнок, на якому є 9 зображень з|із| першого малюнка і ще 6 інших, і просять|прохають| її показати усі 9 картинок з|із| першого малюнка.

Час демонстрації першого малюнка 30 секунд. Після|потім| цього дану картинку прибирають з|із| поля зору дитини|дитяти| і замість неї показують іншу картинку.

Експеримент продовжується|триває| доти|до тих пір|, поки|доки| дитина|дитя| не впізнає|упізнає| всі зображення, але|та| не довше 1,5 хвилин|мінути|.|мінуту|

Оцінка результатів.

10 балів – дитина впізнала на картинці всі дев'ять зображень, показаних їй на першій картинці , витративши на це менше 45 сек.

8-9 балів – дитина впізнала на картинці 7-8 зображень за час від 45 до 55 сек.

6-7 балів – дитина впізнала 5-6 зображень за час від 55 до 65 сек.

4-5 балів – дитина впізнала3-4 зображення за час від 65 до 75 сек.

2-3 балу – дитина впізнала 1-2 зображення за час від 75 до 85 сек.

0-1 бал – дитина не впізнала на картинці жодного зображення протягом 90 сек і більше.

Додаток А.3

Методика оцінювання короткочасної та відстроченої зорової пам’яті

Матеріали: 10 картинок для запам’ятовування.

Хід дослідження. Покажіть дитині|дитяті| по черзі 10 картинок, на кожній з яких зображений|змальовувати| знайомий предмет. Час демонстрації кожної картинки 1-2 секунди. Після|потім| знайомства дитини|дитяти| зі|із| всіма десятьма картинками по черзі попросіть назвати|накликати| предмети, які вона запам'ятала. Порядок|лад| не має значення

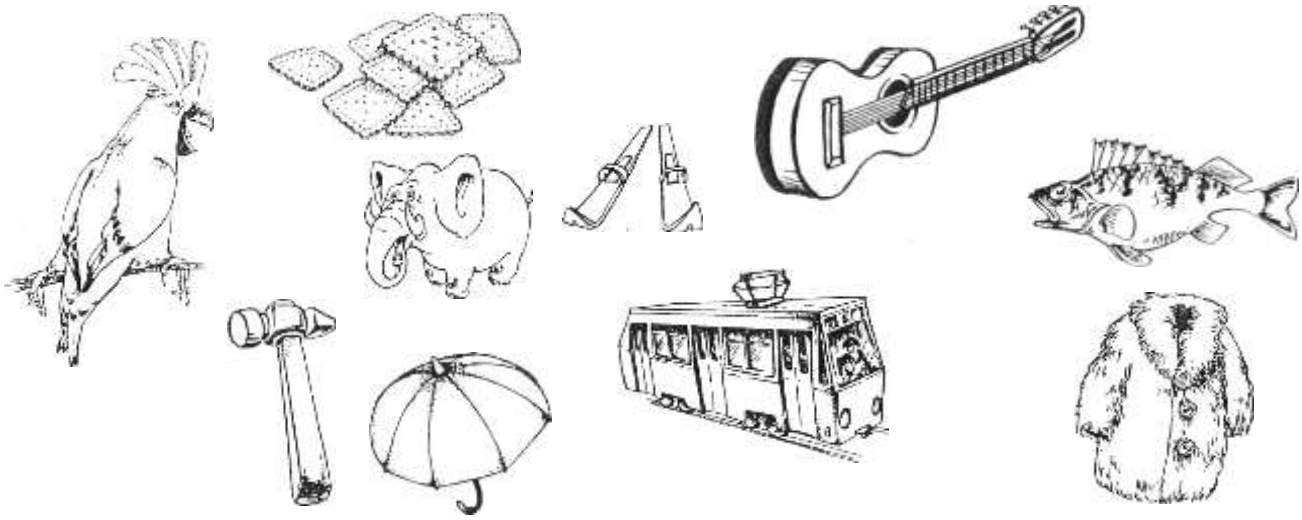

Враховується, скільки предметом від їх загального числа названо дитиною по пам'яті; повтори не враховуються, а також названі предмети, яких на картинках не було. Покажіть дитині ті картинки, які вона забула.

Попросіть знову пригадати всі картинки через 10 хвилин. Знову відзначте результат. Потім запропонуйте пригадати всі картинки через 1 годину.

Оцінювання результатів. Показник для реєстрації: кількість правильно відтворених назв картинок (незалежно від їх послідовності). За кожну правильно відтворену картинку нараховується 1 бал. Максимальний результат – 10 балів: високий рівень – 6-10 балів, середній рівень – 4-5 балів, низький рівень – 1-3 бали.

Додаток А.4

Методика «Відтворення оповідання» (адаптація для дошкільників

Матеріали: Оповідання оповідання В.О. Сухомлинського «Врятував сонечко», «Чому мама так хвалить?».

Хід дослідження. Дитині зачитують невелике оповідання, яке необхідно уважно прослухати, щоб потім переказати його зміст. Після першого прочитання дитині пропонували самостійно відтворити почуте. Фіксується зміст переказу, послідовність викладу, кількість відтворених змістових елементів, пропуски, спотворення та додавання інформації, відсутньої в оригінальному тексті.

Якщо первинне відтворення було неповним, текст може бути прочитаний повторно та зафіксовано заново показники.

Критерії оцінювання. Оцінювання здійснюється за якісними характеристиками відтворення. Максимальна кількість балів – 10.

Таблиця А.1 – Операціоналізація критеріїв оцінювання

Критерій	0 балів	1 бал	2 бали
Повнота змісту	Відтворює лише окремі фрагменти або не може передати основний зміст	Передає загальний зміст, але пропускає суттєві елементи	Повно відтворює основні змістові елементи оповідання
Точність відтворення	Допускає значні змістові спотворення або не передає основних подій	Загалом передає зміст, але допускає окремі неточності	Точно передає основні події та змістові деталі
Послідовність подій	Не зберігає логічної послідовності подій	Частково порушує послідовність або потребує допомоги для її відновлення	Послідовно відтворює події відповідно до логіки оповідання
Самостійність переказу	Не може розпочати або продовжити переказ без істотної допомоги	Переказує самостійно частково, потребує навідних запитань або підказок	Самостійно відтворює зміст без додаткових підказок

Розуміння основної думки	Не розуміє або не може визначити основну думку навіть за допомоги	Частково розуміє основну думку, але формулює її неточно або після додаткових запитань	Самостійно й адекватно передає основну думку твору

Оцінювання результатів.

1. Низький рівень (0-3 бали).
2. Середній рівень (4-6 балів).
3. Достатній рівень (7-8 балів).
4. Високий рівень (9-10 балів).

Додаток Б

Програма розвитку пам’яті дітей старшого дошкільного віку засобами ігрових технологій

Мета програми: розвиток слухової, зорової, словесно-логічної та довільної пам’яті дітей старшого дошкільного віку шляхом систематичного використання ігрових технологій, флешкарток, мнемотаблиць, мнемодоріжок, піктограм, віршів, казок та оповідань за серіями картинок.

Основні завдання програми:

- розвивати обсяг, точність і тривалість запам’ятовування;
- формувати навички довільного запам’ятовування та відтворення інформації;
- розвивати зорову й слухову пам’ять;
- формувати вміння встановлювати смислові зв’язки, класифікувати та систематизувати інформацію;
- навчати дітей використовувати мнемотехнічні прийоми для запам’ятовування словесного й образного матеріалу;
- розвивати послідовність відтворення подій, зв’язне мовлення та логічне мислення;
- формувати самостійність у виборі способів запам’ятовування.

Цільова група: діти старшого дошкільного віку.

Тривалість реалізації: 6-8 тижнів.

Періодичність: 2-3 заняття на тиждень.

Тривалість одного заняття: 20-25 хвилин.

Форми роботи: групова, підгрупова та індивідуальна.

Основні принципи реалізації: систематичність, послідовність, доступність, наочність, поступове ускладнення завдань, урахування індивідуальних можливостей дітей, активне залучення до ігрової діяльності.

І. Підготовчий етап

Заняття 1. Розвиток слухової пам’яті

Мета заняття: розвиток слухової пам’яті, поступове збільшення обсягу запам’ятовування та формування навичок довільного запам’ятовування й точного відтворення словесної інформації.

Гра «Повтори слова».

Мета: розвиток слухової пам’яті, поступове збільшення її обсягу та формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення словесного матеріалу.

Хід виконання. Дорослий називає дитині кілька слів у певній послідовності та пропонує повторити їх у тому самому порядку. Спочатку використовують 2–3 слова, поступово збільшуючи їхню кількість відповідно до можливостей дитини. Якщо дитина успішно відтворює слова, завдання ускладнюють, додаючи по одному слову. Після кожної спроби дитину заохочують до подальшого виконання завдання.

Гра «Ланцюжок слів».

Мета: розвиток слухової пам’яті, збільшення її обсягу, формування довільного запам’ятовування та відтворення словесної інформації, розвиток уваги й послідовності мислення.

Хід виконання. Діти по черзі називають слова, повторюючи всі слова, сказані попередніми учасниками, та додаючи одне нове слово. Наприклад, перша дитина каже: «кіт», друга – «кіт, м’яч», третя – «кіт, м’яч, сонце». Гра триває доти, доки діти можуть правильно відтворювати послідовність слів. За потреби дорослий допомагає дітям, поступово збільшуючи довжину ланцюжка відповідно до їхніх можливостей.

Гра «Запам’ятай і назви».

Мета: розвиток слухової пам’яті, збільшення її обсягу, формування довільного запам’ятовування та відтворення словесної інформації в прямому й зворотному порядку, розвиток уваги та слухового зосередження.

Хід виконання. Дорослий називає дитині ряд слів і пропонує уважно їх запам’ятати. Спочатку дитина відтворює слова в тій самій послідовності, у якій їх почула (прямий порядок), а потім – у зворотному порядку. Наприклад, дорослий називає слова: «кіт, м’яч, сонце», а дитина повторює їх спочатку в прямому порядку («кіт, м’яч, сонце»), а потім у зворотному («сонце, м’яч, кіт»). Починають із 2-3 слів, поступово збільшуючи їхню кількість відповідно до можливостей дитини. За потреби дорослий надає підказки та заохочує дитину до виконання завдання.

Завершення заняття. Дорослий заохочує дітей до виконання завдань і підтримує їхні спроби точно відтворювати словесну інформацію.

Заняття 2. Розвиток слухової пам’яті та смислового запам’ятовування

Мета заняття: розвиток слухової пам’яті, формування навичок осмисленого запам’ятовування, удосконалення вміння виокремлювати зайве слово, встановлювати смислові зв’язки та класифікувати інформацію.

Гра «Зайве слово».

Мета: розвиток слухової пам’яті, формування довільного та смислового запам’ятовування, удосконалення вміння виокремлювати зайве слово за певною ознакою, розвиток уваги, логічного мислення та мовлення.

Хід виконання. Дорослий називає дитині ряд слів, об’єднаних спільною смисловою ознакою, серед яких одне слово є зайвим. Дитина має уважно прослухати й запам’ятати слова, визначити зайве та пояснити свій вибір. Наприклад: «яблуко, груша, слива, морква». Дитина визначає, що зайве слово – «морква», оскільки решта слів називають фрукти. На наступному етапі дитині пропонують відтворити слова з ряду по пам’яті. Поступово завдання ускладнюють, збільшуючи кількість слів і добираючи складніші смислові групи відповідно до можливостей дитини.

Гра «Закінчи речення».

Мета: формування усвідомленого запам’ятовування та логічного відтворення інформації. Розвиток логічного й асоціативного мислення,

уміння встановлювати смислові та причинно-наслідкові зв’язки між словами й реченнями, добирати відповідні за змістом слова, розуміти значення почутої інформації та будувати граматично правильні висловлювання.

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині прослухати незавершене речення та доповнити його словом або кількома словами відповідно до змісту. Спочатку використовують прості, добре знайомі дитині речення, які мають очевидне завершення. Наприклад: «Узимку на вулиці холодно, тому люди одягають…» (теплий одяг); «Пташка живе в…» (гнізді); «Перед сном дитина чистить…» (зуби).

Після ознайомлення з правилами дорослий послідовно зачитує речення, а дитина уважно слухає, осмислює зміст і самостійно добирає відповідне завершення. За потреби дорослий пропонує кілька варіантів відповіді або ставить навідні запитання, які допомагають встановити смислові зв’язки. Після правильної відповіді дитині можна запропонувати повторити повне речення, щоб закріпити його зміст і словесну конструкцію.

Для розвитку усвідомленого запам’ятовування після виконання кількох завдань дорослий пропонує дитині пригадати попередні речення та відтворити їх разом із доповненнями. Поступово завдання ускладнюють: використовують речення з менш очевидним завершенням, складніші граматичні конструкції, причинно-наслідкові зв’язки та короткі логічні історії з пропущеними словами.

На завершальному етапі дитині пропонують самостійно придумувати завершення до речень, пояснювати свій вибір і складати власні речення за заданими словами. Дорослий заохочує різні логічно обґрунтовані варіанти відповідей, звертаючи увагу на їхню змістову відповідність, послідовність і граматичну правильність. Складність завдань регулюють відповідно до віку та індивідуальних можливостей дитини.

Гра «Групуй предмети».

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння систематизувати, класифікувати й структурувати інформацію для полегшення її запам’ятовування та подальшого відтворення.

Хід виконання. Дорослий готує набір карток із зображеннями різних предметів, тварин, рослин, продуктів харчування або інших знайомих дитині об’єктів. Спочатку дитині пропонують уважно розглянути картки, назвати зображені предмети та визначити їхні характерні ознаки. Потім дорослий пояснює, що предмети можна об’єднувати в групи за спільними властивостями, що допомагає краще запам’ятовувати інформацію.

На початковому етапі дорослий пропонує дитині розподілити картки на дві-три групи за очевидною ознакою. Наприклад, розкласти зображення на групи «тварини», «овочі» та «фрукти» або розподілити предмети за кольором, формою чи призначенням. Під час виконання завдання дитина називає кожну групу та пояснює, чому певні предмети належать саме до неї.

На наступному етапі дитині пропонують запам’ятати розташування карток або перелік предметів у кожній групі. Після короткого розглядання картки прибирають, а дитина намагається пригадати якомога більше предметів і назвати їх за групами. Дорослий звертає увагу дитини на те, що групування допомагає об’єднати окремі слова в змістові категорії та полегшує їх відтворення.

Для ускладнення завдання дитині пропонують самостійно визначити принцип класифікації, згрупувати предмети за менш очевидними ознаками або знайти предмет, який не відповідає певній групі. Наприклад, серед зображень яблука, груші, сливи, моркви та персика необхідно визначити зайвий предмет і пояснити свій вибір. На наступному етапі можна запропонувати класифікувати ті самі предмети за іншою ознакою, наприклад за кольором або формою.

На завершальному етапі дитина самостійно групує новий набір предметів, запам’ятовує їх за категоріями та відтворює без зорових підказок. Дорослий заохочує дитину пояснювати обраний спосіб класифікації, порівнювати різні варіанти групування й визначати, який із них допоміг найкраще запам’ятати матеріал.

Поступово кількість предметів збільшують, а завдання ускладнюють відповідно до віку та індивідуальних можливостей дитини. Під час гри важливо заохочувати самостійність, аргументованість відповідей і свідоме використання групування як стратегії ефективного запам’ятовування.

Заняття 3. Розвиток зорової пам’яті засобами карток

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, уваги, спостережливості та точності запам’ятовування й відтворення візуальної інформації.

Гра «Запам’ятай картинку».

Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення побаченого, розвиток уміння помічати й запам’ятовувати дрібні деталі, визначати розташування предметів і відтворювати цілісний образ на основі зорового сприймання.

Хід виконання. Дорослий показує дитині сюжетну картинку або зображення з кількома предметами та пропонує уважно розглянути її й запам’ятати якомога більше деталей. Час розглядання залежить від віку та індивідуальних можливостей дитини. Після цього картинку прибирають і ставлять запитання про її зміст: які предмети були зображені, скільки їх було, якого вони кольору, де розташовувалися, які деталі дитина запам’ятала. Дитина намагається відтворити побачене, відповідаючи на запитання або описуючи картинку самостійно.

На наступному етапі можна запропонувати дитині вибрати з кількох зображень ті предмети, які були на картинці, або знайти відмінності між початковим зображенням і зміненим варіантом. Поступово використовують картинки з більшою кількістю деталей і складнішим сюжетом, скорочують час для запам’ятовування та зменшують кількість підказок. Наприкінці дорослий разом із дитиною перевіряє правильність відповідей, звертаючи увагу на деталі, які вдалося запам’ятати, і підтримуючи прагнення до точнішого відтворення.

Гра «Що зникло?».

Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення побаченого, удосконалення концентрації та спостережливості, розвиток уміння помічати зміни, визначати відсутні елементи й пригадувати розташування предметів, розвиток логічного мислення та самостійності під час виконання завдань.

Хід виконання. Дорослий розміщує перед дитиною кілька предметів або карток із зображеннями та пропонує уважно розглянути їх і запам’ятати. Після короткого ознайомлення дитина заплющує очі, а дорослий прибирає один із предметів. Потім дитині пропонують знову подивитися на розкладені предмети, визначити, якого саме предмета не вистачає, і назвати його.

На початковому етапі використовують 3-4 добре знайомі дитині предмети, поступово збільшуючи їхню кількість і прибираючи за один раз два або більше предметів. Для ускладнення завдання можна змінювати розташування предметів перед тим, як прибрати один із них, або пропонувати дитині не лише назвати відсутній предмет, а й пригадати його колір, форму та місце розташування. Під час гри дорослий заохочує дитину уважно спостерігати, самостійно пригадувати побачене та пояснювати свій вибір. Складність завдання регулюють відповідно до віку й індивідуальних можливостей дитини.

Гра «Знайди пару».

Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування та відтворення, розвиток уміння впізнавати та співвідносити однакові зображення, запам’ятовувати їхнє розташування на ігровому полі, стимулювання логічного мислення й формування стратегії пошуку пар.

Хід виконання. Дорослий розкладає перед дитиною картки із парними зображеннями лицьовою стороною догори та пропонує уважно розглянути їх

і запам’ятати розташування. Після цього картки перевертають зображенням донизу. Дитина по черзі відкриває дві картки, намагаючись знайти однакові зображення. Якщо картки збігаються, дитина забирає пару або залишає її відкритою відповідно до правил гри. Якщо зображення різні, картки знову перевертають, а дитина намагається запам’ятати їхнє розташування, щоб використати цю інформацію під час наступних ходів.

Завершення заняття. Дорослий разом із дітьми обговорює виконані завдання, заохочуючи уважне спостереження, точне запам’ятовування деталей і самостійне відтворення побаченого.

Заняття 4. Запам’ятовування за допомогою флешкарток (Додаток Ж)

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, швидкості впізнавання, концентрації уваги й уміння співвідносити словесну інформацію з відповідними зображеннями.

Гра «Швидко подивись і впізнай».

Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування й упізнавання візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування та відтворення образів, розвиток швидкості зорового сприймання, уміння оперативно розпізнавати предмети, їхні ознаки та деталі, активізація мислення й мовлення.

Хід виконання. Дорослий готує набір флеш-карток із зображеннями знайомих дитині предметів, тварин, рослин або інших об’єктів. Картки демонструють по одній упродовж короткого проміжку часу, пропонуючи дитині уважно розглянути зображення, запам’ятати його та якомога швидше назвати побачений предмет. За потреби дитина може додатково описати його колір, форму, розмір або інші характерні ознаки.

На наступному етапі дорослий швидко показує картки одну за одною, а дитина має впізнати зображення та назвати їх у тій послідовності, у якій вони пред’являлися. Можна також запропонувати дитині знайти серед кількох карток ту, яку вона щойно бачила, або визначити, яке зображення було зайвим чи відсутнім у повторно показаному наборі.

На початковому етапі картки демонструють протягом достатнього для сприймання часу, використовуючи 3-4 знайомі зображення. Поступово тривалість показу скорочують, а кількість карток збільшують відповідно до можливостей дитини. Дорослий підтримує інтерес до гри, заохочує до точних відповідей і звертає увагу не лише на швидкість, а й на правильність упізнавання та запам’ятовування зображень.

Гра «Почуй, запам’ятай і знайди».

Мета: підвищення обсягу слухової пам’яті, формування довільного запам’ятовування, відтворення словесної інформації, удосконалення уміння співвідносити почуте слово з відповідним зображенням.

Хід виконання. Дорослий розкладає перед дитиною флеш-картки із зображеннями різних предметів, тварин, рослин або явищ. Потім чітко називає одне слово, пропонуючи дитині уважно його вислухати, запам’ятати та знайти картку з відповідним зображенням. Дитина обирає картку й називає зображений предмет. На наступному етапі дорослий називає кілька слів поспіль, а дитина має запам’ятати їх і послідовно знайти відповідні картки. Поступово кількість слів збільшують відповідно до можливостей дитини. За потреби використовують підказки та словесне заохочення, поступово зменшуючи допомогу дорослого.

Гра «Запам’ятай і відтвори».

Мета: розвиток зорової пам’яті та формування навичок відтворення послідовності образів.

Хід виконання. Дітям пропонують запам’ятати послідовність зображень на картках, після чого відтворити її за пам’яттю. Роботу організовують відповідно до можливостей дітей, поступово збільшуючи кількість зображень.

Завершення заняття. Обговорення того, які способи допомагали запам’ятовувати зображення та співвідносити їх із почутими словами.

ІІ. Основний етап. Формування мнемотехнічних способів запам'ятовування

Заняття 5. Запам'ятовування словесного матеріалу за допомогою асоціацій і піктограм (Додаток К)

Мета заняття: формування асоціативного запам'ятовування, розвиток довільної пам'яті, образного мислення, уміння кодувати словесну інформацію за допомогою графічних символів і відтворювати її за зоровими опорами.

Гра «Придумай асоціацію».

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам'ятовування, розвиток уміння встановлювати смислові зв'язки між новою та вже відомою інформацією, добирати образи, слова, символи й життєві ситуації для полегшення запам'ятовування. Формування навичок самостійного добору асоціацій, використання індивідуальних способів запам'ятовування, відтворення інформації за створеними асоціативними зв'язками та підвищення впевненості у власних пізнавальних можливостях.

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині слово, предмет, зображення або невеликий перелік слів, які потрібно запам'ятати. Дитині пояснюють, що для кращого запам'ятовування можна пов'язати нову інформацію з чимось знайомим, наприклад із певним образом, кольором, звуком, подією чи особистим досвідом.

На початковому етапі дорослий називає одне слово та пропонує дитині придумати асоціацію до нього. Наприклад, до слова «сонце» дитина може дібрати слова «тепло», «літо», «жовтий», «небо» або уявити сонячний день. Дорослий допомагає дитині пояснити, як саме пов'язані слово й обрана асоціація, заохочуючи різноманітність відповідей.

На наступному етапі дитині пропонують запам'ятати кілька слів, самостійно створивши до кожного з них асоціацію. Наприклад, слово «парасолька» можна пов'язати з дощем, слово «яблуко» – із садом, а слово «книжка» – із читанням. Після короткої паузи дорослий називає асоціації або показує відповідні зображення, а дитина пригадує початкові слова.

Для ускладнення завдання дитині пропонують об’єднати кілька слів в одну незвичайну історію або створити яскравий уявний образ, який допоможе запам’ятати їхню послідовність. Наприклад, слова «кіт», «м’яч», «дерево» можна поєднати в історію про кота, який грався м’ячем біля дерева. Після цього дитина відтворює слова по пам’яті, спираючись на створений образ або історію.

На завершальному етапі дитина самостійно обирає зручний спосіб асоціативного запам’ятовування: добирає слова-асоціації, створює малюнки, уявні образи, короткі історії або пов’язує нову інформацію з власним досвідом. Дорослий пропонує відтворити запам’ятований матеріал через певний проміжок часу та обговорює з дитиною, які асоціації виявилися найефективнішими.

Поступово кількість слів збільшують, а зв’язки між ними роблять менш очевидними. Завдання добирають відповідно до віку та індивідуальних можливостей дитини, заохочуючи її до творчості, самостійного пошуку асоціацій і використання власних стратегій запам’ятовування.

Гра «Запам’ятай за піктограмами».

Мета: розвиток довільної пам’яті, вміння кодувати словесну інформацію за допомогою графічних символів і відтворювати її за зоровими опорами (Додаток К).

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині запам’ятати кілька слів за допомогою відповідних піктограм. Дитина співвідносить словесну інформацію з графічними символами, запам’ятовує їх і відтворює слова за зоровими опорами.

Гра «Розкажи за символами».

Мета: формування навичок смислового запам’ятовування та відтворення короткого тексту за системою графічних позначень (Додаток К).

Хід виконання. Дитині пропонують відтворити зміст короткого тексту, спираючись на систему графічних позначень. Піктограми використовують як опори для пригадування основного змісту й послідовності викладу.

Заняття 6. Запам’ятовування та відтворення послідовностей за мнемодоріжками

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, послідовного відтворення інформації, довільної пам’яті та логічного мислення за допомогою мнемодоріжок і візуальних опор.

Гра «Пройди мнемодоріжкою».

Мета: розвиток зорової пам’яті, послідовного відтворення інформації та вміння встановлювати зв’язки між зображеннями.

Хід виконання. Дітям демонструють мнемодоріжку з кількома послідовно розташованими символами. Після розглядання кожного зображення діти пояснюють його значення та відтворюють послідовність за пам’яттю. Спочатку використовують 3-4 символи, надалі їхню кількість збільшують (Додаток З).

Гра «Що спочатку, що потім?».

Мета: формування усвідомленого запам’ятовування та логічного відтворення інформації. Розвиток логічного мислення, встановлення часових і причинно-наслідкових зв’язків між подіями, формування розуміння послідовності дій, уміння визначати початок, перебіг і завершення певної ситуації, прогнозувати подальший розвиток подій та пояснювати їхню послідовність. Збагачення словникового запасу, розвиток зв’язного мовлення, самостійності й навичок осмисленого відтворення інформації.

Хід виконання. Дорослий готує серії сюжетних картинок або словесно описує ситуації, у яких події відбуваються в певній послідовності. Дитині пропонують уважно розглянути картинки або прослухати опис ситуації, визначити, що відбувається спочатку, що потім і чим усе завершується.

На початковому етапі дорослий використовує дві-три картинки, які відображають прості, знайомі дитині дії. Наприклад: «Посадили насіння – полили землю – виросла квітка» або «Помили руки – витерли рушником». Дитина розкладає картинки в правильній послідовності та пояснює свій вибір, використовуючи слова й вислови: «спочатку», «потім», «після цього», «нарешті».

На наступному етапі дитині пропонують складніші серії з чотирьох-п’яти картинок або короткі словесні історії, у яких потрібно самостійно встановити послідовність подій. Дорослий може ставити навідні запитання: «Що відбулося спочатку?», «Чому це сталося?», «Що відбулося після цього?», «Чим завершилася ситуація?». Дитина має не лише визначити порядок подій, а й пояснити логічні та причинно-наслідкові зв’язки між ними.

Для розвитку усвідомленого запам’ятовування після виконання завдання картинки прибирають і пропонують дитині відтворити послідовність подій по пам’яті. Можна також запропонувати продовжити незавершену історію, передбачити наступну подію або визначити, що зміниться, якщо порушити порядок дій.

Поступово складність гри збільшують: використовують більшу кількість картинок, складніші сюжети та словесні описи без наочного супроводу. Дорослий поступово зменшує кількість підказок, заохочуючи дитину до самостійного аналізу, аргументованих відповідей і послідовного відтворення інформації. Рівень складності добирають відповідно до віку, мовленнєвого розвитку та індивідуальних можливостей дитини.

Гра «Відтвори послідовність».

Мета: розвиток зорової пам’яті, уваги та точності відтворення інформації (Додаток З).

Хід виконання. Дітям пропонують запам’ятати послідовність зображень, після чого відтворити її за пам’яттю. Для закріплення навичок використовують візуальні опори, поступово збільшуючи кількість елементів і зменшуючи допомогу дорослого.

Заняття 7. Розучування вірша «Літо» Олега Роговенка

Мета заняття: вчити дітей уважно слухати та розуміти вірш, запам’ятовувати й відтворювати його за допомогою мнемотаблиці; розвивати зв’язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам’ять, творчу уяву й дрібну моторику; виховувати любов до природи та позитивне ставлення до літа.

Активність «Розглянь і поясни мнемотаблицю».

Мета: формування вміння співвідносити графічні символи зі змістом поетичного твору, розвиток зорової пам’яті та образного мислення (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь демонструє мнемотаблицю до вірша «Літо» та пропонує дітям розглянути її клітинки. Діти пояснюють, що означає кожен символ, і встановлюють зв’язок між зображеннями та змістом поетичного твору.

Активність «Запам’ятай вірш за мнемотаблицею».

Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок послідовного запам’ятовування й відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь виразно читає вірш, послідовно вказуючи на відповідні символи мнемотаблиці. Діти повторюють рядки разом із вихователем, завершують розпочаті ним фрази, а потім відтворюють вірш самостійно. Для закріплення матеріалу можна організувати групове читання та індивідуальне відтворення.

Гра «Поетичний ланцюжок».

Мета: закріплення навичок послідовного відтворення віршованого тексту та розвиток довільної пам’яті (Додаток Г).

Хід виконання. Діти по черзі відтворюють по одному рядку вірша, продовжуючи текст у правильній послідовності.

Завершення заняття. Вихователь обговорює з дітьми, що допомагало пригадувати рядки вірша, ставить запитання за його змістом і заохочує дітей до подальшого відтворення поетичного тексту.

Заняття 8. Розучування віршів «В небо синє» Олени Полянської та «Сонячний дім» Андрія Німенка

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, зв’язного мовлення й навичок послідовного запам’ятовування та відтворення віршованих текстів за допомогою мнемотаблиць.

Активність «Від символу до рядка».

Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування навичок запам’ятовування поетичного тексту через асоціативні зображення (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь демонструє мнемотаблицю до вірша «В небо синє», читає вірш і послідовно вказує на символи. Діти пояснюють значення зображень, співвідносять їх із рядками поетичного твору та повторюють текст, спираючись на зорові опори.

Активність «Сонячний дім: запам’ятай і відтвори».

Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, здатності запам’ятовувати й відтворювати текст на основі послідовності смислових опор (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь читає вірш «Сонячний дім» та демонструє мнемотаблицю, пояснюючи зв’язок між символами й змістом тексту. Діти послідовно розглядають зображення, повторюють рядки за вихователем, завершують розпочаті фрази й намагаються відтворити вірш самостійно.

Гра «Пригадай за картинкою».

Мета: закріплення навичок самостійного відтворення віршованого тексту за зоровими опорами (Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь показує дітям окремі зображення з мнемотаблиці та пропонує пригадати відповідні рядки вірша. Діти відтворюють текст, спираючись на зорові образи.

Завершення заняття. Вихователь обговорює з дітьми поетичні образи та запитує, які символи допомогли їм краще запам’ятати вірші.

Заняття 9. Запам’ятовування віршів про осінь

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, послідовного відтворення віршованого тексту, збагачення словникового запасу словами на позначення осінніх явищ і виховання любові до природи.

Активність «Дари осені: від зображення до слова».

Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування вміння запам’ятовувати віршований текст за допомогою асоціативних зображень (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь демонструє мнемотаблицю до вірша «Дари осені», читає текст і пропонує дітям розглянути символи, які відображають його зміст. Діти пояснюють значення зображень, співвідносять їх із відповідними рядками й повторюють вірш, спираючись на мнемотаблицю.

Активність «Кленові листочки: запам’ятай послідовність».

Мета: розвиток зорової пам’яті, образного мислення та навичок послідовного відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь читає вірш «Кленові листочки» та демонструє мнемотаблицю. Діти розглядають послідовність символів, пояснюють їхнє значення й повторюють вірш за вихователем. Потім їм пропонують відтворити рядки за зоровими опорами.

Гра «Знайди помилку у вірші».

Мета: розвиток слухової пам’яті, уваги та точності відтворення словесного матеріалу (Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь пропонує дітям уважно слухати вірш і помічати помилки у відтворенні рядків. Діти визначають неправильне слово або вислів і називають правильний варіант, спираючись на запам’ятований текст.

Завершення заняття. Вихователь ставить запитання за змістом віршів, пропонує пригадати осінні образи та заохочує дітей до самостійного відтворення тексту.

Заняття 10. Запам’ятовування віршів «Іменини цибулини» та «Танцювала риба з раком»

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок послідовного відтворення віршованих текстів за асоціативними зображеннями, розвиток образного мислення, уваги та почуття ритму.

Активність «Іменини цибулини: запам’ятай за символами».

Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, формування навичок відтворення тексту за асоціативними зображеннями (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь знайомить дітей із віршем «Іменини цибулини», демонструє мнемотаблицю та пояснює зв’язок між символами й рядками тексту. Діти розглядають зображення, повторюють рядки за вихователем і намагаються відтворити вірш, спираючись на послідовність символів.

Активність «Танцювала риба з раком: відтвори за мнемотаблицею».

Мета: розвиток слухової пам’яті, почуття ритму, образного мислення та навичок відтворення віршованого тексту (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь виразно читає текст «Танцювала риба з раком», демонструючи відповідні зображення мнемотаблиці. Діти співвідносять символи зі змістом вірша, повторюють рядки та відтворюють текст, зберігаючи його послідовність і ритм.

Гра «Який символ зник?».

Мета: розвиток зорової пам’яті, концентрації уваги та здатності відтворювати словесний матеріал за неповною зоровою опорою (Додаток Г).

Хід виконання. Дітям демонструють мнемотаблицю до вірша. Після ознайомлення з її символами один із них прибирають або закривають. Діти визначають, якого символу не вистачає, і пригадують відповідний рядок вірша.

Завершення заняття. Вихователь пропонує дітям відтворити окремі рядки віршів за мнемотаблицями та обговорює, які зорові опори допомагали пригадувати текст.

Заняття 11. Запам’ятовування віршів Тараса Шевченка «Дивлюся, аж сяє…» та «Село»

Мета заняття: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення, осмисленого запам’ятовування й відтворення поетичного тексту за послідовністю смислових опор; виховання любові до рідної землі та поваги до культурної спадщини.

Активність «Український ранок: відтвори за образами».

Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, образного мислення та здатності відтворювати поетичний текст за послідовністю смислових опор (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь знайомить дітей із поетичним текстом Тараса Шевченка «Дивлюся, аж сяє…», демонструє портрет поета та ілюстрації українських краєвидів. Після виразного читання вірша діти обговорюють його зміст і пояснюють значення образних висловів. Вихователь демонструє мнемотаблицю, послідовно вказує на символи й допомагає дітям співвіднести їх із рядками твору. Діти повторюють текст, спираючись на зорові опори.

Активність «Село: запам’ятай поетичні образи».

Мета: розвиток зорової та слухової пам’яті, формування навичок осмисленого запам’ятовування й відтворення поетичного тексту (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь читає вірш «Село», демонструє ілюстрації сільських краєвидів і мнемотаблицю. Діти розглядають символи, визначають, які образи вони передають, і співвідносять їх із відповідними рядками вірша. Після повторного читання діти відтворюють текст за зоровими опорами.

Гра «Докажи словечко».

Мета: закріплення словесного матеріалу, розвиток слухової пам’яті та швидкості відтворення (Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь промовляє початок рядка або речення з вірша, а діти пригадують і називають пропущене слово. Під час гри використовують слова й вислови з розучуваних текстів.

Завершення заняття. Вихователь обговорює з дітьми поетичні образи, ставить запитання за змістом віршів і пропонує пригадати рядки, які найбільше запам’яталися.

Заняття 12. Запам’ятовування вірша «На свята уся сім’я»

Мета заняття: розвиток довільної пам’яті, формування навичок запам’ятовування й відтворення віршованого тексту за мнемотаблицею, розширення уявлень про українські родинні традиції та виховання поваги до родини й національної культури.

Активність «Родина у символах».

Мета: розвиток зорової пам’яті та вміння співвідносити графічні символи зі змістом поетичного тексту (Додаток В, Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь демонструє мнемотаблицю до вірша «На свята уся сім’я», пропонує дітям розглянути символи та пояснити їхнє значення. Діти встановлюють зв’язок між зображеннями й змістом поетичного тексту, пригадують слова та образи, які відповідають кожному символу.

Активність «Відтвори вірш за мнемотаблицею».

Мета: розвиток довільної пам’яті та формування навичок самостійного відтворення віршованого тексту (Додаток Г).

Хід виконання. Вихователь виразно читає вірш, послідовно вказуючи на відповідні символи мнемотаблиці. Діти повторюють текст за вихователем, завершують розпочаті рядки, а потім намагаються самостійно відтворити вірш за зоровими опорами.

Гра «Віднови послідовність».

Мета: розвиток зорової пам’яті та здатності відновлювати логічну послідовність словесної інформації (Додаток Г).

Хід виконання. Дітям пропонують відновити послідовність символів мнемотаблиці, пов’язаної з віршем. Після відновлення послідовності діти пригадують відповідні рядки та відтворюють текст.

Завершення заняття. Вихователь обговорює з дітьми зміст вірша, родинні традиції та способи, які допомагали запам’ятати текст.

Заняття 13. Переказ казки «Солом’яний бичок»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв’язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образними виразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам’ять, логічне мислення, зв’язне мовлення, дрібну моторику та вміння координувати рухи зі словом; виховувати інтерес до української народної творчості, дружелюбність, бажання допомагати іншим.

Матеріали та обладнання: мнемотаблиця до казки «Солом’яний бичок» (велика для вихователя, маленькі індивідуальні картки за бажанням), чарівна скринька, іграшковий або солом’яний бичок, шматочок смоли, колосок, квитки-геометричні фігури для гри, аудіозапис спокійної народної мелодії.

Привітання та сюрпризний момент.

Вихователь пропонує дітям стати в коло, посміхнутися одне одному й поділитися гарним настроєм. Потім звертає увагу дітей на чарівну скриньку, у якій лежать підказки: шматочок соломи, грудочка пластиліну (імітація смоли) та іграшковий бичок.

Бесіда за казкою (актуалізація знань).

Вихователь ставить запитання:

Хто зробив бичка? (Дід).

З чого він його зробив? (З соломи, паличок та смоли).

Кого першого зустрів бичок на вигоні? (Ведмедя).

Хто був далі? (Вовк, лисиця, зайчик).

Як звірі рятувалися від діда? Що вони йому принесли? (Мед, овець, курей, стрічки).

Активність «Віднови послідовність подій казки».

Мета: розвиток слухової та зорової пам’яті, логічного мислення й уміння встановлювати послідовність сюжетних подій (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь виставляє на дошку мнемотаблицю, у якій кожна клітинка (схема або малюнок) означає певну подію. Діти розглядають зображення та відтворюють послідовність подій казки:

1. Дід та баба сумують.
2. Дід робить бичка з соломи та засмолює смолою.
3. Баба пасе бичка на вигоні.
4. Приходить ведмідь, грузне зубами в смолі. Дід ховає його в погреб.
5. Приходить вовк, застряє. Дід ховає у льох.
6. Приходить лисиця, прилипає. Дід ховає у льох.
7. Приходить зайчик, застряє. Дід ховає у льох.
8. Дід точить ніж біля погреба. Звірі обіцяють викуп.
9. Звірі приносять подарунки (мед, овечок, курей, стрічки). Дід і баба радіють.

Активність «Переказ за мнемотаблицею».

Мета: формування навичок послідовного й зв’язного відтворення тексту, розвиток довільної пам’яті та мовлення (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь коротко переказує перші 2-3 клітинки, чітко вказуючи на символи. Потім діти самостійно переказують казку: спочатку одна дитина починає (початок), друга продовжує (зустріч зі звірами), третя завершує (фінал казки). Вихователь заохочує використання прямої мови («Відпусти мене, діду, я тобі меду принесу...»).

Фізкультхвилинка «Ми – лісові звірята».

Вихователь промовляє слова, а діти виконують відповідні рухи:

«В ліс зелений ми пішли» – ходьба на місці.

«Там бичка в траві знайшли» – нахил уперед.

«Ведмежата тупцяли» – тупають ногами.

«Вовченята бігали» – біг на місці.

«А лисички хвостиком крутили» – рухи стегнами.

«Зайченята весело стрибали» – стрибки.

Гра «Хто що приніс?».

Мета: закріплення змісту казки, розвиток слухової пам’яті та точності відтворення інформації про персонажів і події (Додаток Д).

Хід виконання. Вихователь називає звіра, а діти плескають у долоні, якщо викуп названо правильно (ведмідь – мед, вовк – вівці тощо).

Завершення заняття. Вихователь запитує дітей, чи сподобалася їм подорож у казку та що допомагало швидко й гарно розповідати її. Діти називають мнемотаблицю та малюнки-підказки. Вихователь хвалить дітей за активність і чіткі відповіді.

Заняття 14. Переказ казки «Лисичка та Журавель»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв’язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образними виразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам’ять, логічне мислення, зв’язне мовлення; виховувати почуття гостинності, доброзичливості та розуміння правил товариськості («Як гукнеться, так і відгукнеться»).

Привітання та психогімнастика «Поділися посмішкою».

Діти стають у коло, тримаються за руки й передають посмішку сусідові.

Ігрова ситуація.

Вихователь знаходить у групі чарівну скриньку, усередині якої – загадки про головних героїв.

«В лісі красується, хвостом хизується. Хитрунка руда – курям біда». (Лисичка).

«Довгі ноги, довгий ніс, прилетів до нас із лісу, на болоті жаб шукає, в теплий край узимку відлітає». (Журавель).

Активність «Запам’ятай героїв та їхні дії».

Мета: розвиток зорової пам’яті, уваги й уміння співвідносити персонажів із послідовністю подій (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь виразно розповідає або читає казку «Лисичка та Журавель», а потім обговорює з дітьми її зміст:

Хто є головними героями казки?

Чи можна їх назвати справжніми друзями? Чому?

Яким посудом користувалася Лисичка? А Журавель?

Вихователь демонструє мнемотаблицю, де кожна доріжка відповідає певному епізоду казки:

1. Лисичка зустрічається з Журавлем, розмовляють.
2. Лисичка пригощає Журавля.
3. Журавель запрошує Лисичку.
4. Журавель пригощає Лисичку.

Активність «Розкажи казку за мнемотаблицею».

Мета: розвиток словесно-логічної пам’яті, послідовного відтворення інформації та зв’язного мовлення (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь моделює переказ, відтворюючи 1–2 речення за першою доріжкою. Потім діти по черзі переказують казку повністю, спираючись на зорові підказки мнемотаблиці.

Фізкультхвилинка «Журавлик».

Діти виконують рухи відповідно до слів:

«Довгоногий наш журавлик по болоту ходить» – ходьба з високим підніманням колін.

«Жабеняток та рибчину дзьобом своїм ловить» – нахили вперед, руки за спиною.

«Крила вгору, крила вниз, покружляй і зупинись!» – рухи руками вгору-вниз, кружляння.

Гра «Оціни вчинок».

Мета: закріплення змісту казки, розвиток смислової пам’яті та вміння встановлювати зв’язок між діями персонажів і наслідками їхніх учинків (Додаток Д).

Хід виконання. Діти міркують, як треба було вчинити героям, щоб залишитися друзями, зокрема як правильно пригостити одне одного.

Завершення заняття. Вихователь запитує, яке прислів'я підходить до казки («Як гукнеться, так і відгукнеться») і що найбільше сподобалося дітям. Вихователь хвалить дітей за активність та чіткі відповіді й роздає розмальовки із зображенням героїв казки.

Заняття 15. Переказ казки «Котик і Півник»

Мета заняття: вчити дітей переказувати зміст казки близько до тексту, дотримуючись послідовності подій за допомогою мнемотаблиці, збагачувати словниковий запас образними виразами; розвивати логічне мислення, зорову пам'ять, увагу, уяву; виховувати почуття дружби, взаємовиручки, бажання допомагати друзям у біді та інтерес до українського фольклору.

Матеріали та обладнання: мнемотаблиця до казки «Котик і Півник», іграшки або площинні фігурки Котика, Півника, Лисички, скринька або гарний мішечок, аудіозаписи «Звуки лісу» та «Гра на скрипці».

Привітання та сюрпризний момент.

Діти стають у коло, тримаються за руки й усміхаються одне одному. Вихователь звертає увагу дітей на чарівну скриньку та пропонує відгадати загадку:

«Шпори має – не вершник, кукарікає – не будильник. Хто це?» (Півник).

Вихователь дістає іграшкового Півника. Півник «шепоче» вихователю на вушко, що його ледь не з'їла Лисичка, і він дуже хоче, щоб діти згадали його історію.

Бесіда за казкою.

Вихователь запитує:

З якої казки прийшов Півник? («Котик і Півник»).

Хто був його вірним другом?

Що Котик наказував Півникові, коли йшов у ліс рубати дрова?

Як Лисичка виманювала Півника? Яку пісеньку співала?

Активність «Відтвори сюжет за мнемотаблицею».

Мета: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення та здатності послідовно відтворювати сюжетний матеріал (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь відкриває дошку із мнемотаблицею та розбирає з дітьми кожне віконце:

1. Хатка, Котик і Півник.
2. Котик попереджає Півника про небезпеку.
3. Лисичка біля хатинки.
4. Півник на вікні.
5. Лисичка совалась за хатинкою.
6. Котик з зерном.
7. Лисичка співає пісеньку.
8. Лисичка несе Півника.
9. Котик наздоганяє.
10. Котик плаче.
11. Скрипочка біля мішка.
12. Лисенята біля нори.
13. Великий мішок.
14. Котик несе Півника.
15. Котик і Півник знову разом.

Активність «Самостійний переказ казки».

Мета: розвиток довільної та словесно-логічної пам’яті, формування навичок самостійного відтворення тексту (Додаток Д, Додаток Е).

Хід виконання. Вихователь коротко переказує казку, чітко вказуючи указкою на відповідні квадрати таблиці. Потім діти переказують казку самостійно. Вихователь стежить, щоб діти вживали пряму мову («Ні, Лисичко, котик мені не звелів!») та змінювали інтонацію: голос Лисички – хитрий, голосок Півника – переляканий.

Фізкультхвилинка «Котик прокидається».

Діти імітують рухи котика: потягуються, «вмивають» лапкою мордочку, вигинають спинки, тихо крокують на носочках.

Гра-інсценізація «Пісенька Лисички».

Мета: закріплення змісту казки, розвиток слухової пам’яті та відтворення словесного матеріалу.

Хід виконання. Діти хором або по черзі згадують і співають пісеньку Лисички («Півнику-братику, визирни в віконце...»).

Завершення заняття. Вихователь запитує, чи сподобалося дітям допомагати Півникові, які малюнки-підказки допомогли пригадати казку та яким має бути справжній друг. Вихователь хвалить дітей за кмітливість, чіткі відповіді та гарні перекази. Півник дарує дітям паперові розмальовки із зображенням героїв казки.

ІІІ. Закріплювальний етап. Інтеграція способів запам’ятовування та самостійне відтворення

Заняття 16. Складання розповідей за сюжетними картинками

Мета заняття: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення, словесно-логічної пам’яті, уміння встановлювати часову послідовність подій, послідовно відтворювати інформацію та будувати зв’язні розповіді.

Активність «Розташуй картинки послідовно».

Мета: розвиток зорової пам’яті, логічного мислення та вміння встановлювати часову послідовність подій (Додаток Л).

Хід виконання. Дорослий готує серії сюжетних картинок, об’єднаних спільною темою та послідовністю подій. Дитині пропонують уважно розглянути всі зображення, визначити, що на них відбувається, хто є головними персонажами та які дії вони виконують. Потім картинки перемішують і пропонують дитині самостійно розкласти їх у логічній послідовності, відновивши хід подій.

На початковому етапі використовують серії з 3–4 картинок із простим і зрозумілим сюжетом. Поступово кількість зображень збільшують, сюжети ускладнюють, а допомогу дорослого зменшують.

Активність «Склади розповідь за картинками».

Мета: розвиток словесно-логічної пам’яті, послідовного відтворення інформації та зв’язного мовлення (Додаток Л – сюжетні картинки для складання розповідей).

Хід виконання. Після впорядкування зображень дитина складає за ними зв’язну історію, послідовно описуючи кожну подію та встановлюючи зв’язки між ними. Дорослий за потреби ставить навідні запитання: «Що відбулося спочатку?», «Що сталося потім?», «Чому персонаж так учинив?», «Чим завершилася історія?». Дитині пропонують звертати увагу на важливі деталі, пояснювати причини вчинків персонажів і самостійно формулювати завершення розповіді.

Для розвитку усвідомленого запам’ятовування після складання історії картинки можна прибрати та запропонувати дитині відтворити зміст розповіді по пам’яті. За потреби дорослий допомагає за допомогою ключових слів або запитань, поступово зменшуючи кількість підказок.

На завершальному етапі дитині пропонують самостійно скласти розгорнуту історію, дати їй назву, пояснити причинно-наслідкові зв’язки між подіями та відтворити її зміст без опори на картинки.

Активність «Розкажи за мнемодоріжкою».

Мета: закріплення навичок запам’ятовування й відтворення інформації за послідовністю візуальних опор.

Хід виконання. Дітям пропонують розглянути мнемодоріжку, пояснити значення зображень і встановити зв’язки між ними. Після цього діти відтворюють послідовність за пам’яттю та складають розповідь, використовуючи символи як опори для пригадування подій.

Завершення заняття. Дорослий разом із дітьми обговорює послідовність розповіді, точність відтворення деталей і способи, які допомагали запам’ятати сюжет.

Заняття 17. Запам’ятовування словесного матеріалу за планом та асоціаціями

Мета заняття: формування навичок довільного запам’ятовування, розвиток уміння структурувати інформацію, встановлювати смислові зв’язки, використовувати ключові слова й асоціації для полегшення запам’ятовування та відтворення матеріалу.

Активність «Запам’ятай за планом».

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння структурувати інформацію, поділяти навчальний матеріал на змістові частини та послідовно відтворювати його. Формування навичок виділення головного, встановлення логічних зв’язків між окремими частинами матеріалу, складання простого плану для полегшення запам’ятовування, самостійного пригадування та контролю правильності відтворення інформації.

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині для запам’ятовування короткий текст, оповідання, опис предмета або послідовність певних подій. Спочатку дитина уважно слухає матеріал, після чого разом із дорослим визначає його основний зміст і поділяє на кілька логічно завершених частин. Кожній частині добирають коротку назву, ключове слово або відповідну картинку, які допомагатимуть пригадати зміст.

Після цього дорослий разом із дитиною складає простий план із послідовних пунктів. Наприклад, для оповідання можна використати такий план: «1. Знайомство з героєм. 2. Основна подія. 3. Розв’язання проблеми. 4. Завершення історії». Дитина повторює план, пояснює зміст кожного пункту та намагається запам’ятати матеріал частинами, переходячи від одного пункту до наступного.

Після ознайомлення з матеріалом дитині пропонують відтворити його за складеним планом, послідовно пригадуючи зміст кожної частини. Спочатку дозволяється користуватися планом і підказками дорослого. Поступово підказки прибирають, а дитина намагається самостійно

відтворити весь матеріал, спираючись лише на ключові слова або назви частин.

Для закріплення навичок можна запропонувати дитині самостійно поділити новий матеріал на частини, визначити головну думку кожної з них і скласти власний план для запам’ятовування. На наступному етапі дитина відтворює інформацію через певний проміжок часу, перевіряючи, наскільки добре вдалося її запам’ятати.

На початковому етапі використовують короткі тексти з двох-трьох змістових частин. Поступово обсяг матеріалу збільшують, ускладнюють його зміст і пропонують дитині самостійно обирати найзручніший спосіб структурування інформації. Дорослий заохочує використання ключових слів, схем, малюнків і словесних асоціацій, допомагаючи дитині зрозуміти, що поділ інформації на логічні частини полегшує її запам’ятовування та подальше відтворення.

Активність «Придумай асоціацію».

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння встановлювати смислові зв’язки між новою та вже відомою інформацією, добирати образи, слова, символи й життєві ситуації для полегшення запам’ятовування. Формування навичок самостійного добору асоціацій, використання індивідуальних способів запам’ятовування, відтворення інформації за створеними асоціативними зв’язками та підвищення впевненості у власних пізнавальних можливостях.

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині слово, предмет, зображення або невеликий перелік слів, які потрібно запам’ятати. Дитині пояснюють, що для кращого запам’ятовування можна пов’язати нову інформацію з чимось знайомим, наприклад із певним образом, кольором, звуком, подією чи особистим досвідом.

На початковому етапі дорослий називає одне слово та пропонує дитині придумати асоціацію до нього. Наприклад, до слова «сонце» дитина може дібрати слова «тепло», «літо», «жовтий», «небо» або уявити сонячний день.

Дорослий допомагає дитині пояснити, як саме пов’язані слово й обрана асоціація, заохочуючи різноманітність відповідей.

На наступному етапі дитині пропонують запам’ятати кілька слів, самостійно створивши до кожного з них асоціацію. Після короткої паузи дорослий називає асоціації або показує відповідні зображення, а дитина пригадує початкові слова.

Для ускладнення завдання дитині пропонують об’єднати кілька слів в одну незвичайну історію або створити яскравий уявний образ, який допоможе запам’ятати їхню послідовність. Після цього дитина відтворює слова по пам’яті, спираючись на створений образ або історію.

Завершення заняття. Дорослий пропонує дітям пригадати, які прийоми допомагали запам’ятовувати інформацію, та заохочує самостійне використання плану й асоціативних зв’язків.

Заняття 18. Закріплення мнемотехнічних прийомів і самостійне відтворення інформації

Мета заняття: закріплення навичок довільного запам’ятовування, використання піктограм, мнемотаблиць, асоціацій і смислового групування; розвиток здатності самостійно обирати способи запам’ятовування та відтворювати словесну й образну інформацію.

Активність «Групуй предмети».

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування, розвиток уміння систематизувати, класифікувати й структурувати інформацію для полегшення її запам’ятовування та подальшого відтворення.

Хід виконання. Дорослий готує набір карток із зображеннями різних предметів, тварин, рослин, продуктів харчування або інших знайомих дитині об’єктів. Спочатку дитині пропонують уважно розглянути картки, назвати зображені предмети та визначити їхні характерні ознаки. Потім дорослий пояснює, що предмети можна об’єднувати в групи за спільними властивостями, що допомагає краще запам’ятовувати інформацію.

На початковому етапі дорослий пропонує дитині розподілити картки на дві-три групи за очевидною ознакою. Під час виконання завдання дитина називає кожну групу та пояснює, чому певні предмети належать саме до неї.

На наступному етапі дитині пропонують запам’ятати розташування карток або перелік предметів у кожній групі. Після короткого розглядання картки прибирають, а дитина намагається пригадати якомога більше предметів і назвати їх за групами. Для ускладнення завдання дитині пропонують самостійно визначити принцип класифікації, згрупувати предмети за менш очевидними ознаками або знайти предмет, який не відповідає певній групі.

На завершальному етапі дитина самостійно групує новий набір предметів, запам’ятовує їх за категоріями та відтворює без зорових підказок. Дорослий заохочує дитину пояснювати обраний спосіб класифікації, порівнювати різні варіанти групування й визначати, який із них допоміг найкраще запам’ятати матеріал.

Активність «Піктограми» – кодування слів у символи.

Мета: навчити дітей ефективних стратегій запам’ятовування шляхом кодування словесної інформації у вигляді символів, схематичних малюнків і графічних позначень.

Хід виконання. Дорослий пропонує дитині запам’ятати кілька слів або коротке речення за допомогою малюнків-символів. Спочатку пояснює, що кожне слово можна позначити простим зображенням, яке нагадуватиме його значення. Наприклад, слово «сонце» можна зобразити у вигляді кола з промінчиками, слово «будинок» – у вигляді квадрата з дахом, а слово «дерево» – за допомогою стовбура та крони.

На початковому етапі дорослий називає 3-4 знайомі слова й допомагає дитині дібрати до кожного відповідну піктограму. Дитина малює символи або обирає їх із запропонованих карток, називає кожне слово та пояснює зв’язок між словом і зображенням. Після цього дорослий пропонує закрити початковий список слів і відтворити їх, спираючись на створені піктограми.

На наступному етапі дитині пропонують запам’ятати коротке речення або невелику розповідь. Спочатку разом із дорослим вона виділяє ключові слова, а потім позначає їх простими символами в тій послідовності, у якій вони зустрічаються в тексті. Після завершення роботи дитина використовує створену піктограму для відтворення змісту речення або розповіді своїми словами.

Поступово завдання ускладнюють: збільшують кількість слів, використовують довші речення та короткі оповідання, пропонують дитині самостійно придумувати умовні позначення без допомоги дорослого. Для розвитку самостійності можна запропонувати дитині створити власну систему символів, а через певний проміжок часу відтворити запам’ятований матеріал за малюнками.

Наприкінці гри дорослий разом із дитиною перевіряє правильність відтворення, обговорює, які символи виявилися найзрозумілішими та найкориснішими для запам’ятовування. Складність завдань і кількість піктограм добирають відповідно до віку та індивідуальних можливостей дитини, поступово зменшуючи допомогу дорослого й заохочуючи самостійне використання символічного кодування як стратегії запам’ятовування.

Активність «Запам’ятай і відтвори за мнемотаблицею».

Мета: розвиток зорової пам’яті, підвищення точності та швидкості запам’ятовування візуальної інформації, формування навичок довільного запам’ятовування й відтворення послідовності символів, удосконалення концентрації та спостережливості.

Хід виконання. Дорослий демонструє дитині мнемотаблицю, що складається з піктограм або схематичних зображень, розташованих у певній послідовності. Спочатку дитині пропонують уважно розглянути таблицю, назвати знайомі піктограми та встановити асоціації між зображеннями й тим, що вони позначають. Дорослий пояснює значення незнайомих символів і допомагає дитині запам’ятати порядок їх розташування.

Після ознайомлення мнемотаблицю прибирають або закривають, а дитині пропонують відтворити побачену послідовність: назвати піктограми по порядку, розкласти відповідні картки в такій самій послідовності. Для закріплення навичок можна запропонувати дитині знайти пропущену піктограму в послідовності або визначити, які піктограми поміняли місцями.

На початковому етапі використовують мнемотаблиці з 3-4 простими піктограмами. Поступово кількість елементів збільшують, ускладнюють їхню послідовність і скорочують час для запам’ятовування відповідно до можливостей дитини. Дорослий заохочує дитину використовувати асоціації, словесно коментувати побачене та самостійно добирати способи запам’ятовування. Наприкінці вправи разом перевіряють правильність відтворення й обговорюють, які прийоми допомогли краще запам’ятати послідовність піктограм.

Завершення заняття. Дорослий пропонує дітям відтворити запам’ятований матеріал, обговорює використані способи запам’ятовування та відзначає самостійність і точність виконання завдань.

Очікувані результати реалізації програми

У результаті реалізації програми передбачається:

- покращення показників слухової та зорової пам’яті;

- збільшення обсягу інформації, яку дитина може запам’ятати й відтворити;

- формування навичок довільного та осмисленого запам’ятовування;

- розвиток уміння використовувати асоціації, піктограми, мнемотаблиці й мнемодоріжки як допоміжні засоби відтворення;

- підвищення точності відтворення словесної інформації та послідовності подій;

- розвиток словесно-логічної пам’яті, зв’язного мовлення й логічного мислення;

- формування самостійності у виборі способів запам’ятовування.

Ефективність програми визначається шляхом повторного діагностичного обстеження дітей із використанням методик, застосованих на констатувальному етапі дослідження, та порівняння отриманих результатів.

Додаток В

Конспекти казок з використанням віршів

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з художньо-мовленнєвої діяльності

Тема: Розучування вірша Олега Роговенка «Літо» з використанням мнемотаблиці

Мета: вчити дітей уважно слухати поетичний твір, розуміти його зміст; формувати вміння запам'ятовувати та відтворювати текст вірша за допомогою мнемотаблиці; розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам'ять, творчу уяву, дрібну моторику; виховувати любов до природи, позитивне емоційне ставлення до літньої пори року.

Матеріал та обладнання: ілюстрації із зображенням літніх пейзажів, мнемотаблиця до вірша.

Хід заняття.

Вступна частина.

Психогімнастика «Привітання до сонечка» *(вихователь пропонує дітям стати в коло, підняти руки вгору та потягнутися до уявного сонечка).*

«Доброго ранку, сонечко ясне! Подаруй нам свій теплий промінчик, щоб день наш був радісним і цікавим».

Ігрова ситуація:

Звучить аудіозапис співу пташок та гудіння бджілок. Вихователь загадує загадку:

Сонце пече, липа цвіте,

Вишня доспіває – коли це буває? *(Влітку)*

Бесіда: Яка зараз пора року? Які ознаки літа ви знаєте? *(Діти відповідають, використовуючи ілюстрації)*.

Основна частина

Читання вірша.

Олег Роговенко «Літо»

У відчинене віконце

Зазирнуло зранку сонце.

І лоскоче ніжно носик,

І маленькі ніжки босі.

Сяйвом сонця все залито,

В нас гостює справжнє літо.

Кольорове та яскраве,

Запашне, смішне, ціка

Літо всіх маляток гріє,

Щоб росли вони здорові,

Наші «сонечка» чудові!

Бесіда за змістом тексту

- Хто зазирнув у відчинене віконце?
- Що сонечко лоскоче малятам?
- Яке літо гостює у нас? *(Кольорове, яскраве, запашне, смішне, цікаве)*.
- Кого гріє літечко?
- Як у вірші називають слухняних малят? *(«Сонечка» чудові)*.

Демонстрація та розбір мнемотаблиці.

Вихователь виставляє на дошку або екран мнемотаблицю (схематичні малюнки до кожного рядка вірша):

1 віконце: Малюнок вікна, через яке лунають промінці сонця.

2 віконце: Пір'їнки лоскотять носик та п'ятачки.

3 віконце: Зображення сонечка та дівчини Літа.

4 віконце: Зображення різнокольорових плям.

5 віконце: Парфуми та усміхнені смайлики.

6 віконце: Мама, що посміхається.

7 віконце: Символ дівчини Літа та усміхнені діти.

8 віконце: Символ здоровя та усміхнені діти.

9 віконце: Багато маленьких сонечок.

Фізкультхвилинка «Промінчик».

Ясне сонечко зійшло, *(Потягнутися вгору на носочках)*

ам тепло принесло. *(Розвести руки в сторони)*

Промінці нас зігрівають, *(Руками погладити себе по плечах)*

Малята весело стрибають! *(Стрибки на місці)*

Розучування вірша за допомогою мнемотаблиці

Повторне читання вихователем із чітким акцентом та вказуванням на відповідні картинки-символи мнемотаблиці.

Спільне читання: вихователь починає рядок, діти за допомогою підказки на таблиці його закінчують.

Відтворення вірша дітьми: діти за бажанням розповідають вірш повністю, дивлячись на мнемотаблицю.

Гра «По ланцюжку»

Правило: кожна дитина називає по одному рядку вірша, орієнтуючись на свій сектор у таблиці.

Підсумок та рефлексія

- Який вірш ми сьогодні вивчили?
- Що допомогло нам так швидко і легко його запам'ятати?

Вихователь хвалить дітей за старанність та активність.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування віршаОлени Полянської «В небо синє»з використанням мнемотаблиці

Мета: вчити дітей запам’ятовувати художній текст за допомогою опорних картинок-символів (мнемотаблиці); збагачувати словниковий запас дієсловами та прикметниками за темою «Літо», «Природа»; розвивати зорову та слухову пам’ять, образне мислення, інтонаційну виразність мовлення; виховувати любов до природи, художнього слова, естетичні почуття.

Матеріали та обладнання: мнемотаблиця до вірша на 9 віконець, м'яка іграшка «Сонечко», ілюстрації із зображенням літнього пейзажу (сонце, хмаринка, дощик).

Хід заняття.

Вступна частина.

Вихователь:

- Діти, подивіться, хто завітав до нас у гості! *(показує іграшкове сонечко)*. Воно принесло нам тепло та гарний настрій. Давайте привітаємося з ним і один з одним:

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, дорослі і діти,

Будемо разом сьогодні радіти!

Психогімнастика «Промінчик сонця»

Діти уявляють, що тримають на долонці теплий сонячний промінчик, дмухають на нього, «ділячись» теплом із сусідом.

Бесіда-налаштування

Вихователь:

- Яка зараз пора року за вікном чи коли сонечко світить найяскравіше і гріє найтепліше? Вірно, це чарівне літо. Яке воно? *(Тепле, сонячне, яскраве, пахуче).* Сьогодні ми вивчимо дуже красивий вірш-лічилку, який називається «В небо синє»Олени Полянської.

Первинне виразне читання вірша вихователем.

Олена Полянськоа «В небо синє».

В небо синє по драбинці

Сходить сонце у хмаринці.

Сонце сяє, літом пахне,

За собою дощик тягне.

Каже дощику: – Не злись,

Я ховаюсь, ти жмурись!

Обговорення змісту:

- Куди піднімається сонечко? (В небо синє).
- По чому воно піднімається, наче людина? (По драбинці).
- Де саме воно сходить? (У хмаринці).
- Чим пахне сонце, коли воно сяє? (Літом).
- Кого сонечко тягне за собою? (Дощик).
- Що воно каже дощику наприкінці? («Не злись, я ховаюсь, ти жмурись!»).

Демонстрація та розбір мнемотаблиці.

Вихователь виставляє перед дітьми дошку із мнемотаблицею.

1 віконце: Зображення синього неба.

2 віконце: Малюнок драбинки.

3 віконце: Сонце-хлопчик сходить по драбині.

4 віконце: Усміхнена Хмарина.

5 віконце: Сонце з яскравими променями.

6 віконце: Парфуми та дівчинка Літо.

7 віконце: Сонце, що ниточкою тягне хмару з дощем.

8 віконце: Намальовані губи та перехрещена розлючена хмара.

9 віконце: Діти, що грають в жмурки.

Фізкультхвилинка «Хмаринка і сонечко»

Встало вранці сонце вгору, (діти потягуються навшпиньках, руки вгору)

Зазирнуло у комору. (нахили тулуба вперед)

Дощик хмарку наздогнав, (біг на місці)

Нас у коло всіх зібрав. (стають у щільне коло)

Ми присіли, заховались, (присідають, закривають обличчя руками)

Дощику не показались! (встають, посміхаються)

Повторне заучування тексту з опорою на таблицю

1. Вихователь читає рядок і вказує на відповідне віконце мнемотаблиці.

2. Діти повторюють рядок хором разом із вихователем.

3. Вихователь починає рядок, а діти закінчують його, дивлячись на символи.

Розповідання вірша дітьми.

Діти індивідуально повторюють увесь вірш за допомогою таблиці.

Гра «Естафета».

Правило: перша дитина розповідає перші два рядки (перші віконця), друга продовжує, третя завершує.

Підсумок та рефлексія.

Вихователь:

- Який гарний віршик ми сьогодні вивчили!
- Хто автор цього вірша? (Олена Полянська).
- Що вам найбільше сподобалося на занятті?
- Чи допомагали вам картинки в таблиці згадувати слова?
- Сонечко дякує вам за старанність і дарує кожному маленьку сонячну наліпку за гарну роботу на занятті!

Вихователь хвалить дітей за старанність та активність.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша А. Німенка «Сонячний дім» з використанням мнемотаблиці.

Мета:ознайомити дітей з віршем Андрія Німенка «Сонячний дім»; навчити запам'ятовувати та відтворювати текст за допомогою мнемотаблиці; розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, пам'ять та дрібну моторику; виховувати любов до рідного краю та природи.

Матеріали: текст вірша, ілюстрація сонечка/дому, мнемотаблиця до вірша на 9 віконець.

Вступна частина.

Привітання:

- Доброго ранку, сонечко ясне! Доброго ранку, світ прекрасний!.

Психогімнастика.

Діти уявляють, як у їхніх долоньках з'являється маленький промінчик сонця, який гріє та дарує радість.

Мотивація .

Вихователь показує малюнок гарного, яскравого будинку.

- Діти, сьогодні ми дізнаємося, хто живе у нашому спільному великому домі. А допоможе нам у цьому вірш поета Андрія Німенка.

Початкове читання вірша.

АндрійНіменко «Сонячний дім».

Привітний і світлий наш сонячний дім,

Як радісно й весело жити у нім!

Тут мамина пісня і усмішка тата,

В любові й добрі тут зростають малята,

Дзвінка наша пісня до сонечка лине:

«Мій сонячний дім – це моя Україна!»

Бесіда за змістом:

- Про який дім ідеться у вірші? Чому він сонячний?
- Який настрій викликає цей вірш?
- Чиї пісні та усмішки згадуються?

Розгляд та розбір мнемотаблиці.

Вихователь виводить на дошку або роздає картки з мнемотаблицею (9 квадратів-осередків) та пояснює кожен символ:

1 віконце: Схематичне рукостискання та смайлик.

2 віконце: Будинок та сонечко.

3 віконце: Діти які сміються.

4 віконце: Обличчя мами з нотами біля губ.

5 віконце: Усміхнене обличчя тата.

6 віконце: Діти з смайліком-сердечком.

7 віконце: Співаючі діти.

8 віконце: Будинок та сонечко.

9 віконце: Сердечко в синьо-жовтого кольору в долонях.

Фізкультхвилинка «Сонечко».

Встало вранці сонце погуляти, (потягування вгору).

Зазирнуло в вікна до малят. (нахили в сторони).

Нумо, діти, дружно присідати, (присідання).

Щоб міцними й сильними ставати. (показ «сили» руками).

Розучування тексту за таблицею:

1. Повторне читання вихователем з чітким вказуванням на відповідний квадрат мнемотаблиці.

2. Спільне читання: вихователь починає рядок, діти за схемою закінчують.

3. Хорове відтворення: діти разом «читають» весь вірш за символами.

4. Діти за бажанням самостійно розповідають вірш, спираючись на зорові підказки таблиці.

Підсумок та рефлексія.

- Який вірш ми сьогодні вивчили? Хто його автор?
- Що допомогло нам так швидко і легко запам’ятати слова?

Дітям пропонується намалювати свій «сонячний дім» або розфарбувати готові сонечка вдома чи під час самостійної діяльності.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша Галини Шевчук «Дари осені»з використанням мнемотаблиці.

Мета:вчити дітей запам'ятовувати віршований текст за допомогою асоціативних малюнків-символів (мнемотехніки); формувати вміння виразно, з відповідною інтонацією читати вірш; збагачувати словниковий запас

назвами осінніх дарів, ознак осені; розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам'ять, творчу уяву, дрібну моторику; виховувати любов до поетичного слова, естетичні почуття та бережливе ставлення до природи.

Матеріал та обладнання: іграшкова Білочка або кошик із муляжами овочів, фруктів та грибів, мнемотаблиця до вірша на 9 віконець.

Хід заняття:

Вступна частина.

Психогімнастика «Привітання до сонечка і дощику». Діти стають у коло, імітують рухи хмарок і крапельок, посміхаються одне одному.

Сюрпризний момент: до групи завітала лісова гостя – руденька Білочка з кошиком.

Бесіда:

- Діти, подивіться, що принесла білочка? (Яблука, груші, гриби).
- Яка пора року за вікном дарує нам ці плоди? (Осінь).
- Сьогодні ми вивчимо чудовий вірш поетеси Галини Шевчук, який так і називається – «Дари осені».

Початкове читання вірша.

Галина Шевчук «Дари осені»

Восени врожай збирають

На городах і в садках.

Груші, яблука звисають

На тонесеньких гілках.

В лісі білочка руденька

Під пеньком знайшла грибок.

Ухопила – та хутенько

Заховала в теремок.

Бесіда за змістом тексту:

- Про що розповідається у вірші?
- Що роблять восени на городах і в садках? (Збирають врожай)

- Які фрукти згадуються і де вони ростуть? (Груші, яблука на гілках)

- Кого зустрів автор у лісі? (Білочку руденьку)

- Що знайшла білочка і куди сховала? (Грибок під пеньком, сховала в теремок)

Робота з мнемотаблицею (демонстрація схеми). Вихователь виставляє дошку чи екран із підготовленою мнемотаблицею (9 віконечок):

1 віконце: Символ дівчини Осені.

2 віконце: Кошик з фруктами та овочами.

3 віконце: Зображення саду та городу.

4 віконце: Силуети яблука та груші.

5 віконце: Тоненькі гілочки.

6 віконце: Малюнок рудої Білочки.

7 віконце: Намальований пеньок, а під ним великий гриб.

8 віконце: Зображення руки та людини, що біжить.

9 віконце: Малюнок дупла дерева та будиночка-теремка.

Фізкультхвилинка «Осінній ліс»

Руки піднімаємо – гілочки гойдаємо (рухи руками вліво-вправо).

Присідаємо низенько – грибочки збираємо (присідання).

Як білченята, пострибали і в кошик дари назбирали (стрибки на місці).

Заучування вірша за допомогою таблиці.

1. Спільне повторення рядків вихователем та дітьми (наголос на підказки з картинок).

2. Читання вірша «ланцюжком» (одна дитина розповідає перший рядок по 1-му віконцю, інша – другий і т.д.).

3. Діти за бажанням самостійно розповідають вірш, спираючись на зорові підказки таблиці.

Підсумок та рефлексія

Дидактична гра «Що зайве?»

Правило: вихователь називає слова: *яблуко, груша, огірок, кавун*, а діти

плещуть у долоні, коли слово відповідає тексту вірша.

Підсумок

- Який вірш ми сьогодні вивчили?
- Хто його написав?
- Чи допомогли вам малюнки-картинки легко запам’ятати слова білочки?»

Білочка дякує малятам за чудову пам’ять та пригощає їх осінніми фруктами.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку

з розвитку мовлення

Тема: Розучування віршаІванни Блажкевич«Кленові листочки» з використанням мнемотаблиці.

Мета:вчити дітей запам'ятовувати віршований текст за допомогою асоціативних малюнків-символів (мнемотехніки); формувати вміння виразно, з відповідною інтонацією читати вірш; збагачувати словниковий запас назвами осінніх дарів, ознак осені; розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам'ять, творчу уяву; виховувати любов до поетичного слова, естетичні почуття та бережливе ставлення до природи.

Вступна частина.

Привітання: «Доброго ранку, ліси і поля! Доброго ранку, Вкраїно моя!».

Ігрова ситуація.

Вихователь знаходить у групі лист від Осені (конверт, у якому лежать різнокольорові кленові листочки та картки).

Психогімнастика.

Діти уявляють себе осінніми листочками, які легенько кружляють під лагідним вітерцем і тихо сідають на стільчики.

Бесіда.

- Яка зараз пора року?

- Що відбувається з листям на деревах?
- Якого воно кольору?

Словникова робота: пояснення значення слів *«позолота»* (жовтий, блискучий колір, схожий на золото) та *«танок»* (танець).

Читання вірша вихователем.

ІваннаБлажкевич «Кленові листочки»

Осінь, осінь... Лист жовтіє.

З неба часом дощик сіє.

Червонясте, золотисте

Опадає з кленів листя.

Діти ті листки збирають.

У книжки їх закладають.

Наче човники, рікою

Їх пускають за водою.

З них плетуть вінки барвисті –

Червонясті, золотисті.

Розгляд та розбір мнемотаблиці.

Вихователь демонструє дітям мнемотаблицю (схематичні малюнки до кожного рядка) і пояснює кожне віконце:

1 віконце: Малюнок дівчини Осені та жовтого листка.

2віконце: Хмаринка та краплинки дощу.

3 віконце: Червона та золотиста плями.

4 віконце: Кленове дерево з листям.

5 віконце: Діти збирають листя під деревом.

6 віконце: Книжка з кленовим листочком.

7 віконце: Човник на річці.

8 віконце: Віночки сплетені з осіннього листя.

9 віконце: Червона та золотиста плями.

Фізкультхвилинка «Осінні листочки».

Ми листки кленові, (Руки вгору, похитування)

Покружляти готові. (Кружляють навколо себе)

Вітер дмухнув – полетіли, (Біг по колу)

На землю тихо сіли. (Присідають)

Розучування вірша за таблицею.

1. Повторне читання вірша вихователем з чітким акцентом на малюнки-підказки.

2. Спільне читання: Вихователь починає рядок, діти за таблицею закінчують.

3. Діти за бажанням самостійно розповідають вірш, спираючись на зорові підказки таблиці.Вихователь заохочує використання жестів та міміки.

Підсумок та рефлаксія.

Гра-рефлексія «З якого дерева листок?»: Діти підбирають назви дерев до листочків (з клена – кленовий, з дуба – дубовий).

Підсумок

- Який вірш ми сьогодні вчили?
- Хто його написав?
- Кому ви розкажете вірш?

Осінь дякує дітям за чудову пам'ять і дарує їм розмальовки з осінніми листочками.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша «Іменини цибулини» (автор методичної розробки – логопед Г. Хлєбнікова) з використанням мнемотаблиці.

Мета: вчити дітей запам’ятовувати та виразно декламувати віршований текст за допомогою прийомів мнемотехніки (мнемотаблиці); формувати вміння зіставляти графічні символи з текстом; розвивати слухову та зорову пам'ять, логічне мислення, інтонаційну виразність мовлення, координацію рухів та дрібну моторику; виховувати інтерес до художнього слова.

Матеріали та обладнання: кошик із натуральними овочами або муляжами (обов'язково – цибуля), іграшка-персонаж «Цибулинка», мнемотаблиця до вірша (схема з малюнками на кожну доріжку вірша), індивідуальні картки-мнемосмужки.

Хід заняття.

Вступна частина.

- Діти, подивіться, хто завітав до нас у гості! (Вихователь дістає іграшкову Цибулинку в святковому ковпаку).

- Наша Цибулинка сьогодні надзвичайно радісна, адже у неї особливий день – іменини! Вона запросила гостей і дуже хоче, щоб ми підготували для неї святковий дарунок. Найкращий подарунок для поетичного настрою – це гарний віршик.

- А чому цибулю називають корисною королевою городу? (Відповіді дітей про вітаміни та захист від застуд).

Читання вірша вихователем.

Г. Хлєбнікова «Іменини цибулини».

На городі цибулини святкували іменини.

Повсідалися в рядочки,

Одягли нові сорочки.

Запросили Буряка, Диню, Моркву, Огірка.

І танцюють, і співають.

Боки сонцю підставляють.

На городі – веселини:

Всі святкують іменини.

Бесіда за змістом тексту

- Яке свято у цибулини?
- Кого запросили на іменини?
- Що гості робили на іменинах?
- Що підставляли сонцю?
- Яке свято святкували?

Демонстрація та розбір мнемотаблиці

- Щоб легше та швидше запам'ятати це привітання, Цибулинка принесла нам чарівну таблицю-підказку. Давайте розглянемо кожне віконечко.

1 віконце: Зображення грядок.

2 віконце: Усміхнені цибулинки.

3 віконце: Фігурки овочів танцюють.

4 віконце: Торт.

5 віконце: Фігурки овочів сидять на лаві.

6 віконце: Грядка.

7 віконце: Цибулинка одягає сорочку.

8 віконце: Сорочка.

9 віконце: Усміхнені бурячки.

10 віконце: Усміхнена диня.

11 віконце: Усміхнена морква.

12 віконце: Усміхнені огірки.

13 віконце:Фігурки овочів танцюють.

14 віконце: Фігурки овочів співають.

15 віконце: Сонечко

16 віконце: Зображення овочів.

17 віконце: Зображення городу.

18 віконце: Зображення веселих овочів.

19 віконце: Зображення овочів біля торту.

20 віконце: Торт.

Фізкультхвилинка «Городники»

На городі ми гуляли, *(ходьба на місці)*

Цибулинку наздоганяли. *(легкий біг на місці)*

Нахилились, потягнулись, *(нахили вперед-вниз, руки до ніг)*

Сонцю щиро посміхнулись. *(руки вгору, потягнутися на носочках)*

В кошик овочі зібрали *(імітація збору)*

І в таночок дружно стали. *(кружляння навколо себе)*

Повторне читання вірша з опорою на таблицю (вихователь читає рядок і вказує на відповідне віконце таблиці. Потім читає ще раз, пропонуючи дітям закінчувати фрази (ігровий прийом «Я почну, а ти продовжуй»).

Відтворення тексту дітьми (закріплення)

1. Спільне повторення вірша всією групою разом із вихователем тихо, а потім голосніше (робота над силою голосу).

2. Декламування вірша окремими дітьми за бажанням.

Гра «Поетичний ланцюжок»

Правило: перша дитина називає перший рядок за картинкою, друга – другий і так далі.

Підсумок та рефлексія

- Чи сподобався вам сьогоднішній віршик? Нашій Цибулинці дуже приємно! Подивіться, як вона радіє вашим привітанням.
- Які картинки у нашій чарівній таблиці допомогли вам найшвидше згадати слова?
- Подарунок від іменинниці: Цибулинка дарує кожному маленьку розмальовку з її зображенням, щоб удома ви змогли розповісти цей віршик своїм батькам!

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування української народної пісні «Танцювала риба з раком» з використанням мнемотаблиці.

Мета:вчити дітей запам'ятовувати та виразно декламувати вірш за допомогою зорових опор (мнемотаблиці), збагачувати словниковий запас дієсловами та назвами мешканців водойм; розвивати зорову та слухову пам'ять, образне мислення, увагу, почуття ритму; виховувати інтерес до художнього слова, української поезії, доброзичливе ставлення до природи та позитивний емоційний настрій.

Матеріали та обладнання: іграшка (або картинка) Рака та Рибки, мнемотаблиця до вірша (схематичні малюнки до кожного рядка), аудіозапис веселої народної музики для фізкультхвилинки.

Хід заняття

Вступна частина

Привітання

Психогімнастика «Посмішка»: діти стають у коло, беруться за руки, посміхаються одне одному та передають «теплий промінчик» гарного настрою.

Сюрпризний момент:

Вихователь дістає чарівну скриньку (або вмикає звук плескіту води).

- Діти, до нас у гості завітали незвичайні мешканці підводного світу. А хто саме – відгадайте!

Загадки:

1. Вона в річці проживає, хвостиком виляє, має плавці, а не ноги. Хто це? (Риба)

2. Має вуса, чорні очі, задкувати дуже хоче. Клешні справжні має дві. Хто це, дітки? (Рак)

Бесіда.

Вихователь показує ілюстрації Риби та Рака. Запитує дітей, де вони живуть, як пересуваються.

- А чи знаєте ви, що наші гості – великі веселуни? Український поет Платон Воронько написав про них дуже кумедний вірш!»

Читання вірша вихователем (без наочності):

Українська народна пісня «Танцювала риба з раком».

Танцювала риба з раком,

А петрушка з пастернаком,

А квасоля – руки в боки

Та й у скоки-перескоки.

Ой чок-чок, ой чок-чок –

Ну й веселий гопачок!

Бараболька і буряк

Починають краков’як.

А цибулька в аркані

Аж підморгує мені.

Ой чок-чок, ой чок-чок –

А я собі - гопачок!

Аналіз твору (запитання до дітей):

- Про кого цей вірш? (Про рибу, рака, дівчину, козака, овочі).
- Що вони робили? (Танцювали).
- Який цей вірш за настроєм? (Веселий, жартівливий, танцювальний).

Повторне читання вірша з демонструванням мнемотаблиці:

Вихователь читає кожен рядок і вказує на відповідне віконце (мнемоквадрат) у таблиці.

1 віконце: Зображення веселих риби та рака.

2 віконце: Пучок зеленої петрушки та білий корінь пастернаку.

3 віконце: Квасоля з веселими обличчям.

4 віконце: Дівчина у віночку та козак у шароварах танцюють гопак.

5 віконце: Бараболя і буряк з веселими обличчями танцюють.

6 віконце: Дівчина у віночку та козак у шароварах танцюють краков’як.

7 віконце: Цибулька та чоловіки (елемент гуцульського танцю).

8 віконце: Цибулька з веселим обличчям.

9 віконце: Дівчина у віночку та козак у шароварах танцюють гопак.

Фізкультхвилинка «Морський танок».

Під веселу музику діти повторюють рухи:

«Рибки пливуть» – долоні разом, хвилеподібні рухи руками.

«Раки задкують» – кроки назад, пальчиками імітують клацання клешень.

«Танцюють всі» – тупають ніжками, кружляють навколо себе.

Розучування вірша за допомогою мнемотаблиці.

1. Спільне читання: вихователь починає рядок, діти, дивлячись на таблицю, закінчують його.

2. Гра «Тихіше – голосніше»: діти повторюють вірш за таблицею спочатку пошепки, потім у повний голос.

3. Гра «Хто заховався?»: вихователь закриває один квадрат папірцем, а діти мають згадати рядок і розказати весь вірш без цього шматочка.

4. Діти за бажанням самостійно розповідають вірш, спираючись на зорові підказки таблиці. Вихователь заохочує використання жестів та міміки.

Підсумок та рефлексія.

- Хто завітав до нас у гості?
- Який віршик ми сьогодні вивчили?
- Що вам найбільше сподобалося (розглядати картинки, танцювати, відгадувати загадки)?

Вихователь дякує дітям за активність та дарує кожному маленьку розмальовку із зображенням веселої рибки або рака.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша Тараса Шевченка «Дивлюся, аж сяє...» з використанням мнемотаблиці.

Мета: ознайомити дітей з уривком вірша Т. Г. Шевченка «Дивлюся, аж сяє...» (з поеми «Сон»); вчити виразно читати вірш напам'ять, використовуючи мнемотаблицю як зорову опору; розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам'ять, відчуття ритму; виховувати любов до поетичного слова, патріотизм та гордість за красу рідного краю.

Матеріали та обладнання: портрет Т. Г. Шевченка, ілюстрації українського краєвиду (ранок, сонце, тополя, зелений гай), мнемотаблиця до вірша, аудіозапис спокійної української мелодії.

Хід заняття.

Вступна частина.

Привітання та психогімнастика:

- Доброго ранку, діти! Подивіться у віконце. Що нас сьогодні зустрічає? Правильно, сонечко. Давайте подаруємо один одному усмішку, як сонечко дарує нам своє тепло.

Бесіда про Т. Г. Шевченка:

Демонстрація портрета поета.

- Хто зображений на цьому портреті? Так, це видатний український поет Тарас Григорович Шевченко. Він дуже любив Україну і описував її красу у своїх віршах. Сьогодні ми вивчимо один із його чарівних віршів про український ранок.

Читання вірша вихователем.

Дивлюся, аж сяє,

Край неба палає,

Соловейко в темнім гаю

Сонце зустрічає.

Тихесенько вітер віє,

Степи, лани мріють

Між ярами над ставами

Верби зеленіють...

Словникова робота (пояснення незрозумілих слів):

Край неба палає – небо стає яскраво-червоним від сходу сонця.

Темний гай – густий зелений ліс, де багато тіні.

Степи, лани мріють – поля здаються тихими, спокійними, ніби замисленими або сплячими рано-вранці.

Повторне читання з демонстрацією мнемотаблиці:

Вихователь читає кожен рядок і вказує на відповідне зображення у таблиці.

1 віконце: Очі.

2 віконце: Сонце на горизонті.

3 віконце: Широке поле.

4 віконце: Небо.

5 віконце: Полум’я.

6 віконце: Пташка на гілці дерева.

7 віконце: Тінь.

8 віконце: Гай.

9 віконце: Яскраве сонце.

10 віконце: Усміхнена дівчина з хлібом на рушикові.

11 віконце: Смайлік.

12 віконце: Хмарка.

13 віконце: Дерева похилені від вітру.

14 віконце: Широке поле.

15 віконце: Пшеничне поле.

16 віконце: Смайлік задумливий.

17 віконце: Яр.

18 віконце: Ставок.

19 віконце: Верба.

20 віконце: Зелена пляма.

Бесіда за змістом вірша (з опорою на таблицю):

- Що робить край неба? *(Палає, сяє)*.
- Хто зустрічає сонце? *(Соловейко)*.
- Де співає соловейко? *(В темнім гаю)*.
- Як віє вітер? *(Тихесенько)*.
- Що роблять степи й лани? *(Мріють)*.

Фізкультхвилинка «Маленькі тополі»:

Вітер тихесенько віє, (діти плавно махають руками над головою)

Всі дерева він колише. (нахили тулуба вліво-вправо)

Гілочки вниз опустились, (присідають, опускають руки)

А малята підхопились. (підстрибують і стають рівно).

Розучування вірша дітьми за допомогою мнемотаблиці:

1. Спільне читання: Вихователь починає рядок, діти за малюнком закінчують.

2. Групове читання: дівчатка читають перші три рядки, хлопчики – наступні три.

3. Індивідуальне читання: 2–3 дитини самостійно розказують вірш за допомогою таблиці (вихователь допомагає підказками за потреби).

Підсумок та рефлексія.

Дидактична гра «Докажи словечко».

Хід. Вихователь показує на картинку в таблиці, а діти хором називають слово дієслово (*палає, зустрічає, віє, мріють*).

Підсумок:

- Чи сподобався вам вірш?
- Хто його написав?
- Який настрій викликає ця поезія?

Вихователь хвалить дітей за старанність і пропонує ввечері намалювати сонечко або соловейка для своїх батьків.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша Тараса Шевченка «Село» з використанням мнемотаблиці.

Мета: продовжувати знайомити дітей з творчістю видатного українського поета Т. Г. Шевченка; вчити емоційно сприймати поетичні твори; вчити виразно читати вірш напам'ять за допомогою наочності (мнемотаблиці); розвивати зв'язне мовлення, образне мислення, зорову та слухову пам'ять; виховувати любов до рідного краю, природи України, повагу до культурної спадщини українського народу.

Матеріали та обладнання: портрет Т. Г. Шевченка, ілюстрації українського села, мнемотаблиця до вірша, аудіозапис спокійної української мелодії (для фону).

Хід заняття.

Вступна частина.

Психогімнастика «Привітання»:

Діти стають у коло, тримаються за руки.

Доброго ранку, рідний наш край!

Доброго ранку, земний наш рай!

Доброго ранку, сонечко ясне!

Доброго ранку, дітки прекрасні!

Бесіда.

Вихователь показує портрет Т. Г. Шевченка.

Вихователь:

- Діти, чи впізнаєте ви, хто зображений на цьому портреті? (Так, це Тарас Григорович Шевченко). Великий український поет і художник. Він дуже любив Україну, її мальовничу природу і присвятив їй багато красивих віршів. Сьогодні ми вивчимо один із його чарівних віршів, який називається «Село».

Читання вірша вихователем.

Т. Шевченко «Село».

Село! І серце одпочине.

Село на нашій Україні –

Неначе писанка, село.

Зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади, біліють хати,

А на горі стоять палати...

Словникова робота та бесіда за змістом

Запитання до дітей:

- Про що розповідається у вірші?
- З чим поет порівнює українське село? (З писанкою). Чому, як ви гадаєте? (Бо воно таке ж яскраве, красиве, розписне).
- Що цвіте у селі? (Сади). Якого кольору хати? (Біліють хати).

Пояснення незрозумілих слів:

Одпочине – відпочине, заспокоїться.

Гай – невеликий, переважно листяний ліс.

Палати – великий, гарний багатий будинок (палац).

Демонстрація та розбір мнемотаблиці

Вихователь виставляє перед дітьми мнемотаблицю

1 віконце: Будиночки села + серце

2 віконце: На фоні села – прапор і герб.

3 віконце: Розмальоване велике яйце-писанка.

4 віконце: Ліс + зелена пляма.

5 віконце: Квітуче дерево + біла українська хатка.

6 віконце: Гора, а на її вершині великий красивий будинок/палац

7 віконце: Тополя + ліс + край поля.

8 віконце: Річка + гори.

9 віконце: Будиночки села.

Фізкультхвилинка «Прогулянка селом».

«Ми крокуєм по селу, (Ходьба на місці)

Бачим хатку чепурну. (Руки над головою "дахом")

Ось дерева зашуміли, (Руки вгору, погойдування)

Пташечки на них присіли. (Присідання)

Вітерець легкий повіяв, (Махи руками перед собою)

Наші серця обігрів. (Притискають руки до серця)

Знов сідаємо на місця, (Сідають на стільчики)

Вчити віршика пора!»

Розучування вірша за допомогою мнемотаблиці.

1. Повторне читання вихователем із чітким вказуванням на відповідні картинки-символи у таблиці.

2. Спільне читання (напівголосно): Вихователь починає рядок, діти за допомогою таблиці його закінчують.

3. Індивідуальні відповіді дітей: 2-3 дитини пробують самостійно розказати весь вірш, дивлячись на мнемотаблицю (вихователь допомагає за потреби).

Гра «Знайди помилку».

Хід. Вихователь навмисно читає рядок неправильно (наприклад: *«Жовтим гаєм поросло»*), а діти виправляють за допомогою символів таблиці (*«Ні, зеленим гаєм!»*).

Підсумок та рефлексія.

- Вірш якого поета ми сьогодні вчили?
- Як він називається?
- Що вам найбільше сподобалося у цьому вірші?
- Чи допомогли вам малюнки-підказки швидше запам'ятати слова?

Вихователь хвалить усіх дітей за старанність, емоційність та уважність.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку

з розвитку мовлення

Тема: Розучування вірша «На свята уся сім’я» з використанням мнемотаблиці.

Мета: вчити дітей запам'ятовувати та виразно читати вірш напам'ять за допомогою мнемотаблиці; формувати уявлення про традиції української родини, національний одяг (вишиванку) та державні символи; розвивати зв’язне мовлення, слухову та зорову пам'ять; виховувати любов до своєї родини, повагу до українських традицій, патріотизм.

Матеріали та обладнання: ілюстрації із зображенням сім’ї у вишиванках, паперова або цифрова мнемотаблиця до вірша, скринька, елементи вишивки для дидактичної гри, аудіозапис веселої української мелодії.

Хід заняття.

Вступна частина.

Психогімнастика / Привітання:

Доброго ранку, сонце привітне!

Доброго ранку, небо блакитне!

Доброго ранку, ліси і поля,

Доброго ранку, країно моя!

Ігрова ситуація.

Вихователь звертає увагу дітей на чарівну скриньку. Щоб її відкрити, потрібно відгадати загадку:

Хто розрадить і зігріє, втішити когось зуміє?

Мама, тато, брат, сестричка, бабця, дід і я малий –

Разом ми... (Сім'я / Родина).

Бесіда.

Вихователь дістає зі скриньки вишиванку.

- Діти, подивіться, яка красива сорочка! Як вона називається? (Вишиванка). Коли українці одягають вишиванки? (На свята).

Читання вірша вихователем.

«На свята уся сім’я»:

На свята уся сім'я

Мама, тато й навіть я,

Вишиванки одягаєм,

В центрі міста ми гуляєм.

Хай всі знають, що родина

Любить неньку-Україну!

Бесіда за змістом вірша

- Про кого розповідається у вірші?
- Що одягає вся сім'я на свята?
- Де гуляє родина?
- Кого любить наша українська родина?

Робота з мнемотаблицею.

Вихователь демонструє мнемотаблицю (9 віконечок) та розбирає з дітьми кожен символ:

1 віконце: Силуети людей.

2 віконце: Піктограма – родина.

3 віконце: Обличчя жінки, чоловіка.

4 віконце: Фігура дитини.

5 віконце: Зображення вишитої сорочки.

6 віконце: Центр міста.

7 віконце: Піктограма – родина.

8 віконце: Серце.

9 віконце: Дівчина з прапором України.

Фізкультхвилинка «Дружна родина».

Руки вгору, потягнулись *(діти піднімаються на носочки)*,

Один одному всміхнулись *(повороти в сторони)*.

У таночок дружно підем *(крокують на місці)*,

Вишиваночку вдягнем *(імітують одягання сорочки)*.

Тупни ніжка, раз, два, три,

Україну любим ми! *(плескають у долоні)*.

Заучування вірша за допомогою таблиці.

1. Повторення вихователем: Педагог читає вірш ще раз, чітко вказуючи указкою на відповідні картинки-символи.

2. Хорове повторення: Діти повторюють рядки разом із вихователем (подумки спираючись на малюнки).

3. Прийом «Докажи словечко»: Вихователь починає рядок, показуючи на віконечко таблиці, діти закінчують його.

4. Діти самостійно розповідають вірш, використовуючи мнемотаблицю як підказку.

Підсумок та рефлексія.

Дидактична гра «Склади словечко про вишиванку / родину».

Хід. Діти добирають красиві слова-ознаки: *родина яка?* (дружна, міцна, весела, любляча); *вишиванка яка?* (красива, святкова, різнокольорова, чарівна).

Підсумок

- Який вірш ми сьогодні вивчили?
- Що вам допомогло так швидко запам'ятати слова? (Картинки / таблиця).
- Ви сьогодні молодці, обов’язково розкажіть цей віршик вдома своїм мамі й татові!

Додаток Г

Мнемотаблиці до віршів

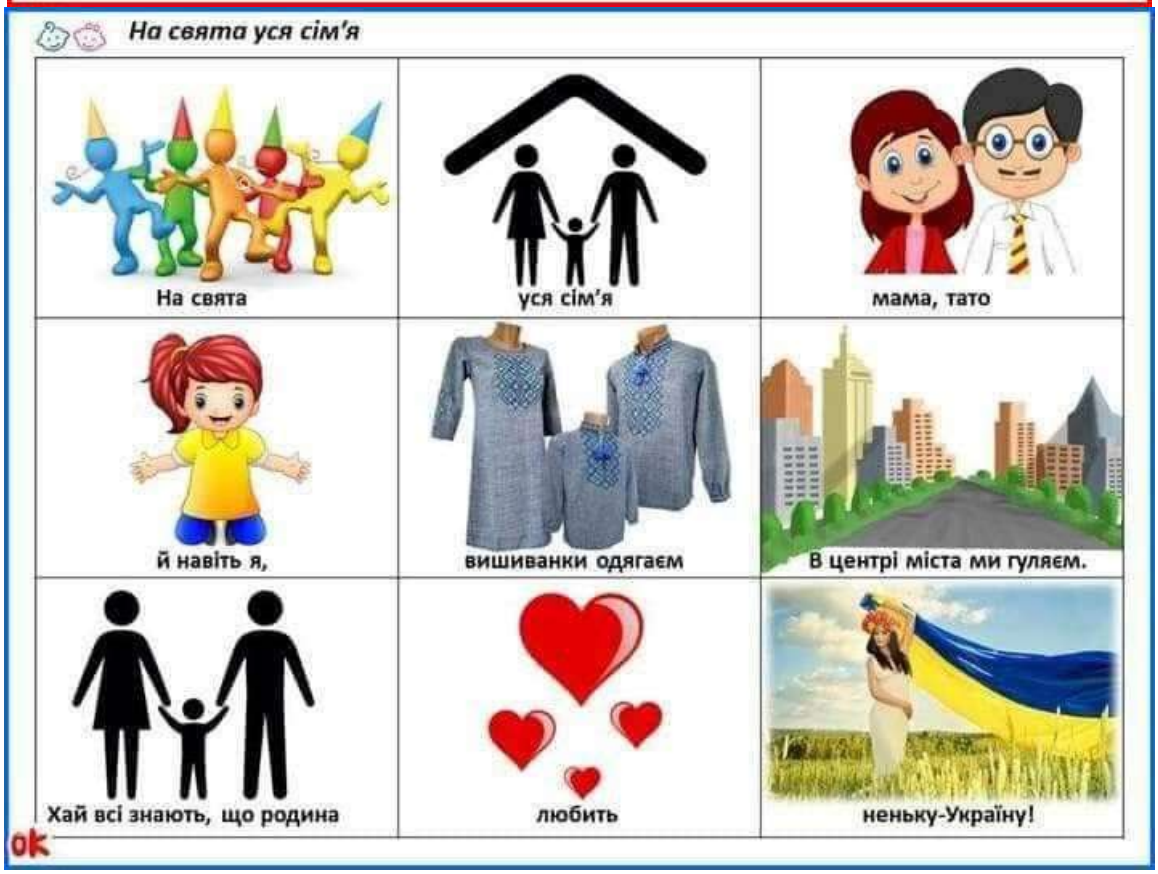

Сонячний дім

Андрій Німенко

Привітний і світлий

наш сонячний дім,

як радісно й весело жити у нім.

Тут мамина пісня

і усмішка тата.

В любові й добрі
тут зростають малята.

Дзвінка наша пісня до сонечка лине:

«Мій сонячний дім -

це моя Україна!»

ok

Щедре літо

Т. Корольова

Літня спека, грози, грім,
Літо, ти прекрасне всім!

Скільки в тебе є скарбів:
В лісі — ягід та грибів;

У садках — смачна малина,
Аґрус, яблука, ожина.

Фрукти й зелень соковита —

Це смачні дарунки літа.

Ген тече сріблястa річка...

Ой і тепла ж в ній водичка!

Можна влітку засмагати,

Можна плавати й пірнати.

ok

Літо.

Олег Роговенко

І лоскоче ніжно носик,
І маленькі ніжки босі.

Сяйвом сонця все залито,
В нас гостює справжнє літо

Кольорове та яскраве,

Запашне, смішне, цікаве!

Мама літечку радіє,

Літо всіх маляток гріє,

Щоб росли вони здорові,

Наші «сонечка» чудові!

ok

Дари осені

Г. Шевчук

Восени

врожай збирають

На городах і в садках.

Груші, яблука звисають

На тонесеньких гілках.

В лісі білочка руденька

Під пеньком знайшла грибок.

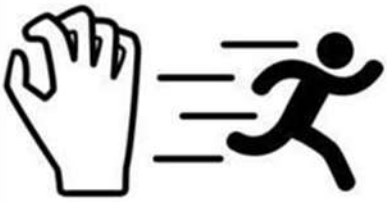

Ухопила — та хутенько

Заховала в теремок.

ok

Танці

Платон Воронько

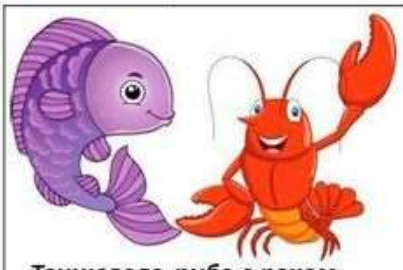

Танцювала риба з раком,

А петрушка з пастернаком.

А квасоля — руки в боки
Та й у скоки-перескоки.

Ой чок-чок, ой чок-чок —
Ну й веселий гопачок!

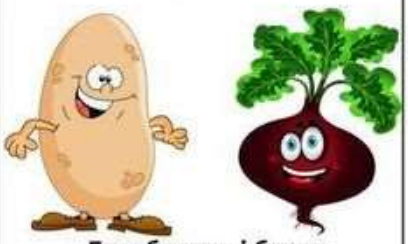

Бараболька і буряк

Починають краков'як,

А цибулька в аркані

Аж підморгує мені.

Ой чок-чок, ой чок-чок —
А я собі — гопачок!

ok

Кленові листки

І. Блажкевич

Осінь, осінь... Лист жовтіє.

З неба часом дощик сіє.

Червонясте, золотисте

Опадає з кленів листя.

Діти ті листки збирають,

У книжки їх закладають.

Наче човники, рікою
Їх пускають за водою.

З них плетуть вінки барвисті —

Червонясті, золотисті.

ok

Іменини цибулини !

Хлєбнікова Г.О

			
На городі	цибулини	святкували	іменини.
			
Повсідалися	в рядочки,	одягли	нові сорочки.
			
Запросили Буряка,	Диню,	Моркву,	Огірка.
			
І танцюють,	і співають.	Боки сонцю	підставляють.
			
На городі	- веселини :	всі святкують	іменини.

Н. Бугай

Дивлюся, аж світає… Т. Шевченко

 Дивлюся,	 аж світає,	 край	 неба	 палає,
 соловейко,	 в темнім	 гаї	 сонце	 зустрічає
 тихесенько	 вітер	 віє	 степи	 лани
 мріють	 між ярами	 над ставами	 верби	 зеленіють

Село. **Тарас Шевченко**

 Село! І серце одпочине:	 Село на нашій Україні —	 Неначе писанка, село.
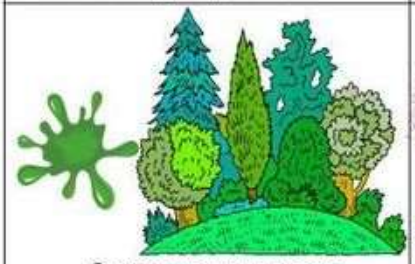 Зеленим гаєм поросло.	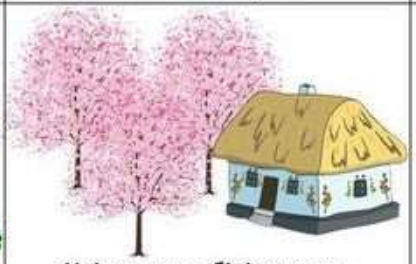 Цвітуть сади, біліють хати,	 А на горі стоять палати, Неначе диво. А кругом
 Широколистії тополі, А там і ліс, і ліс, і поле,	 І сині гори за Дніпром.	 Сам Бог витає над селом.

ok

Додаток Д

Конспекти занять з використанням казок

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з художньо-мовленнєвої діяльності

Тема: Переказ української народної казки «Солом'яний бичок» за допомогою мнемотаблиці.

Мета: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв'язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образни мивиразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам'ять, логічне мислення, зв'язне мовлення, дрібну моторику та вміння координувати рухи зі словом; виховувати інтерес до української народної творчості, дружелюбність, бажання допомагати іншим.

Матеріали та обладнання: мнемотаблиця до казки «Солом'яний бичок» (велика для вихователя, маленькі індивідуальні картки за бажанням), чарівна скринька, іграшковий або солом'яний бичок, шматочок смоли, колосок. квитки-геометричні фігури для гри, аудіозапис спокійної народної мелодії.

Хід заняття.

Вступна частина .

Привітання:

Вихователь: «Доброго ранку, малята! Нумостанемо в коло, посміхнемось один одному і поділимося гарним настроєм».

Сюрпризний момент.

Вихователь звертає увагу дітей на «Чарівну скриньку», в середині лежать підказки: *шматочок соломи, грудочка пластиліну (імітація смоли) та іграшковий бичок*.

- Діти, як видумаєте, з якої казки ці речі завітали до нас? («Солом'яний бичок»).

Бесіда за казкою (актуалізація знань):

- Хто зробив бичка? (*Дід*).
- З чого він його зробив? (*З соломи, паличок та смоли*).
- Кого першого зустрів бичок на вигоні? (*Ведмедя*).
- Хто був далі? (*Вовк, лисиця, зайчик*).
- Як звірі рятувалися від діда? Що вони йому принесли? (*Мед, овець, курей, стрічки*).

Демонстрація та розбір мнемотаблиці:

Вихователь виставляє на дошку таблицю, де кожна клітинка (схема/малюнок) означає певну подію.

Орієнтовна схема мнемотаблиці:

1. Дід та баба сумують.
2. Дід робить бичка з соломи та засмолює смолою.
3. Баба пасе бичка на вигоні.
4. Приходить ведмідь, грузне зубами в смолі. Дід ховає його в погреб.
5. Приходить вовк, застряє. Дід ховає у льох.
6. Приходить лисиця, прилипає. Дід ховає у льох.
7. Приходить зайчик, застряє. Дід ховає у льох.
8. Дід точить ніж біля погреба. Звірі обіцяють викуп.
9. Звірі приносять подарунки (мед, овечок, курей, стрічки). Дід і баба радіють.

Фізкультхвилинка «Ми – лісові звірята»:

В ліс зелений ми пішли (ходьба на місці),

Там бичка в траві знайшли (нахил вперед).

Ведмежата тупцяли (тупають ногами),

Вовченята бігали (біг на місці),

А лисички хвостиком крутили (рухи стегнами),

Зайченята весело стрибали (стрибки).

Переказ казки дітьми за допомогою таблиці:

1. Зразок вихователя: вихователь коротко переказує перші 2-3 клітинки, чітко вказуючи на символи.

2. Самостійний переказ дітьми: спочатку одна дитина починає (початок), друга продовжує (зустріч зі звірами), третя завершує (фінал казки). Заохочувати використання прямої мови (*«Відпусти мене, діду, я тобі меду принесу...»*).

Підсумок та рефлексія.

Дидактична гра «Хто що приніс?» (на уважність):

Хід. Вихователь називає звіра, діти плескають у долоні, якщо викуп названо правильно (Ведмідь – мед, Вовк – вівцітощо).

Підсумок:

- Чи сподобалося вам сьогоднішня подорож у казку?
- Що нам допомагало так швидко і гарно розповідати казку? (Мнемотаблиця / малюнки-підказки).

Вихователь хвалить усіх дітей за активність та чіткі відповіді.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з художньо-мовленнєвої діяльності

Тема: Переказ української народної казки «Лисичка та Журавель» за допомогою мнемотаблиці.

Мета: вчити дітей переказувати зміст казки послідовно та зв'язно, спираючись на мнемотаблицю; збагачувати словниковий запас дієсловами та образними виразами, закріплювати знання про будову казки (початок, середина, кінець); розвивати зорову та слухову пам'ять, логічне мислення, зв'язне мовлення; виховувати почуття гостинності, доброзичливості та розуміння правил товариськості («Як гукнеться, так і відгукнеться»).

Хід заняття.

Вступна частина.

Привітання.

Психогімнастика «Поділися посмішкою». Діти стають у коло, тримаються за руки і передають посмішку сусідові.

Ігрова ситуація.

Вихователь знаходить у групі «чарівну скриньку», всередині – загадки про головних героїв.

Загадки:

В лісі красується, хвостом хизується. Хитрунка руда – курям біда. (Лисичка)

Довгі ноги, довгий ніс, прилетів до нас із лісу, на болоті жаб шукає, в теплий край узимку відлітає. (Журавель)

Робота з казкою та мнемотаблицею.

1. Виразне читання казки: вихователь розповідає або читає казку «Лисичка та Журавель».

2. Бесіда за змістом:

- Хто є головними героями казки?

- Чи можна їх назвати справжніми друзями? Чому?

- Яким посудом користувалася Лисичка? А Журавель?

Знайомство з мнемотаблицею

Вихователь демонструє дітям таблицю, де кожна доріжка –це певний епізод казки.

1 доріжка: Лисичка зустрічається з Журавлем, розмовляють.

2 доріжка: Лисичка пригощає Журавля.

3 доріжка: Журавель запрошує Лисичку.

4 доріжка: Журавель пригощає Лисичку.

Фізкультхвилинка «Журавлик»

Довгоногий наш журавлик по болоту ходить, (Ходьба з високим підніманням колін).

Жабеняток та рибчину дзьобом своїм ловить. (Нахили вперед, руки за спиною).

Крила вгору, крила вниз, покружляй і зупинись!» (Рухи руками вгору-вниз, кружляння).

Переказ казки дітьми за допомогою таблиці:

Вихователь моделює переказ (1–2 речення за першою доріжкою). Потім діти по черзі переказують казку повністю, спираючись на зорові підказки з таблиці.

Підсумок та рефлексія.

Дидактична гра «Оціни вчинок».

Хід. Діти міркують, як треба було вчинити героям, щоб залишитися друзями (пригостити з правильного посуду).

Підсумок.

- Яке прислів'я підходить до казки? (*«Як гукнеться, так і відгукнеться»*).

- Що вам найбільше сподобалося на занятті?

Вихователь хвалить усіх дітей за активність та чіткі відповіді, роздає дітям розмальовки із зображенням героїв казки.

Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку з художньо-мовленнєвої діяльності

Тема: Переказ української народної казки «Котик і Півник» з використанням мнемотаблиці.

Мета: вчити дітей переказувати зміст казки близько до тексту, дотримуючись послідовності подій за допомогою мнемотаблиці, збагачувати словниковий запас образними виразами; розвивати логічне мислення, зорову пам'ять, увагу, уяву; виховувати почуття дружби, взаємовиручки, бажання допомагати друзям у біді та інтерес до українського фольклору.

Матеріали та обладнання: мнемотаблиця до казки «Котик і Півник», іграшки або площинні фігурки: Котик, Півник, Лисичка, скринька або гарний мішечок, аудіозапис «Звуки лісу» та «Гра на скрипці».

Хід заняття.

Вступна частина.

Психогімнастика «Привітання».

Діти стають у коло, тримаються за руки та усміхаються один одному.

Сюрпризний момент: вихователь звертає увагу на «чарівну скриньку»:

- Діти, подивіться, хтось залишив у нас в групі цю скриньку. Щоб дізнатися, хто там заховався, відгадайте загадку!

Загадка:

Шпори має – не вершник, кукарікає – не будильник. Хто це? (Півник).

Вихователь дістає іграшкового Півника. Півник «шепоче» вихователю на вушко, що його ледь не з'їла Лисичка, і він дуже хоче, щоб діти згадали його історію.

Бесіда за казкою:

- З якої казки прийшов Півник? («Котик і Півник»).
- Хто був його вірним другом?
- Що Котик наказував Півникові, коли йшов у ліс рубати дрова?
- Як Лисичка виманювала Півника? (Яку пісеньку співала?)

Фізкультхвилинка «Котик прокидається»:

Діти імітують рухи котика: потягуються, «вмивають» лапкою мордочку, вигинають спинки, тихо крокують на носочках.

Робота з мнемотаблицею:

Вихователь відкриває дошку із мнемотаблицею та розбирає з дітьми кожне віконце (символ):

1 віконце: Хатка, Котик і Півник.

2 віконце: Котик попереджає Півника про небезпеку.

3 віконце: Лисичка біля хатинки.

4 віконце: Півник на вікні.

5 віконце: Лисичка совалась за хатинкою.

6 віконце: Котик з зерном.

7 віконце: Лисичка співає пісенку.

8 віконце: Лисичка несе Півника.

9 віконце: Котик наздоганяє.

10 віконце: Котик плаче.

11 віконце: Скрипочка біля мішка.

12 віконце: Лисенята біля нори.

13 віконце: Великий мішок.

14 віконце: Котик несе Півника.

15 віконце: Котик і Півник знову разом.

Зразок переказ увихователем: вихователь коротко переказує казку, чітко вказуючи указкою на відповідні квадрати таблиці.

Переказ казки дітьми.

Вказівка вихователя: слідкувати, щоб діти вживали прямою мову («Ні, Лисичко, котик мені не звелів!») та змінювали інтонацію (голос Лисички – хитрий, голосок Півника – переляканий).

Підсумок та рефлексія.

Гра-інсценізація «Пісенька Лисички»

Хід. Діти хором або по черзі згадують і співають пісеньку Лисички (*«Півнику-братику, визирни в віконце...»*).

Підсумок

- Чи сподобалося вам допомагати Півникові?
- Які малюнки-підказки на таблиці вам найбільше допомогли згадати казку?
- Яким має бути справжній друг (як Котик чи як Лисичка)?

Вихователь хвалить дітей за кмітливість, чіткі відповіді та гарні перекази. Півник дарує дітям паперові розмальовки із зображенням героїв казки.

Додаток Е

Мнемотаблиці до віршів

Лисичка та журавель

1

2

3

4

Колобок
1
2
3
4

Казка «Котик і півник»

КАЗКА «СОЛОМ'ЯНИЙ БИЧОК»

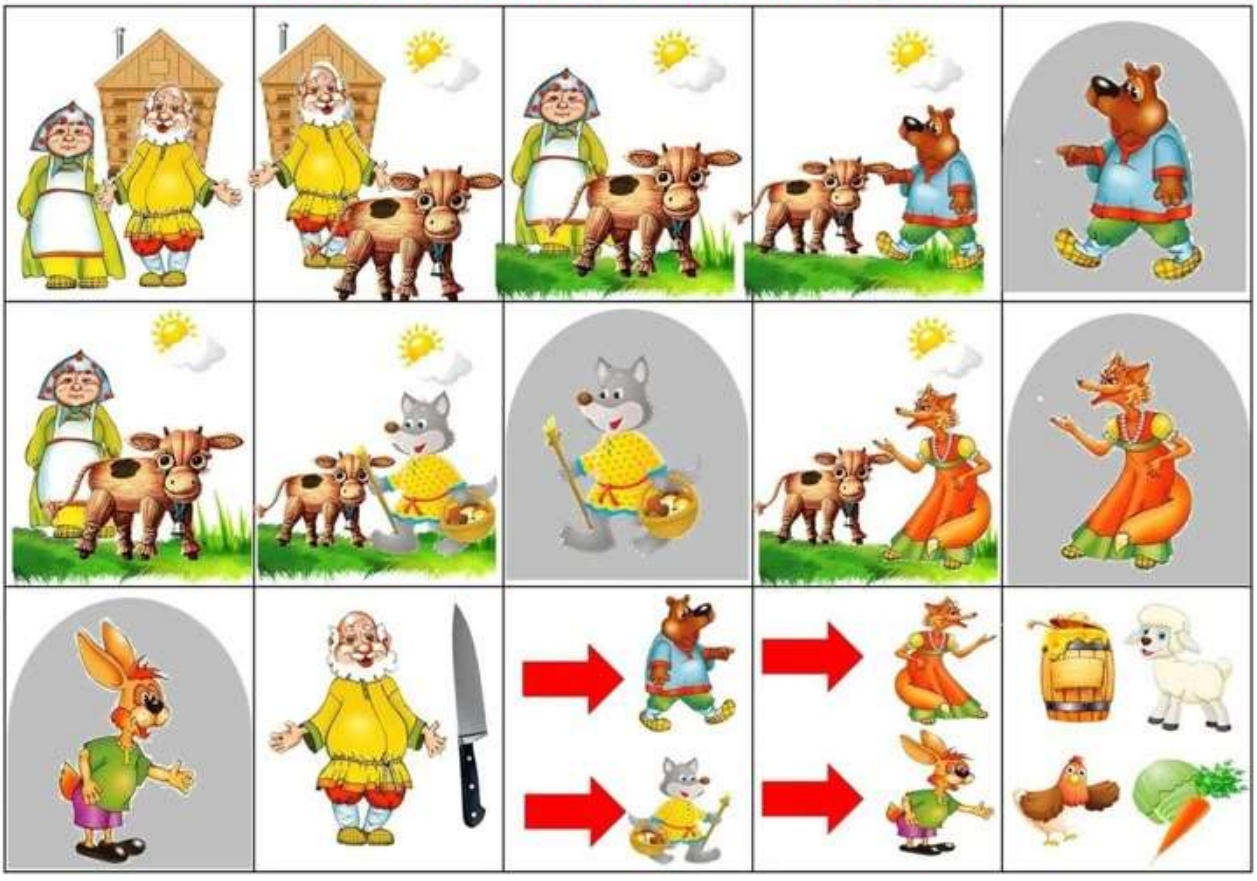

Додаток Ж

Флеш-картки

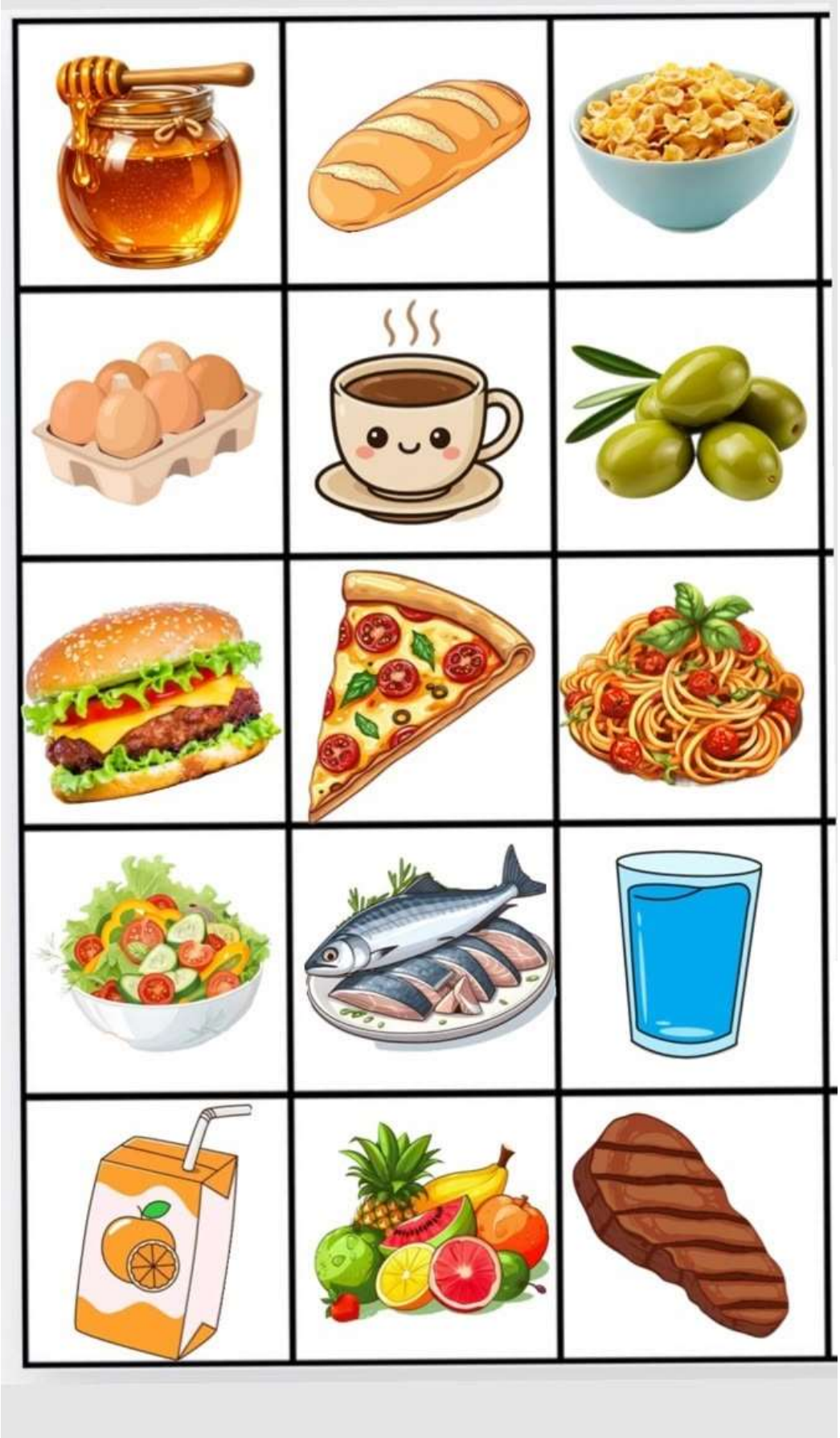

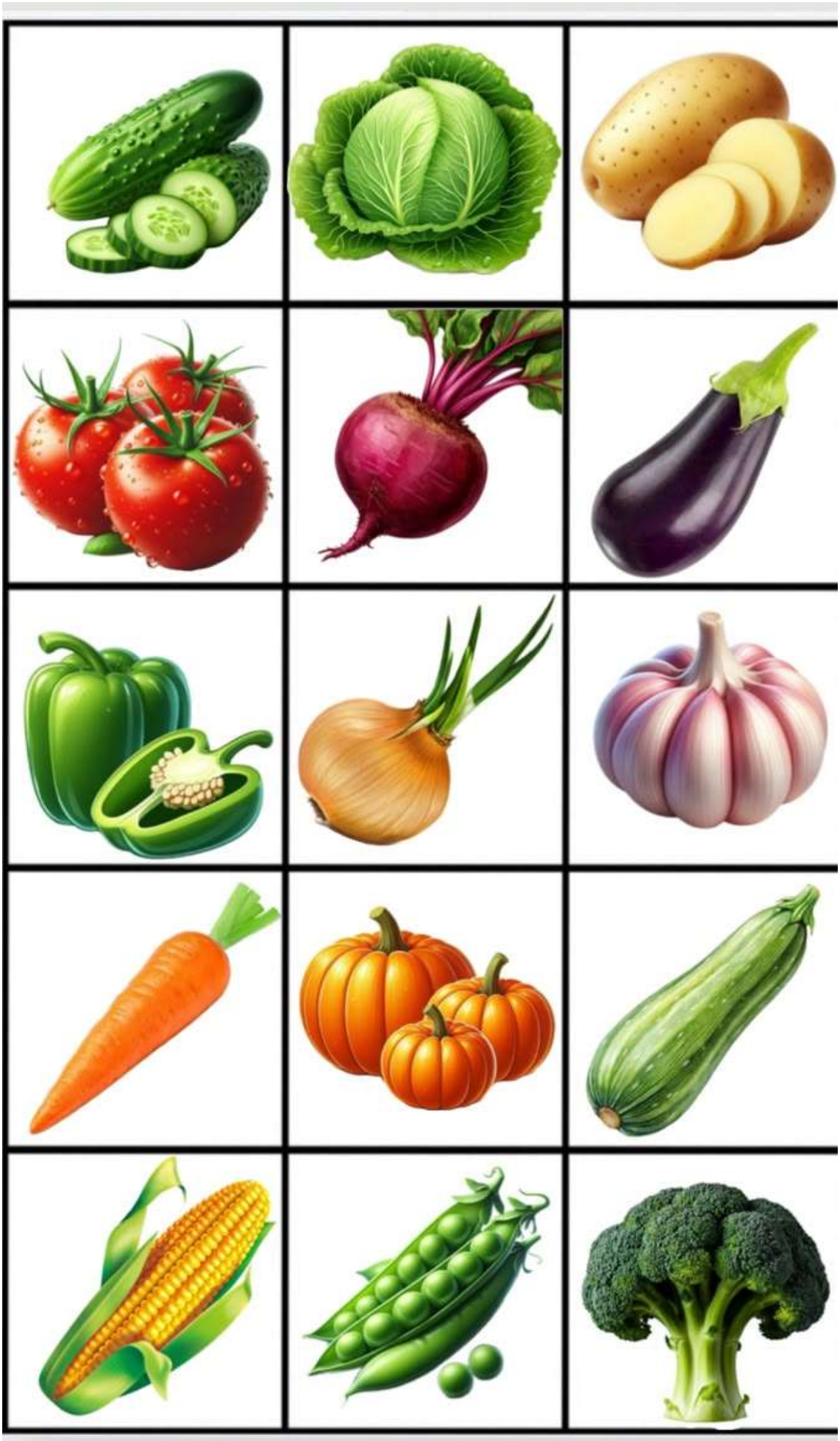

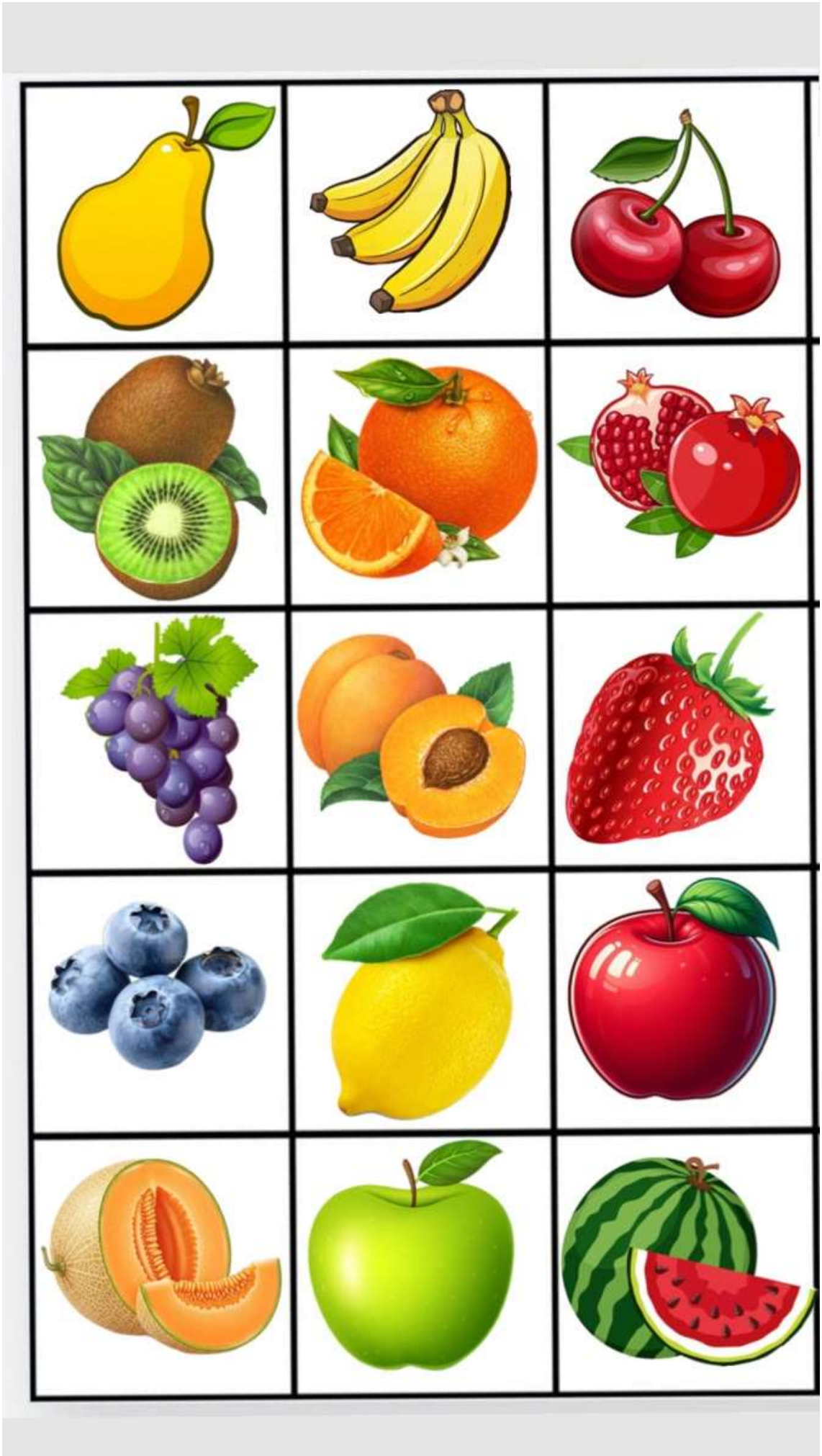

Додаток З

Мнемодоріжки

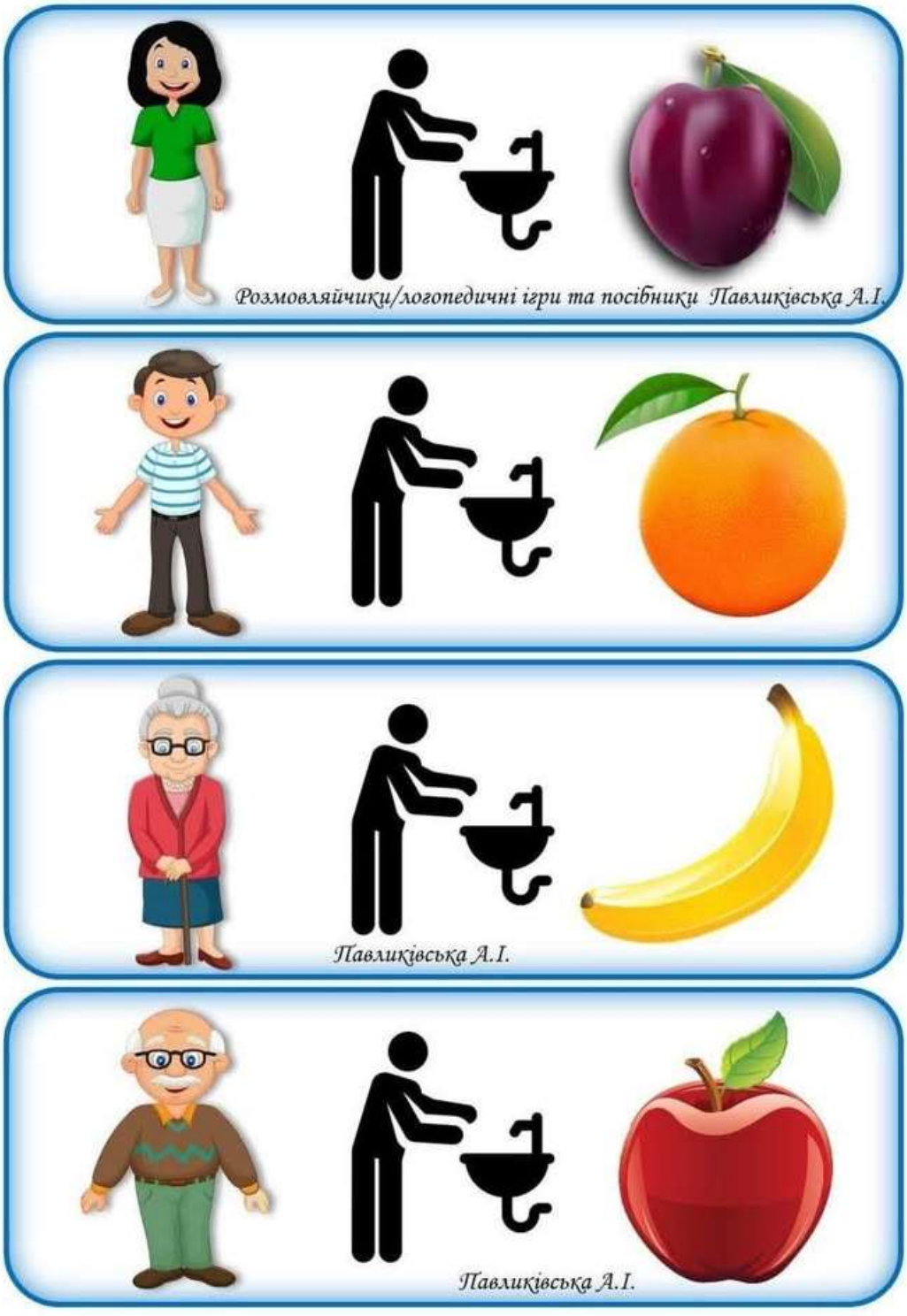

Розмовляйчики/логопедичні ігри та посібники Павлихівська А.І.

Павлихівська А.І.

Павлихівська А.І.

Павлюківська А.І.

Розмовляйчики/логопедичні ігри та посібники Павлюківська А.І.

Павлюківська А.І.

i
i
i
i
i
Ольга Артамонова

Додаток И

Оповідання за серією картинок

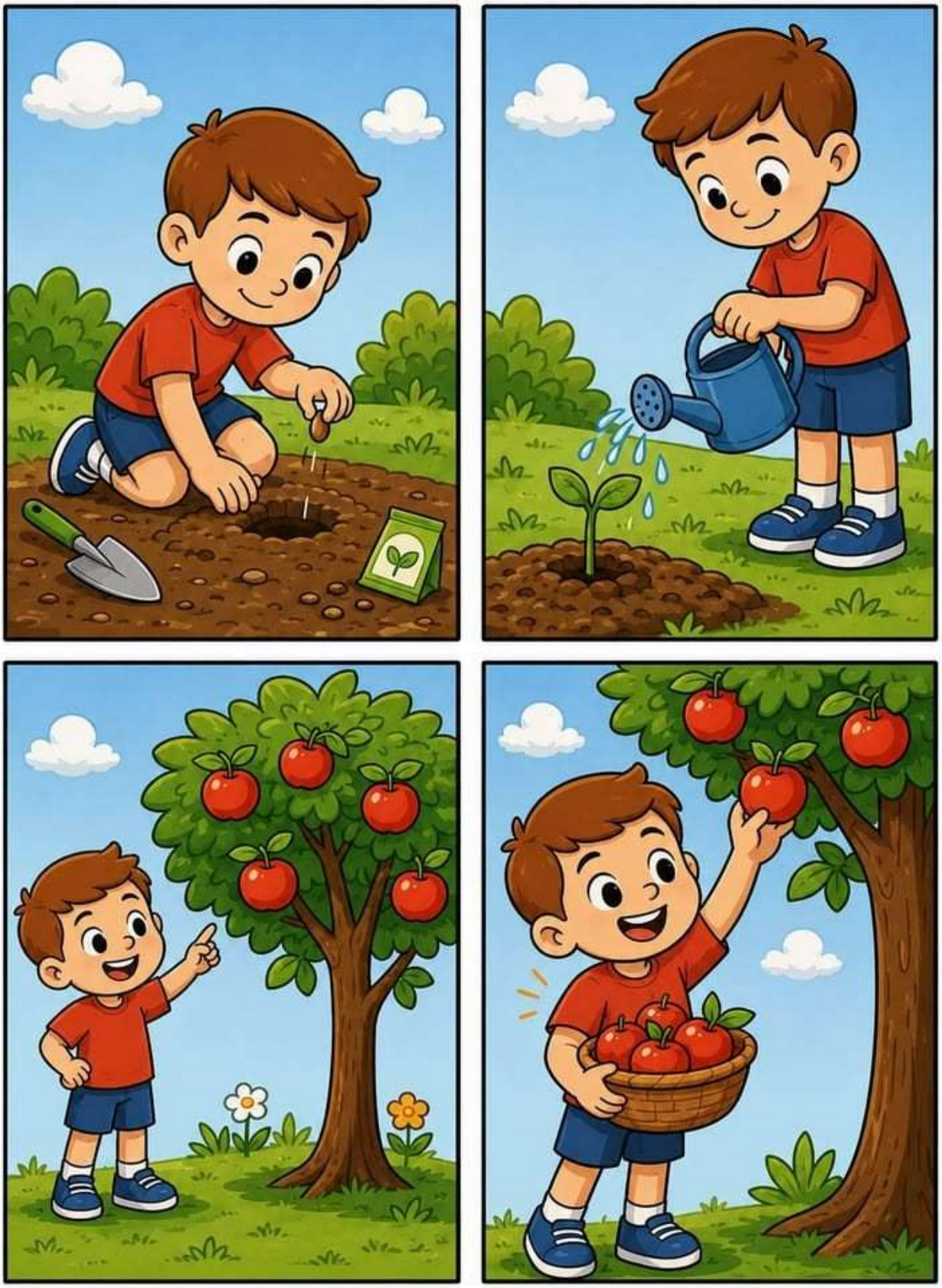

DETERGENT

Додаток К

Піктограми

30198846
Vladimir Yudin | Dreamstime.com
Download from
Dreamstime.com

MENU

MALL
Adobe Stock | #154063725

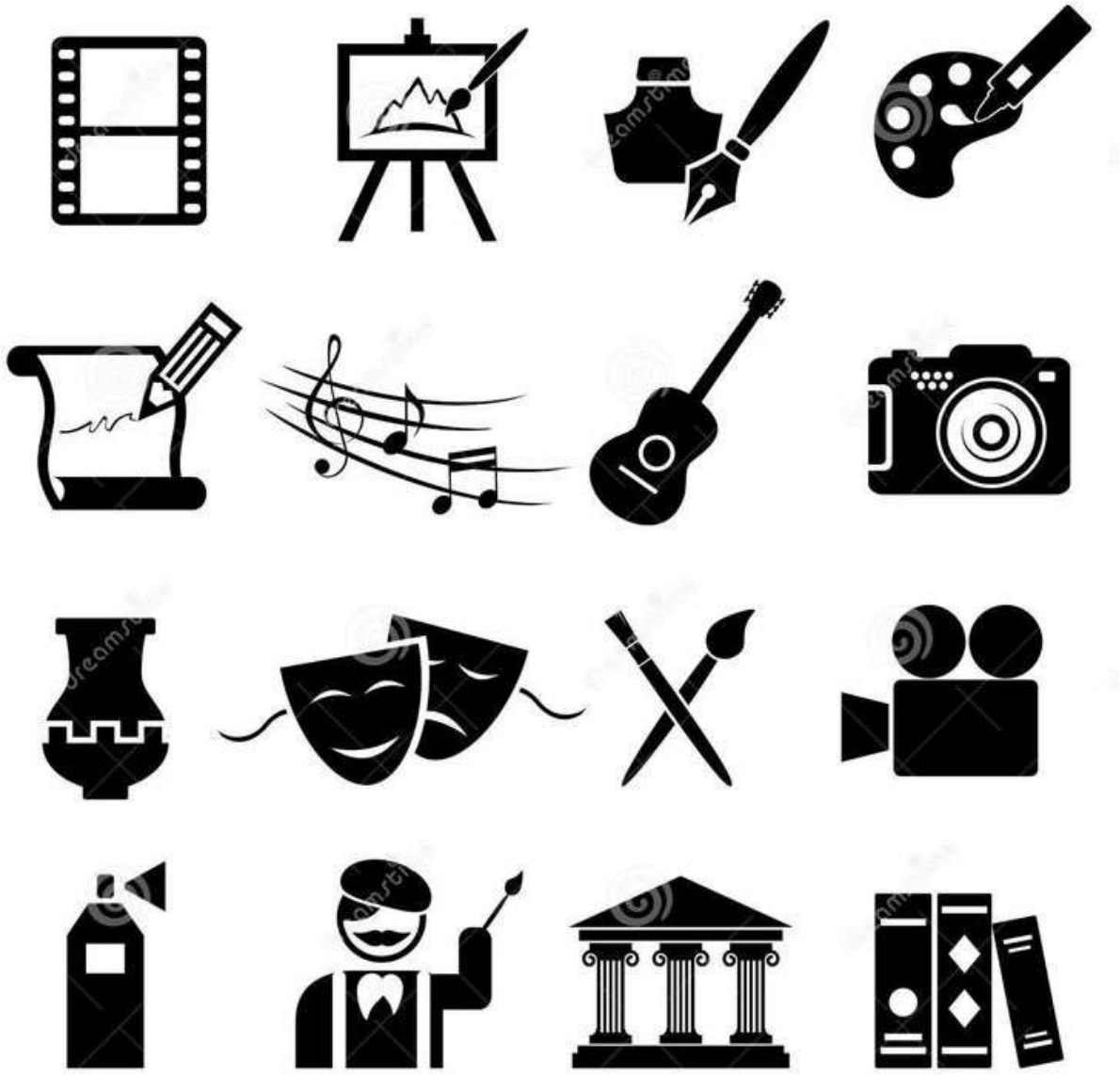
Download from
Dreamstime.com
This watermarked comp image is for previewing purposes only.
ID 30587069
Soleilc | Dreamstime.com

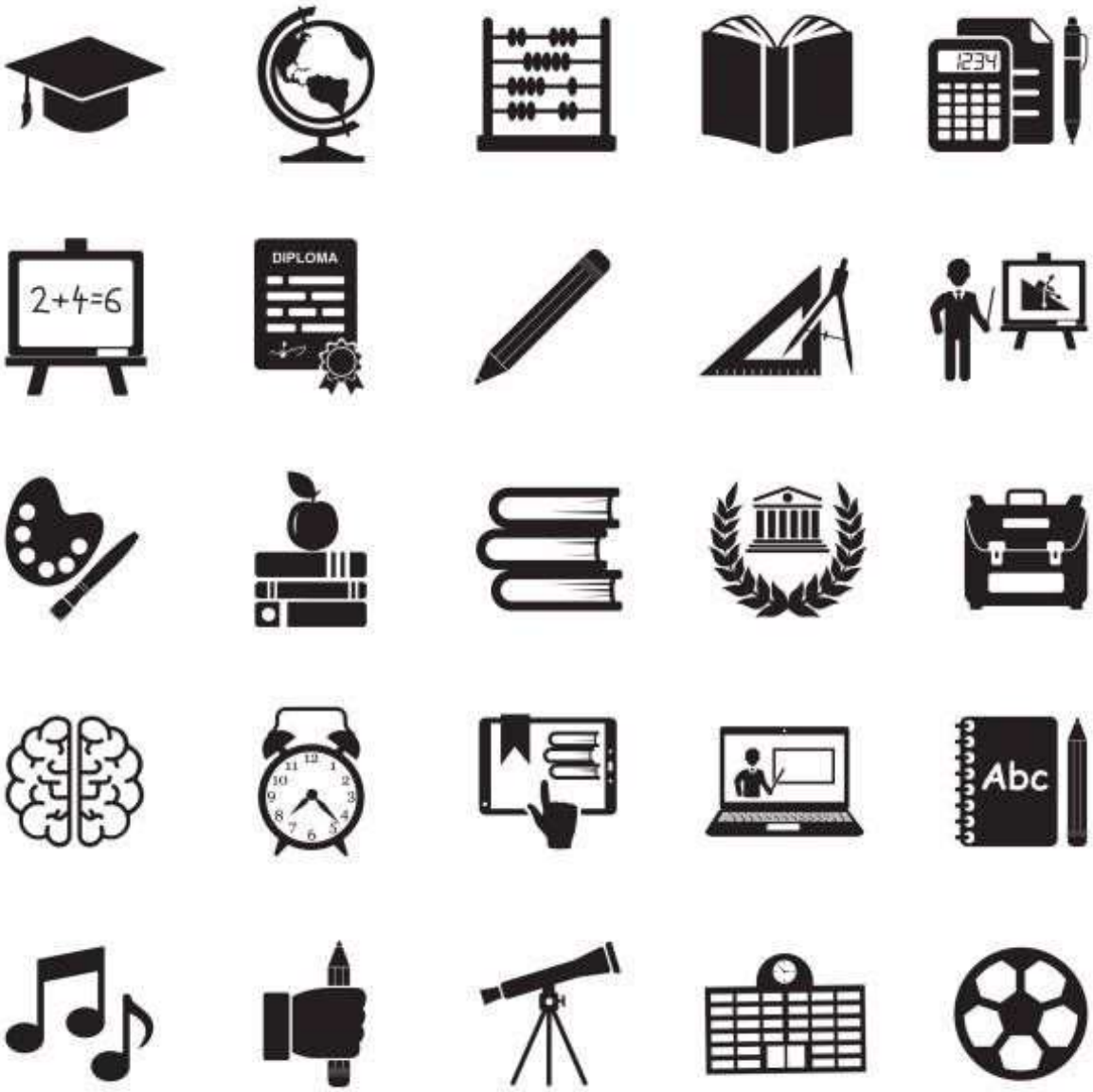
2+4=6
DIPLOMA
1234
Abc

Download from
Dreamstime.com
This watermarked comp image is for previewing purposes only.
ID 40147587
Agrino | Dreamstime.com

Додаток Л

Сюжетні картинки для складання розповідей

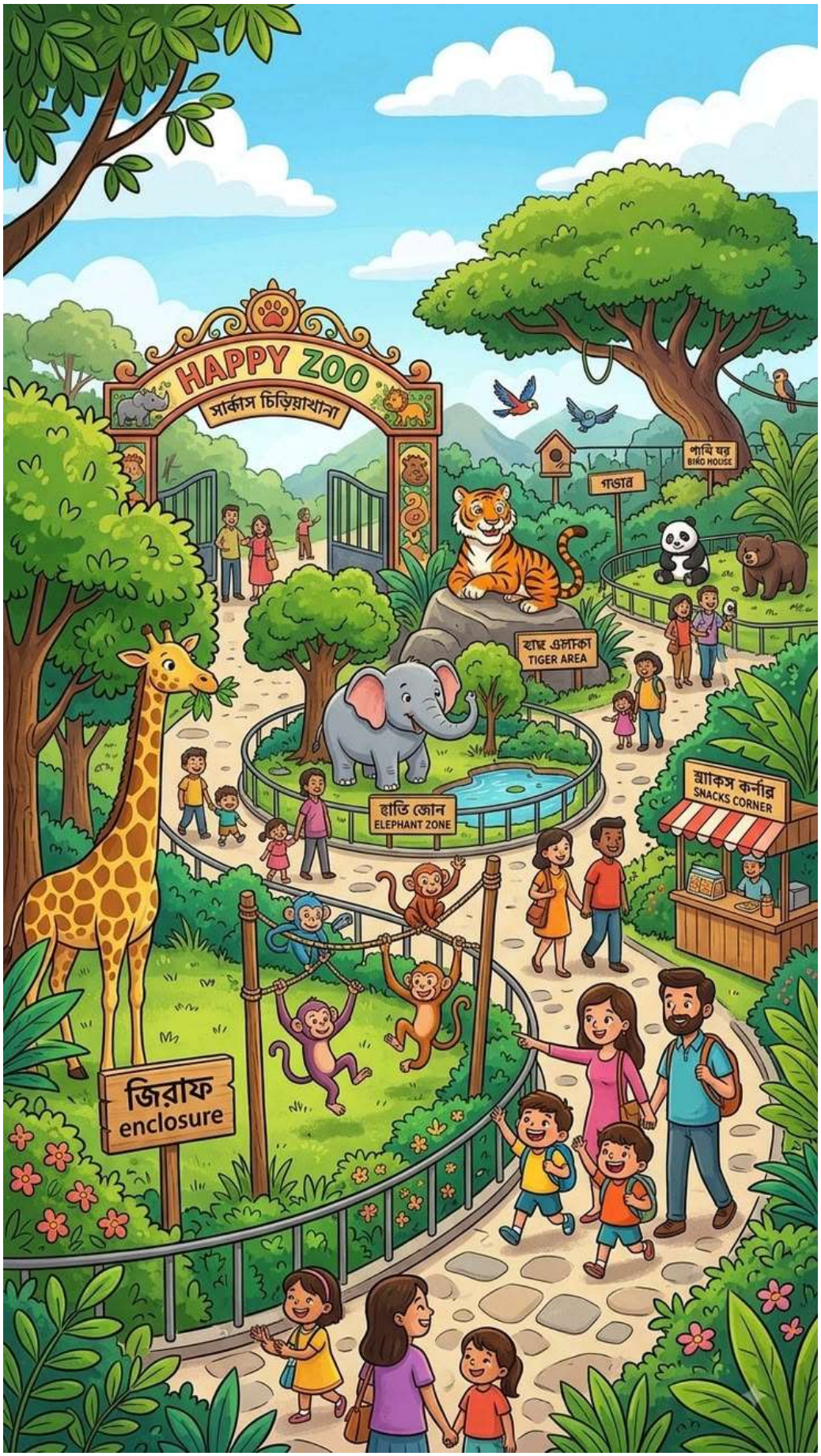

DELI
CAFE
SHOP
No. 6
TAXI
TAXI
TAXI

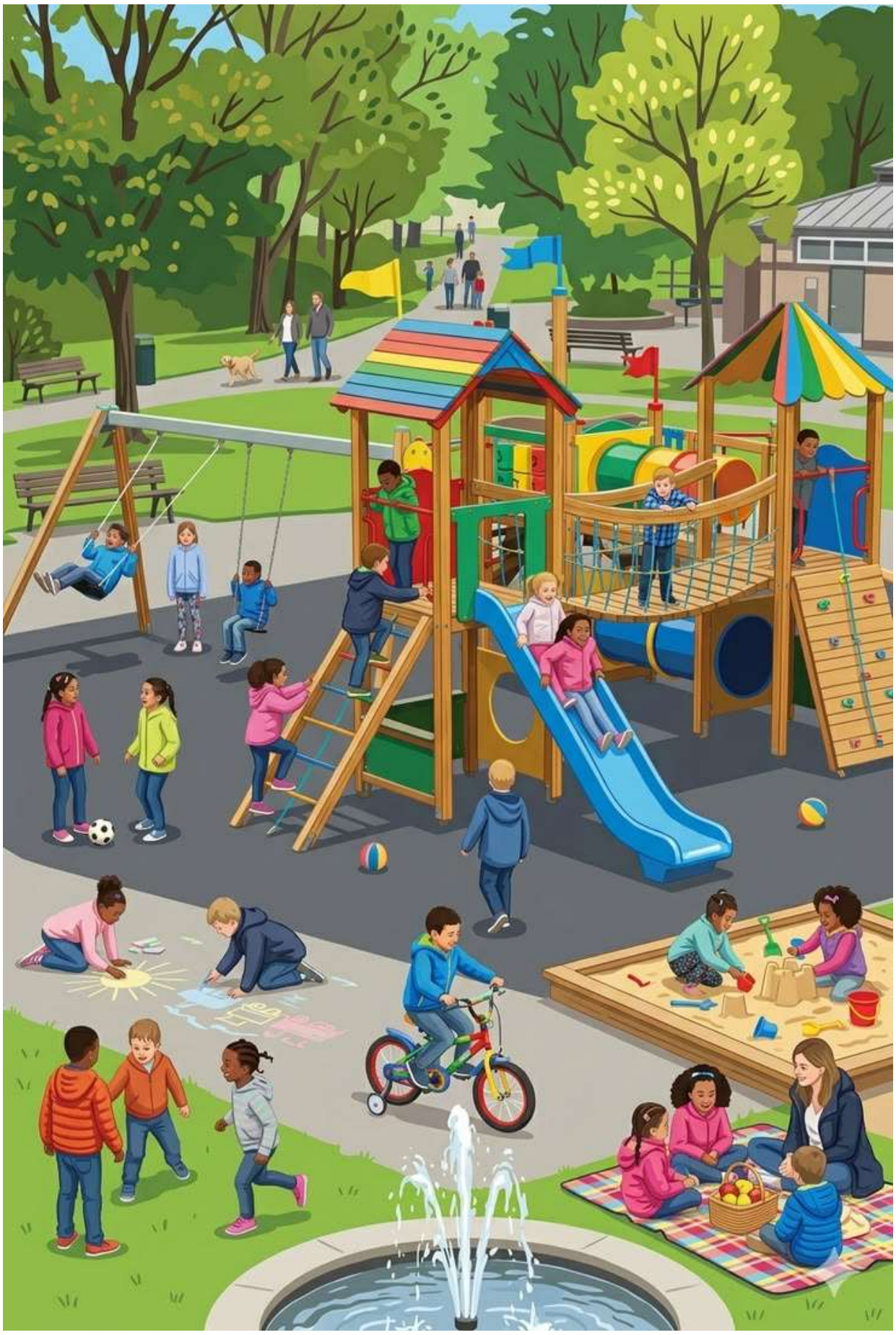

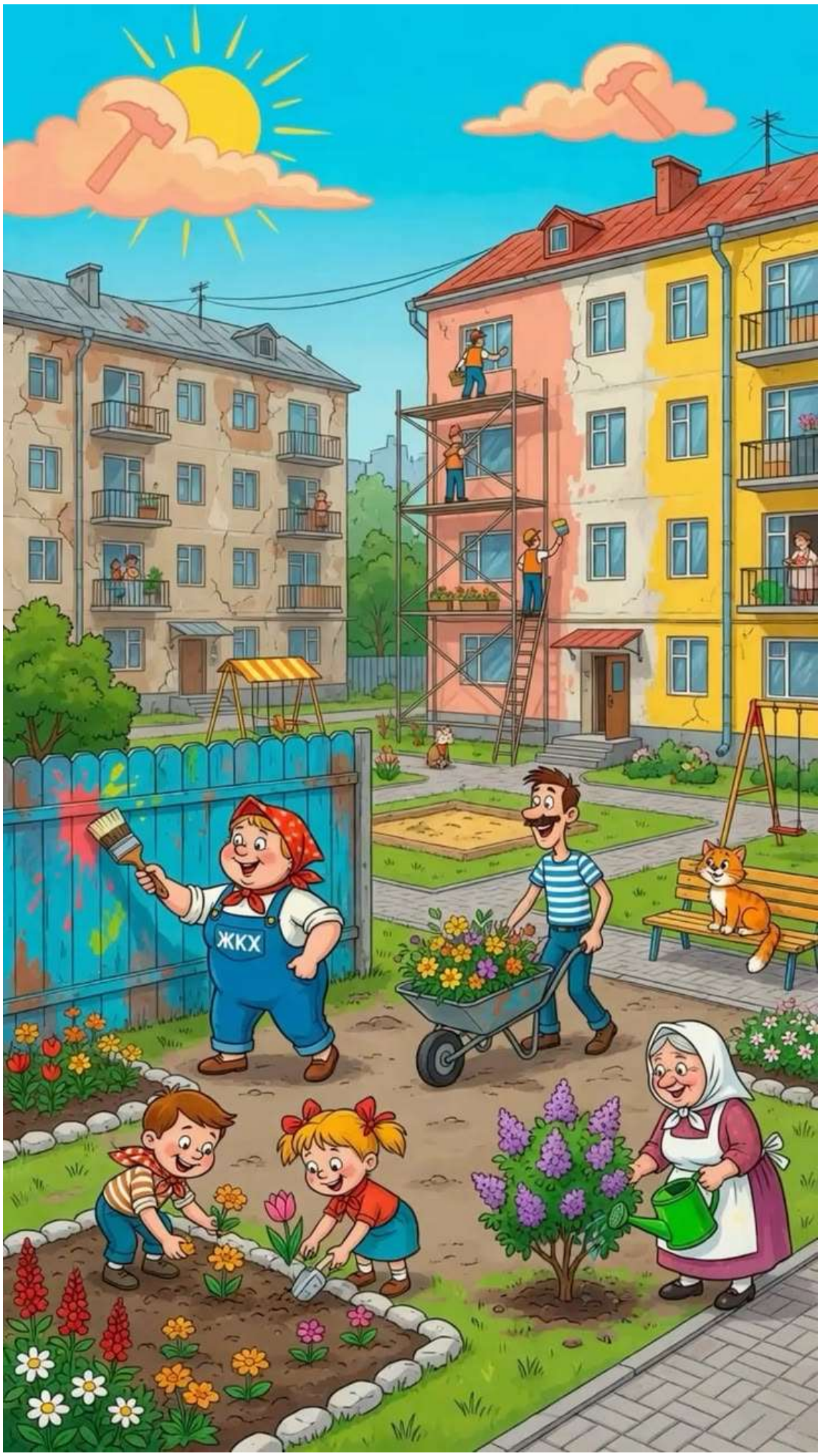
ЖКХ

